

Аўтарская мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
 № 33 (2612)
 ПЯТНІЦА
 18
 жніўня 1972 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНнікаў БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

Брыгадзір трэцяй брыгады В. Філіповіч, камбайнер А. Бацяноўскі і старшыня калгаса «Звязда» А. Грынкевіч.

Аўтары фільма «Савецкая Беларусь» — рэжысёр Чэслаў Цяўлоўскі і сцэнарыст паэт Анатоль Вялюгін.

Ганна Мініч — лепшая лінатыпістка паліграфкамбіната, сваю прадунцыю яна здае з першага прад'яўлення.
 Фота Ул. КРУГА.

50 год
УТВАРЭННЯ
СССР

Рупнаю працай адзначаюць савецкія людзі 50-годдзе вялікай сям'і народаў нашай краіны — Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік. Рэпартаж працоўных перамог радуе і натхняе.

Завяршаецца ўборка збажыны ў перадавай гаспадарцы Смалявіцкага раёна — калгасе «Звязда». Да хлебаробаў з канцэртаў прыехала асітбрыгада «Неспакойныя сэрцы». Рэпартаж пра гэта чытайце на 2—3 старонках.

І работнікі мастацтва актыўна рыхтуюцца да залатога юбілею нашай краіны. Неўзабаве адбудзецца прэм'ера каляровага дакументальнага тэлевізійнага фільма «Савецкая Беларусь», які будзе транслявацца праз Маскву па Інтэрбачыні. Пра здымкі фільма чытайце матэрыял на 2—3 старонках.

Краіна, якая найбольш чытае, — так гавораць пра нас ва ўсім свеце. Дзесяці назваў кнігі сыходзяць штодзень з канв'ера Мінскага паліграфкамбіната імя Якуба Коласа. Падручнікі для школ, палітычная, мастацкая, тэхнічная літаратура, кнігі для работнікаў сельскай гаспадаркі... Кожную кнігу, што выдаюць беларускія паліграфісты, чакаюць у горадзе і ў вёсцы...

УКАЗ ПРЭЗІДЫУМА ВЯРХОУНАГА САВЕТА БССР

**Аб прысваенні тав. АНІКЕЙЧЫКУ А. А.
ганаровага звання народнага мастака
Беларускай ССР**

За заслугі ў развіцці беларускага савецкага выяўленчага мастацтва прысвоіць тав. Анікейчыку Анатолю Аляксандравічу ганаровае званне народнага мастака Беларускай ССР.
Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР
Ф. СУРГАНАУ.
Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР
Л. ЧАГІНА,
10 жніўня 1972 года,
гор. Мінск.

Анікейчык Анатолю Аляксандравічу нарадзіўся ў 1932 годзе ў горадзе Нова-Барысаў Мінскай вобласці. Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут скончыў у 1959 годзе. У 1961 годзе быў прыняты кандыдатам, а ў 1962 пераведзены ў члены Саюза мастакоў СССР.
У рэспубліканскіх і ўсесаюзных мастацкіх выстаўках удзельнічаў скульптурнымі напісаннямі (1965 год) «Ленін і Горкі на Капры», «Данка», «Мантаніні», «Максім Багдановіч», «Новая Куба», «Заклік» і інш. Ён быў створаны партрэты У. І. Леніна, Малкоўскага, Чайкоўскага, Мусаргскага, Бетховена, Фідэля Кастра.
А. Анікейчык прымаў актыўны ўдзел у стварэнні шэрагу твораў манументальнай пластыкі. Сярод іх — помнікі М. Гастэла, Ф. Дзяржынскаму, помнік Я. Купалу ў Мінску (сумесна з Л. Гумілеўскім і А. Заспіцім).
У 1967 годзе А. Анікейчыку была прысуджана прэмія ЦК ЛКСМБ. У 1970 годзе мастак быў узнагароджаны ордэнам «Знак пашаны».

За поспехі ў развіцці выяўленчага мастацтва Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР узнагароджаны скульптары Гумілеўскі Леў Мікалаевіч і Заспіці Андрэй Міхайлавіч.

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР за актыўны ўдзел у збудаванні мемарыяльнага комплексу «Брэсцкая крэпасць-герой» Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР узнагароджаны:

Бембель Андрэй Ануфрыевіч — загадчык кафедры скульптуры Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута.

Бабыль Уладзімір Данілавіч — скульптар.

Занковіч Валянцін Паўлавіч — студэнт Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута.

Казакоў Юрый Іванавіч — асістэнт кафедры тэорыі і гісторыі архітэктуры Беларускага політэхнічнага інстытута.

Кібальнікаў Аляксандр Паўлавіч — скульптар, народны мастак СССР.

Кароль Уладзімір Адамавіч — старшыня Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў Беларускай ССР па справах будаўніцтва.

Стаховіч Алег Аляксандравіч — галоўны архітэктар праектаў Мінскага мастацка-вытворчага камбіната.

Сысоеў Георгій Васільевіч — кіраўнік майстэрні інстытута «Мінскпраект».

Граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР узнагароджаны **Мазураў Віктар Мартынавіч** — кіраўнік групы архітэктурна-планіровачнай майстэрні Брэсцкага філіяла інстытута «Белдзяржпраект».

За паспяховае работу ў галіне тэатральнага мастацтва і ў сувязі з пяцідзясяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў актрысу Дзяржаўнага рускага драматычнага тэатра Беларускай ССР імя М. Горкага **Шах-Парон Алімпіяду Іванаўну** Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР.

За актыўную работу ў галіне літаратуры і мастацтва і ў сувязі з пяцідзясяцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў пісьменніка Харкова **Пятра Андрэевіча Ганаровай** граматай Вярхоўнага Савета БССР.

ЮБІЛЕЮ ПРЫСВЯЧАЕЦЦА

Адбылося сумеснае адраджэнне прэзідыума і партбюро Саюза пісьменнікаў БССР, на якім абмеркаваны і зацверджаны планы снежаньскіх юбілейных нумароў часопісаў «Полымя», «Беларусь», «Маладосць» і «Неман».

Галоўны рэдактар часопіса «Полымя» К. Ц. Кірэнка паведаміў, што ў часопісе адкрыта рубрыка «У сям' адзінай, дружнай», пад якой друкуюцца пераклады лепшых твораў паэтаў і празаікаў братніх літаратур. Для юбілейнага нумара новыя творы напісалі народны паэт Беларусі Пятрусь Броўка, народны пісьменнік Беларусі Іван Шамякін, празаікі

Алесь Савіцкі, Іван Навуменка і інш. «Полымя» прызначыў за канцавае Рыгор Барадулін. На старонках часопіса будуць надрукаваны шматлікія публіцыстычныя матэрыялы: артыкулы, успаміны, дзённікі, дакументы.

Цікавым аб'явае быць юбілейны нумар часопіса «Беларусь». Апрача літаратурных твораў на яго старонках знойдуць месца выступленні знаных людзей рэспублікі, нарысы і рэпартажы пра эканамічныя і культурныя сувязі з іншымі рэспублікамі, успаміны герояў вайны пра баявую садружнасць.

«У сузор'і братніх рэспублік» — пад такой

рубрыкай будуць надрукаваны ў «Немане» аповяданні, вершы, артыкулы і дакументы, аб дружбе народаў СССР, іх узамасуваях.

Слаўнай савецкай моладзі, яе працоўным поспехам, інтэрнацыянальнай дружбе будзе прысвечаны снежаньскі нумар «Маладосці». На яго старонках з артыкулам «Радзіме і партыі адданыя» выступіць сакратар ЦК ЛКСМБ Г. Анціпаў. Падрыхтаваны рэпартажы з новабудуляў, прадпрыемстваў і калгасаў рэспублікі, падборкі твораў маладых паэтаў і празаікаў.

У абмеркаванні прынялі ўдзел пісьменнікі М. Аляксееў, В. Вітка, В. Зуёнак, М. Калачынскі, Л. Прокша, С. Шушкевіч.

ПАРК З ДВУМА ФІЛІЯЛАМІ

Аршанскі парк імя Ленінскага камсамола — невялікі па тэрыторыі. Але яго тэатры жыхары горада. У летнім тэатры наладжваюцца юбілейныя чытанні, прысвечаныя 50-годдзю ўтварэння СССР. Прачытаны ўжо лекцыі на тэмы: «БССР у сям'і братніх рэспублік свабодных», аб ленінскай нацыянальнай палітыцы і шэраг іншых.

Часта ў парку праводзяцца тэматычныя вечары. Запомнілася сустрэча моладзі з ветэранамі Вялікай

Айчынай вайны. Называўся гэты вечар «Людзі вялікага ратнага подзвігу». Цікава прайшло свята кнігі, у час якога можна было набыць кнігу любімага пісьменніка, удзельнічаць у літаратурнай віктарыне, паслухаць гутарку аб навінках, што выйшлі ў свет...

Масавыя гуляні працоўных горада работнікі парку арганізуюць у загараднай зоне — Андрэеўшчыне. Там ёсць невялікая эстрада. Выступаюць самадзейныя артысты, канцэрты якіх карыстаюцца нязменным поспехам. А для дзяцей атракцыёны ўстаноўлены на беразе Дняпра. Зручна. Нагушкаўся на арэлях, асядлаў каруселі, а пасля можна і пакупацца...

БЕЛАРУСЬ

Гэта будзе фільм пра Савецкую Беларусь, роўную сярод роўных рэспублік свабодных. Пра яе працавіты, гасцінны і шчыры народ, які на працягу доўгіх стагоддзяў сваёй гісторыі шукаў шчасце-доло — казачную папараць-кветку. Пра цудоўную яву нашых дзён — непарушную дружбу братніх народаў Краіны Саветаў. Пра новыя гарады і вёскі рэспублікі, непаўторную прыгажосць прыроды.

Творчае аб'яднанне «Тэлефільм» Беларускага тэлебачання зараз працуе над каларовым дакументальным поўнаметражным фільмам «Савецкая Беларусь» («Калі цвіце папараць...»). Літаратурны сцэнарый А. Вялюгіна, рэжысёр Ч. Цяўлоўскі, апэратары М. Бераў і В. Хайцін. Сотні кіламетраў праехалі і праішлі па роднай зямлі аўтары гэтай стужкі, адбіраючы «ў кадр» самае цікавае, самае яркае. Пабывалі яны і за межамі рэспублікі, здымаючы эпізоды, якія адлюстроўваюць дружбу паміж народамі.

— Калі браць тэму фільма ўвогуле, — гаворыць рэжысёр Чэслаў Цяўлоўскі, — яна можа выглядаць празмерна раскіданай па аб'ектах: росквіт на роднай гаспадаркі,

культуры і навукі, сённяшні дзень Беларусі ў саюзе з братнімі рэспублікамі... Да таго ж сцэнарый прадугледжвае «перакідку» і ў мінулае, гістарычную перспектыву. Паэт і вопытны кінасцэнарыст Анатоль Вялюгін спалучыў у сцэнарыі і строгае дакументальнасць, і ёмістую метафарычнасць. Мы і спрабуем стварыць стужку дакументальную па характары, і — поўную паэзіі. Мы адыходзім ад храналагічнай паслядоўнасці, шукаем унутраны сувязі паміж мантажнымі кадрамі і асобнымі кадрамі.

Калі б мяне спыталі, да чаго мы імкнемся ў агульным каларыце, я сказаў бы — нас вабіць акавароль.

...30 снежня 1922 года. Гэта — чырвоны лісток календара: Беларусь добрахотна ўваходзіць у склад Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік. І пра гэта — першыя кадры фільма. Як пачатак песні... У яе, гэтую песню, уліваецца «Інтэрнацыянал», тэкст якога перакладае на родную мову Янка Купала. Змяняльны, сімвалічны факт! Ужо ў ім — паэзія, паэтычны камертон усёй нашай стужкі... Ці здолеем мовай кінамастацтва перадаць яе!

АЎТОБУС, ПОЎНЫ ПЕСЕНЬ

Па палявых дарогах імчыць аўтобус поўны песень і музыкі. Грае баян, чуваць басы гітары. За вокнамі мільгаюць дарагія сэрцу краявіды — блакітная стужка рачулікі, задумены лес, палі прыбранай збяжыны, плантацыі густой высокай кукурузы і сланечніку, якія сёлета ўрадзілі і вельмі падобныя на непраходныя джунглі.

А з адкрытых вокнаў ляціць мілагучная песня пра Радзіму, якая ў шчасці жыве, пра Яся, што касіў канопшчыну, пра партызанку-Галіну. Песні змяняюцца прыпеўкамі, вясёлымі жартамі. Здаецца, што нехта ўключыў магнітафон, на службцы якога запісаны цэлы канцэрт. Усю дарогу без спачыну спяваюць маладыя галасы.

Але вось і прыпынак. Стары калгасны сад, што непадалёку ад вёскі Тадуліна. Сюды на канцэрт прыехалі члены агітбрыгады «Неспайнае сэрца» Смалевіцкага раённага дома культуры.

Сапраўды неспайнае сэрца ў маладых энтузіястаў самадзейнага мастацтва. У кожнай гаспадарцы раёна выступалі яны з канцэртамі ў полі, на ўборцы ўраджаю. Каля 30 выездаў зрабілі сёлета артысты-аматары. І вазучы яны хлеббарбам песні савецкіх кампазітараў, частушкі і народныя песні.

У перадавой гаспадарцы раёна — калгасе «Звязда» азійны ўбараны даўно. Заканчваецца ўборка

ячменю, аўсу. На чарзе — кукуруза, сланечнік, яны пойдучы на сілас. Ураджай збяжыны сёлета ядрэнны — у сярэднім у калгасе ён складзе 25 цэнтнераў з гектара.

Калі прыехала агітбрыгада, адзін з лепшых камбайнераў калгаса Сяргей Едзіновіч «дажынаў» загон. Да яго надышоў старшыня калгаса Аляксандр Грынкевіч і брыгадзёр Уладзімір Філіповіч. Кіраўнікі гаспадаркі віншуюць камбайнера з поспехамі. І намалоты неабліга ў камбайнера, і справу ён робіць выдатна. Яго машына працуе бездакорна. За дзень старанны механізатар зарабіў на 25 рублёў.

Пакуль артысты-аматары перапрачаліся, ладзілі інструменты, кіраўнік агітбрыгады Анатоль Бутор гутарыць са старшынёй калгаса і галоўным аграромам. Запісваюцца імёны лепшых калгаснікаў, якія вызначыліся на ўборцы ўраджаю. Гэта — камбайнеры Аляксандр Вацяноўскі, Уладзімір Пашын і Іван Няхайчык, шафёры Аляксей Жалобковіч і Дзмітрый Няхайчык, трактарысты Міхаіл Вацяноўскі і Уладзімір Філіповіч; сушыльнічкі збожжа Пётр Букаціч і Міхаіл Яскевіч, яго пэзна — брыгадзёр трактарнай брыгады Міхаіл Сямёнавіч Яскевіч...

— То можа ўжо хопіць, — гаворыць Анатоль Бутор. — Так усіх калгаснікаў перапішам... Нам бы толькі некалькі імёнаў вашых лепшых людзей.

— А што зробіш, хлопца, калі на тых, лепшых, у нас сёлета добры ўраджай, — смеецца старшыня. Так што пішы. Ды не мінай нікога. Глядзі, дружа. Я б, здаецца, такую песню склаў пра іх, каб увесць свет славіў знатых людзей калгаса.

У засені старых яблынь паселі калгаснікі. Першым слова атрымаў загадчык аддзела прапаганды і агітатываі раённага партыі Іван Ігонін.

Добра танцуецца на свежым паветры. Ірына Далдоўіч і Таня Дземідовіч выконваюць «Рускі танец».

Спяваюць удзельніцы агітбрыгады. Фота Ул. КРУКА.

САВЕЦКАЯ

...Пятрусь Броўка расказвае пра дружбу народаў, пра кроплю савецкага «цуда», у якой адлюстравана ўсё наша жыццё. Зліваюцца рэкі братняй еднаці народаў-суседзяў — беларусаў, латышоў і літоўцаў: на возеры Дрысвяты будуюцца электрастанцыя «Дружба». І песня І. Лучанка на словы Э. Межэлайціса —

Лицелі з трох рэчак
белыя гускі,
З літоўскай,
латышскай
і беларускай...

—эмацыянальна ўслаўляе гэтую дружбу. Здымкі адбываліся і на Лукомльскай ДРЭС, на ўдарнай будоўлі пяцігодкі Мазырскага нафтаперапрацоўчага завода, у горадзе юнацтва — Салігорску, у рэчыцкіх здабытчыкаў нафты, рэкі якой зліваюцца ў нафтаправадзе «Дружба», на трактарным заводзе і іншых прадпрыемствах рэспублікі, дзе працуюць прадстаўнікі розных народаў СССР.

Братэрства, змацаванае крывёю... Ратнаму подзвігу народаў СССР у гады Вялікай Айчыннай вайны прысвечаны многія кадры і эпизоды фільма. Беларус Сяргей Грыцавец над Барселонай, Мадрыдам і Сарагосай збіў 30 фашысцкіх самалётаў. Капітан Арыес, іспанскі камуніст, савецкі лётчык збіў

дваццаць пятага сярэдняга ў небе Берліна...

Вядомы ўкраінскі паэт Платон Варанько расказвае, як у гады фашысцкай навалы беларуская маці, рызюкуючы жыццём, даглядала яго, каўпакоўца.

Брэсцкую крэпасць абаранялі байцы трыццаці трох нацыянальнасцей Савецкага Саюза. Здымкі адбываліся і ў горадзе над Бугам, у крэпасці-героі, і ў Сібіры, на далёкім Іртышы, дзе жылі былі абаронца крэпасці Яфім Іванавіч Кузняцоў...

Дзевятага мая 1972 года ў Расонах быў адкрыты мемарыял у гонар неўміручага подзвігу беларускіх партызан. Адзін з аўтараў гэтага мемарыяла — былы танкіст, пасля партызан, а сёння народны мастак Абхазіі Чола Кукуладзе, жыццё якога выратавалі жыхары беларускай вёскі Краснаполле, што ў Расонскім раёне. І гэтыя кадры заняты кінадакументалістамі.

Як напамінак пра мужнасць і гераізм Савецкай Арміі-вызваліцельніцы Беларусі ад гітлераўскай навалы — стаіць на подступах да Мінска велічны Курган Славы, а Хатынскі мемарыял нагадвае пра тысячы ахвяр фашызму...

Тэма дружбы рас-

крываецца і ў эпизодах сустрэч жыхароў трох суседніх раёнаў — беларускага Брагіна, украінскіх Рэпак, рускага Злыні, у супрацоўніцтве і ўзаемадапамозе вучоных саюзных рэспублік, у будаўніцтве Вілейска-Мінскай воднай сістэмы, дружбе будаўнікоў і трактаразаводцаў Волгаграда і Мінска...

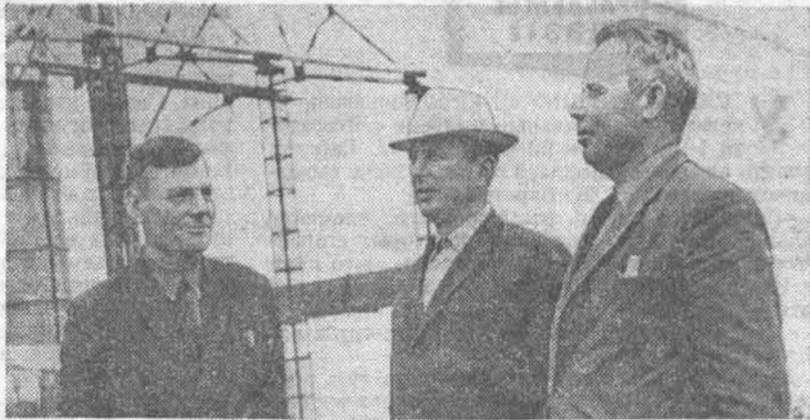
Новая ява нашых дзён адлюстравана ў кадрах пра славетную вёску Верцялішкі, што на Гродзеншчыне, пра агранома-наватара Ніну Завадскую з Глыбоцкага раёна.

Здымаўся фільм і ў Маскве, на Краснай плошчы. Там, на пасту нумар 1, ля Маўзалея Леніна, стаіць на вярце і сын беларускага народа Іван Аўчыннікаў. Наведаць яго прыехала маці з Чашніцкага раёна...

Удзельнікі гэтай здымачнай групы сустрэліся з воінамі-крамлёўцамі. За цікавае шэфскае выступленне, змястоўны расказ пра Беларусь яны атрымалі граматы.

Прэм'ера каларовага дакументальнага тэлевізійнага фільма «Савецкая Беларусь» адбудзецца ў канцы кастрычніка, калі ён будзе трансліравацца праз Маскву па Інтэрбачанні. Гэта будзе трэцяя серыя пятнаццацісерыйнага фільма «Саюз непарушны», прысвечанага кожнай братаў рэспубліцы Саюза ССР.

Я. ДАНСКАЯ.

У народзе бытуе добры выраз: мой сябар — твой сябар. Таму аднойчы старшыня калгаса імя Леніна Васіль Яфімавіч Сцяпанавіч (на здымку ў цэнтры) завітаў да старшыні калгаса імя Ільіча Аляксандра Якаўлевіча Пеўзнера (крайні справа) ужо не адзін. З ім прыехаў дырэктар смаленскага прыгараднага саўгаса «Дубровінка» Пётр Іванавіч Баравічоў (крайні злева).

Фота Э. ВЯРЖЫЦКАГА.

НА САМАЙ усходняй ускраіне нашай рэспублікі, там, дзе рэчка Асцёр павольна нясе свае крышталёвыя воды, раскінуліся абшары з ураджайнымі палямі і духмянымі лугамі калгаса імя Ільіча Клімавіцкага раёна.

Тут праходзіць мяжа паміж дзвюма братамі рэспублікамі — Расіяй і Беларуссю. Але не ведаюць воды Асцёра гэтай мяжы. Не бачаць яе і мясцовыя жыхары — хлебаробы калгаса імя Ільіча Клімавіцкага раёна Магілёўскай воб-

лі працаўнікі абедзвюх гаспадарак.

Дарэчы, у беларускай бібліятэцы бяруць кнігі калгаснікі рускай вёскі Кораблеў. І, наадварот, беларускія аматары кнігі карыстаюцца паслугамі рускіх бібліятэк.

Не менш цесная сувязь існуе і паміж суседнімі школамі. Старадзедзінскую васьмігадовую школу часта наведваюць настаўнікі і вучні Рускаўскай сярэдняй, Паліцкаўскай і Кораблеўскай васьмігадовых школ Шумяцкага раёна. Тое ж самае робіць і настаўніцка-вучнёўскі калектыў Старадзедзінскай васьмігодкі. У гонар шматгадовай шчырай дружбы сёлета васьмікласнікі гэтай школы запрасілі сваіх сяброў на выпускны вечар.

Цікава і тое, што дзеці некаторых беларускіх вёсак наведваюць рускія школы. І ў той жа час з рускіх вёсак Смаленшчыны ідуць дзеці ў беларускія школы.

Хлопцы беларускіх вёсак Стары Дзедзін, Новы Дзедзін, Роськаў і Куляшоўка бралі сабе ў жонкі дзяўчат з рускіх вёсак Паліцкае, Рускае, Кораблеў, Цітаўка, Зімоніна. А многія хлопцы з гэтых вёсак пажаніліся на беларускіх дзяўчатах.

Не толькі працаваць, але і адпачываць любяць разам хлебаробы дзвюх суседніх гаспадарак. У зімовы час яны, асабліва моладзь, веселяцца разам у калгасных клубах, а летам — на малюнічых берагах крышталёвага Асцёра. Музыка і песні — рускія і беларускія разліваюцца па рачной роўнядзі і разам з чыстымі водамі нясуцца да старажытнага Крычава, дзе Асцёр уліваецца ў шырокі Сож.

Гэты кароценькі нарыс мне хочацца скончыць вершаванымі радкамі, якія нарадзіліся там, на берагах Асцёра.

Дзве родных сястры —
Беларусь і Расія,
Дзве вольныя птушкі
З вялікай сям'і.
Іх вечнае дружбы
Ніхто не асліць,
Ніхто не спаганіць
Свяшчэннай зямлі.

Здаўна іх яднаюць
Рачулі і рэкі —
Дняпро, і Дзвіна,
і Асцёр-прыгамун:
Ад году да году,
ад веку да веку
злучаюць народы,
сціраюць мяжу.

У згодзе жывуць,
Як сябры і суседзі,
Як дружныя дзеці,
Шчаслівых бацькоў,
Паліцкае, Рускае,
Росьнаў і Дзедзін
Без панскай апякі,
Без прыкрых акоў.

Ад стольнага Мінска
Да вёжаў Смаленска,
Ад Клімавіч вольных
Да ціхіх Шумяч
Хвалюецца жыццём,
Квітнеюць пралескі
і, быццам у нацы,
Дубровы шумяць.

І ўсё гэта наша —
Без межаў і варты,
Без жорсткай варожасці
Даўніх часоў...
Працоўны будні,
Вяселле і жарты —
Пад песні камбайнаў
і гоман лясоў.

Павел ПРУДНІКАУ.

АСЦЁР — РАКА ДРУЖБЫ

ласці і імя Леніна Шумяцкага раёна Смаленскай вобласці. Жывуць яны ў згодзе і дружбе. Жывуць так, як могуць жыць родныя браты і сёстры: разам працуюць, разам адпачываюць і веселяцца, заўсёды адзін аднаму дапамагаюць.

Старшыню калгаса імя Ільіча Аляксандра Ільіча Пеўзнера мы сустрэлі заклапочаным.

— Разумеюць, суседзі адстаюць са жнівом і чакаюць нашай тэрміновай дапамогі. Заўтра мы накіроўваем туды тры камбайны з вадзіцелямі.

Так павялося ўжо, што калгас імя Ільіча дапамагае свайму рускаму суседу трактарамі і камбайнамі, аўтатранспартам, гатунковым збожжам, у сваю чаргу той — запаснымі часткамі для сельгасмашынаў, лёнацерабілкамі, аміячнай вадой, гатунковай бульбай, племянной жывёлай і г. д. Механізатары калгаса імя Ільіча Васіль Ганжажараў, Міхаіл Кургузаў, Васіль Варанцоў, Мікалай Брыкаў і Аляксей Брыкаў, шафёры Барыс Цімашэнка, Іван Макароў, Іван Куцікаў і Мікалай Баранаў не раз пабывалі са сваімі машынамі на палях свайго рускага суседа і ў час веснавой слябы і ў час уборачных работ. Рускія ж сябры прыязджаюць сюды на церабленне лёну са сваімі першакласнымі машынамі.

Паміж сябрамі ўстанавіліся і цесныя культурныя сувязі. З году ў год абменьваюцца вопытам загадчыца Старадзедзінскай сельскай бібліятэкі Антаніна Іванаўна Пеўзнера (калгас імя Ільіча) з загадчыцай Рускаўскай сельскай бібліятэкі Тамарай Паўлаўнай Краўцовай (калгас імя Леніна). Сёлета яны правялі тэматычныя вечары пад агульнай назвай «Русь, што з'ядала народы», на якіх прысутніча-

У засені старога калгаснага саду наладзіла канцэрт агітбрыгада «Неспакойныя сэрцы».

Ён расказаў, з якім уздымам працуюць савецкія людзі, ідуць на сустрэчу вялікаму святу дружбы народаў — 50-годдзю СССР, заклікаў калгаснікаў без страт завяршыць уборку ўраджаю другога года пяцігодкі.

На імправізаваную сцэну — невялікую паляну выйшлі артысты. У іх руках заклікі «Выканаем пяцігодку датэрмінова!», «Убярком ураджай юбілейнага года без страт!» Вядучыя — Леанід Ткачэнка, Георгій Кудзін, Мікалай Кошалеў, Іра Яцкевіч называюць імёны лепшых людзей калгаса. Ім агітбрыгада «Неспакойныя сэрцы» і прысвячае свой канцэрт.

Душа агітбрыгады — баяніст Іван Гоцман. Дзе баян — там заўсёды веселасць — песні, танцы. Зайграе баяніст і адразу пачынаюць спяваць Тамара Сірата, Вольга Засорына, Валя Гоцман і іншыя. І ў гэтым канцэрце дзяўчаты праспявалі некалькі песень савецкіх кампазітараў.

Разам з агітбрыгадай выязджае і эстрадны ансамбль. Салісты Уладзімір Кавалёў і Валя Гоцман спявалі ў суправаджэнні ансамбля. Далёка нясецца іх песня над калгаснымі палеткамі.

Гарачыя воплескі выклікалі сатырычныя сцэны: «Калгасны музы» і «Адсей-Елісей», у якіх высмейваюцца абібок, гультай, п'яніцы, летуны, звышмодніцы, што цураюцца працы, а жывць хочучь прывольна.

Непрыкметна праляцела гадзіна. Канцэрт закончаны. Механізатары дзякуюць артыстам, запрашаюць часцей прыязджаць у іх калгас.

Я. КАЛЯДА.

У СВАІМ АРТЫКУЛЕ «Ісці ўпоравень з векам», надрукаваным у газеце «Літаратура і мастацтва» 23 чэрвеня, М. Барсток занадта адвольна абышлася з адным маім выказваннем пра пазію, М. Барсток піша:

«Недаацэнка тэорыі, мысліцельнага элементу бачна ў творах і выказваннях некаторых старэйшых нашых паэтаў. Вось, напрыклад, што піша А. Зарыцкі ў аўтабіяграфіі (зборнік «Пяцьдзесят чатыры дарогі»):

«Для мяне паэты заўсёды дзіліліся, груба кажучы, на дзве катэгорыі.

Да першай належаць тыя, творчасць якіх абумоўлена непасрэдна самім жыццём, якія нясуць у назію жывое народнае слова. Да другой катэгорыі належаць тыя, якія сваё натхненне чэрпаюць у асноўным з прачытаных кніг і карыстаюцца гэтай кніжнай мовай. Творы іх заўсёды напоўнены літаратурнымі рэмінісцэнцыямі. Тамія паэты часта добра валодаюць формай, але калі разабрацца па сутнасці, то святло іхняе — не іхняе; а чужое».

«Тут, — піша далей М. Барсток, — не ўсё дакладна... У наш час нельга стаць сапраўдным паэтам, не маючы пэўнай кніжнай культуры (бо яе ў той ці іншай ступені маюць усе чытачы), высокага ўзроўню адукаванасці, адкрытага і гатовы да новай кніжнай мовы. Творы іх заўсёды напоўнены літаратурнымі рэмінісцэнцыямі. Тамія паэты часта добра валодаюць формай, але калі разабрацца па сутнасці, то святло іхняе — не іхняе; а чужое».

«Тут, — піша далей М. Барсток, — не ўсё дакладна... У наш час нельга стаць сапраўдным паэтам, не маючы пэўнай кніжнай культуры (бо яе ў той ці іншай ступені маюць усе чытачы), высокага ўзроўню адукаванасці, адкрытага і гатовы да новай кніжнай мовы. Творы іх заўсёды напоўнены літаратурнымі рэмінісцэнцыямі. Тамія паэты часта добра валодаюць формай, але калі разабрацца па сутнасці, то святло іхняе — не іхняе; а чужое».

У рамане Лесажа, вядома, усё гіпербалізавана, але ж гэта мастацкая гіпербала грунтуецца на жыццёвай праўдзе. І я ў сваім кароткім выказванні толькі засцерагаў супраць эпігонства ў розных яго праявах, супраць чэрпання творчага матэрыялу, у асноўным, — я падкрэсліваю гэта, у асноўным, — з кніг. Зразумела, што карыстацца ў патрэбнай меры кніжнымі вобразамі і матэрыялам не толькі можна, але і неабходна. Ну, а калі мы ўсе пачнем «творча» карыстацца кнігамі сваіх сучаснікаў і папярэднікаў і запазычаныя адтуль вобразы і матэрыялы зрабіць асноўным матэрыялам для сваіх твораў, дык мы прыпадобімся жыхарам

той анекдатычнай краіны, якія жылі з таго, што называлі адзін у аднаго.

Што датычыць Лесі Украінкі, то яна сапраўды выкарыстоўвала ў сваіх творах і вобразы антычнай міфалогіі, і легенды заходнееўрапейскай даўніны, і нават навуковыя працы, напрыклад, такія рэдкія, як кніга нямецкага егіптолага А. Відэмана «Займальная літаратура старажытнага Егіпта». Знаёмства з нямецкімі падрадоўнікамі старажытных егіпецкіх песень, змешчаных у гэтай кнізе, навяло паэтэсу на думку стварыць нізку выдатных вершаў «Вясна ў Егіпце». Але ж не гэта вызначае творчасць вялікай украінскай паэтэсы. Першааснова яе лепшых твораў — гэта матэрыял, узяты непасрэдна з жыцця. Не пераказчыкам яна была старадаўніх легендаў, паданняў, казак і міфаў, а перш за ўсё паэтам-рэвалюцыянерам, змагаром за волю і долю свайго наро-

палымнае слова. Здабываючы свой творчы матэрыял з жыцця, Брэхт не так уж часта карыстаўся кніжнымі сюжэтам і вобразамі. Аб гэтым жа так пераканаўча сведчаць яго лепшыя п'есы, на зываць якіх няма патрэбы. І нават, калі ён у сваіх пошуках звяртаўся і да літаратурных крыніц, дык заўсёды па-свойму пераасэнсавваў узятае і напаяняў яго патрэбным жыццёвым матэрыялам.

Не магу я аніяк пагадзіцца і з такім сцвярджэннем М. Барсток: «Не шырыню, а вузкасць нашай пазіі бачу ў тым, што яна рэдка звяртаецца да вобразаў, якія замацаваліся ў сусветнай літаратуры, такіх, як Праметэй, Фаўст, Адам, да антычных і біблейскіх міфаў». Ні Фаўста, ні Праметэя аніяк нельга назваць «вобразамі, якія замацаваліся ў сусветнай літаратуры». Фаўст і Праметэй ніколі нідэ не замацоўваліся і не замацоўваюцца... Гэта не каменныя статуі старадаўніх напая-

Аляксей ЗАРЫЦКІ

НАША ТУТ

НЕКАЛЬКІ ЗАЎВАГ У ПАРАДКУ ДЫСКУСІІ

да, за вызваленне з-пад ярма эксплуатацыі ўсяго працоўнага чалавецтва, пра гэта гавораць яе выдатныя вершы. Прыгадаем хоць бы «Досвітні огні», дзе яна вітае агні на дасвеціці, запаленыя рабочымі.

І гэтым рабочым людзям Леся Украінка несла агнявое слова рэвалюцыі, якую яна імкнулася наблізіць усім даступным ёй сродкамі, і не толькі сваімі творамі, але і перакладаючы з гэтай мэтай на украінскую мову «Маніфест камуністычнай партыі» і іншую марксісцкую літаратуру. Нават у тых выпадках, калі паэтэса выкарыстоўвала культурныя скарбы мінулых эпох, яна заўсёды зыходзіла з патрэб сучаснасці і асвятляла і напаяняла іх жывой вадой з крыніц свайго сэрца і народнага жыцця. З глыбіняў яго яна здабывала асноўны матэрыял для сваіх твораў.

Побач з Лесяй Украінкай наш крытык паставіла Б. Брэхта, мусіць, таму, што, паводле яе думкі, у іх творчасці сустракаюцца тыя самыя «кніжныя» сюжэты і вобразы, праз якія гэтыя аўтары ўваходзяць у шырокі свет сусветнай літаратуры... і г. д.

І ні Леся Украінка, і ні тым больш Б. Брэхт не ўваходзяць у шырокі свет сусветнай літаратуры вышэй прапанаваным спосабам — праз тыя самыя «кніжныя» сюжэты і вобразы... Шматлікія прыхільнікі Брэхта-драматурга, якім даводзілася бываць у Берліне, ведаюць, які цяжка дастань білет у брэхтаўскі тэатр — славуці «Берлінер ансамбль». З таго дня, як пайшоў з жыцця Бертальд Брэхт, адзін з буйнейшых пісьмнікаў эпохі сацыялізму, драматург з сусветным імем, выдатны лірык, апавядальнік, тэатрык і рэжысёр, прамінула ўжо 16 год, а колькасць тых, хто прагне паглядзець яго п'есы, усё павялічваецца і павялічваецца. Гэта незвычайная прывабнасць п'ес Брэхта перад усім заключаецца ў тым, што ён, карыстаючыся метадам сацыялістычнага рэалізму, з незвычайнай мастацкай сілай, вельмі своеасабліва, па-партыйнаму сумленна, бескампрамісна і востра ўвасобіў у паўнакроўных мастацкіх вобразах матэрыял, здабыты ім з самой гунчы жыцця Германіі пачынаючы з дзесяцігоддзяў. З гунчы жыцця краіны, якая раздзіралася (і раздзіраецца і сёння ў ФРГ) найважнейшымі супярэчнасцямі паміж працоўнымі і капіталістамі, якая ў выніку трагічнага гістарычнага развіцця стала ў крыніцай пошаснай атруты нацызму і віноўніцай дзюх сусветных войнаў. Так, з жыцця, непасрэдна з бурлівага жыцця здабываў перш за ўсё матэрыял для сваіх твораў Брэхт. Вялікі мэты камунізму і грандыёзныя класавыя бітвы натхнялі яго, і ў полым гэтых бітваў нарадзілася яго

забытых багоў і герояў і не застылыя твары святых на пакрытых пылам іконах. Гэта вобразы, створаныя народам, яны вечно жывуць у памяці пакаленняў, вечно развіваюцца, вечно надзяляюцца новымі рысамі. Гэтаўскі Праметэй — гэта ўжо не тое, што яго антычны цэзка. Яны, вядома, браты і па духу бунтарскаму і па неадоўльнай мары чалавечай да сапраўднай волі і долі. Але гэтаўскі Праметэй паспеў узбагаціць сябе і мудрасцю і ідэаламі пазнейшых часоў. Хіба не запаветныя думкі самога маладога Гётэ выказвае ягоны Праметэй? Хіба не паршчарговымі патрэбамі эпохі «Буры і націску» абумоўлена яго стварэнне? Хіба не створаны ён з плоці, крыві і духу гэтай эпохі?

Выдатны нямецкі паэт І. Бехер, характарызауючы творчасць Гётэ, сказаў, што верш «Праметэй» здаецца, напісаны паэтам пра сябе самога.

І Леся Украінка, згадваючы Праметэя, выкарыстоўвае гэта для таго, каб перш за ўсё глыбей падаць свой жыццёвы матэрыял, ярчай выказаць свае думкі, выразней абмяляваць сваіх герояў. Да-статкова пазнаёміцца з гэтымі драматычнымі паэмамі «Асенняя казка» і «Катакомбы», каб пераканацца ў гэтым. У першай вязень-рыцар звяртаецца з сваёй цяжкі да Праметэя з прачудымі словамі. І як гэты зварот вязня з сярэднявечнай цяжкіцы і яго думкі і мары, звернутыя да Праметэя, нагадваюць думкі і мары Лесі Украінкі, якая была вязнем у вялікай цяжкіцы — заняволенай царом Украіны — і таксама, як і Праметэй, мужна вядла выклік тыранам. Маналог Неафіта-раба ў «Катакомбах», дзе аддаецца хвала Праметэю, таксама гучыць, як паўнагучнае паэтычнае рэха думак самой Лесі Украінкі.

А вось у савецкага паэта Андрэя Малышка ў яго паэме, якая так і называецца «Праметэй», подзвіг гэтага антычнага тытана як бы знаходзіць свой працяг у наш час. Малады савецкі воін, родам са Смаленшчыны, як колішні Праметэй, ідзе на лютыя мукі, каб дапамагчы людзям — ён выратаўвае ад пагібелі жыхароў украінскага сяла.

Ідэя самаахвярнасці ў імя людскага шчасця ўвасабляецца ў гэтай паэме ў вобразе маладога савецкага салдата з такой мастацкай пераканаўчасцю, што мы забываем пра каласальную адлегласць у тысячгагоддзях і эпохах, якая пралягла паміж ім і міфічным героем. Але тут уж кожнаму відаць, што першаасновай гэтага твора непасрэдна з'яўляецца жыццёвы матэрыял — гераічная рэчаіснасць Вялікай Айчыннай вайны.

Ну, а Фаўст? Фаўст таксама не застылы вобраз, які замацаваўся ў сусветнай літаратуры, не адчужаная раз і назаўсёды манета, якая пера-

НІХТО НЕ СТАНЕ аспрэчваць, што сучасная беларуская пазіія для дзяцей, развіваючы лепшыя традыцыі уснай творчасці свайго народа, традыцыі Багдановіча і Купалы, Коласа і Бядулі, дасягнула значнага росквіту, пашырыла сваю жанравую і тэматычную арбіту. Сведчанне гэтага — многія творы паэтаў розных пакаленняў: М. Танка, В. Віцікі, У. Дубоўкі, С. Шушкевіча, Э. Агняцвет, М. Калачынскага, Р. Барадудзіна, А. Вольскага, Е. Лось, П. Макаля, Н. Гілевіча, В. Зуёнка і інш.

Разам з тым у сучаснай пазіі для дзяцей, на жаль, яшчэ няма вершаў выпадковых, слабых і ў мастацкіх, і ў ідэйных адносінах. Паэты не заўсёды ўмеюць размаўляць з дзецьмі шыра і сардэчна. І адна з прычын гэтага, мне думецца, абстрактнае маралізаванне, назойлівы дыдактызм, які скоўвае жывую думку і ініцыятыву дзіцяці. На старонках дзіцячых перыядычных выданняў і кніг даволі часта натыхаешся на вершы, змест якіх загадва вядомы, бо ў іх — стандартнасць пачуццяў і перажыванняў, стандартнасць сітуацый. Героі шэрагу вершаў С. Пацёмкіна, С. Ка-

ПУСТЫШКІ

З ДЫДАКТЫЧНЫМ ДАВЕСКАМ

Родзівальт ЛІТВІНАЎ

цубы, М. Чарняўскага, Я. Крупенькі, У. Бабкова (спіс можна прадоўжыць) нейкія нежывыя, яны сумна капіруюць дарослых. Нават у творчасці такіх вопытных і здольных дзіцячых паэтаў, як М. Хведаровіч, А. Дзеружынскі, Д. Бічэль-Загнетава, І. Муравейка, В. Вярба, П. Прануза і іншых не-не ды і сустракаюцца схематычныя і рамесныя, пазбаўленыя непасрэднасці, пранізаныя наіўнай дыдактыкай і дарослым «прытворствам» вершы.

Каб не быць галаслоўным, прывяду некалькі прыкладаў. Вось героі верша В. Вярбы «Надзейка»... Цяжка паверыць недзіцячаму разважанню маленькай дзіўчыні. Зіма-чарадзейка кліча яе на каток, але Надзейка не збіраецца ісці гуляць, таму што выконвае заданне па мове, таму што:

— Ніхто не лянуецца
у нашым зьвіне —
Усе спадыюцца
Сябры на мяне.

Мы не супраць называць добрае —
добрам, а дрэннае — дрэнным. Мы

толькі не хочам бачыць нашых дзяцей «малодымі старычкамі», «благоразумнымі резонэрамі» (Бялінскі), мы хочам уберагчы іх ад халодна-рытарычных, шэрых вершаў, у якіх мараль знішчае пазію.

Лабавыя павучанні, хадавыя штампы натацый адчуваюцца і ў асобных творах цікавай дзіцячай паэтэсы Д. Бічэль-Загнетавай:

Да паслушнага сына
Прыкацілася машына.
Стала,
Запінікала,
Праехала, паклікала.

(«Машына»).

Або

Экскаватар добры быў.
Ён паслушнікаў любіў.
(«Вавёрка і экскаватар»).

Сухавата вырашаецца тэма калектыўнай працы ў вершы М. Хведаровіча «На суботніку». Задаволены суботнікам, герой-хлопчук усклікае:

Колькі драў мы пасадзілі,
А зямліцы нанасілі!
Працаваў ударна клас.
Пахваліў дырэктар нас.

Наводзяць на сум-шаблонныя, напі-

саныя бяспэсцаны і пракаольна «канцоўкі» твораў — так званыя дыдактычныя давескі. У іх плоскасць і спрошчана даюцца «жыццёвыя парадзі» — натацый: рабі гэтак, а не так. У выніку першапачаткова сардэчная размова аўтара з дзецьмі знікае, завяршаецца ненатуральна.

Гэта «хвароба» ўласціва творам таго ж М. Хведаровіча («Паслухмяны сыноч», «У завою», «Вазьмі мяне, тата...»), і В. Вярбы («Я стану капітанам», «Я і мае сябры»), Д. Бічэль-Загнетавай («Гусакі», «Вербейка»), С. Кацубы («Мы шчаслівыя дзеці», «Мая яблынька») і многіх іншых паэтаў.

Паслухаем, напрыклад, як гучыць канцоўка цікавага па задуме верша М. Хведаровіча «Пра Янку і гулянку». Хлопчык прагуляў увесь дзень і не падрыхтаваў урокаў, а таму назаўтра прытварыўся хворым. І тут жа аўтар паспешліва канстатуе хуткае перапыканне хлопчыка, дае педагагічныя пропускі і парадзі:

ходзіць з рук у рукі. Праўда, Гётэ пры стварэнні сваёй геніяльнай паэмы «Фаўст» абапіраўся ў пэўнай ступені на сярэднявечную народную легенду пра Фаўста. Але паміж народнай кнігай пра Фаўста і паэмай Гётэ велізарная розніца і ў дачыненні да самой тканіны гэтых твораў і да філасофскай глыбіні асэнсавання рэчаіснасці. У самім вобразе гётэўскага Фаўста шмат аўтабіяграфічных рыс. Гётэўскія пошукі сапраўдных ведаў, сапраўднай ісціны знайшлі сваё адлюстраванне ў яго Фаўсце. А. Грэтхен, тая самая Грэтхен, у адносінах з Фаўстам Гётэ паказваў сувязь творчых дзеячых з народам, мела нават свой жывы прататып. Я ўжо не кажу пра ідэя-філасофскую аснову твора, пранікнутага духам Вялікай Французскай рэвалюцыі, якая сфармавала канчаткова Гётэ як мастака і мысліцеля. Так што і тут аналагічная карціна — першаасновай

Прачытаўшы дакоры М. Барсток у мой адрас і ў адрас яшчэ некаторых старых паэтаў наконт недаацэнкі тэорыі і мысліцельнага элементу, я спачатку быў прыгуджаны і засмуціўся, але пасля, убачыўшы, у якой пачэснай кампаніі апынуўся, трохі павеселеў.

Аніак нельга пагадзіцца і з такім сцвярджаннем М. Барсток: «Зварот да падзей і фактаў сусветнай гісторыі, да біяграфіі вядомых грамадскіх і культурных дзеячых таксама сведчыць аб шырыні кругагляду аўтара, яго ўменні мысліць эпохальна, глядзець на свет цэласна».

Сам факт такога звароту ніколі не сведчыў і не сведчыць аб шырыні кругагляду аўтара, яго ўменні мысліць эпохальна і глядзець на свет цэласна. Можна пералічыць сотні і тысячы падобных аўтараў, якія звярталіся і да бібліі, і да мі-

сужэты іхнія не запазычаны ні з антычнай міфалогіі, ні з Бібліі, але для таго, каб стварыць такіх пэдэўры, трэба ведаць і легенду пра Адама, і Фаўста, і Праметэя, і багата-багата чаго іншага.

Гэтым я зусім не хачу сказаць, што не трэба звяртацца да вобразаў Фаўста альбо Праметэя і г. д. Усёй сваёй істотай, усімі сваімі творчымі здабыткамі, няхай яны і заанада сціплыя, усімі свабоднымі і далёкі ад гэтага. Я сам у першыя пасляваенныя гады пераклаў на беларускую мову з нямецкай і ўрыўкі з гётэўскага «Фаўста» і ягонага «Праметэя».

Па-трэцяе. Не заўсёды гэта велічная, гэта складаная прастата бывае спадарожніцай выдатнейшых твораў. Нярэдка складаны змест арганічна і ўладна патрабуе звароту і да антычнай міфалогіі, і да легенд еўрапейскага сярэднявечча, карцей кажучы, у залежнасці ад пільнай неабходнасці да самых розных твораў самых розных эпох і народаў. Прыкладаў можна прывесці дужа багата і з творчасці класікаў сусветнай літаратуры, і з творчасці нашых сучаснікаў. У такіх выпадках зварот да вобразаў і матываў, пра якія ўжо столькі гаварылася вышэй, будзе цалкам апраўдана.

Пра ўсё гэта трэба гаварыць у святле ленинскіх указанняў аб неабходнасці авалодання скарбамі сусветнай культуры і скарыстання іх з улікам патрабаванняў нашага часу. Наўрад ці хто-небудзь з сучасных паэтаў напісаў бы радкі, насычаныя міфалагічнымі вобразамі, як гэта зрабіў аўтара стагоддзя назад 24-гадовы Пушкін у пачатку сваёго верша «Празерпіна»: «Плещут волны Флегетона, своды Тартара дрожат, кони бледного Плутона, быстро к нимфам Геликона из Анда бога мчат...» Іншы час, іншыя патрабаванні да верша, да ўсёй яго фактуры.

І зусім незразумела, чаму М. Барсток вузкасць нашай паэзіі бачыць у тым, што яна рэдка звяртаецца да вобразаў Праметэя, Фаўста, Адама, да антычных і біблейскіх міфаў, чаму з такім запалам усхваляе нашага міфічнага прабацьку Адама з верша У. Караткевіча. Гэты Адам, паводле слоў М. Барсток, «надзелены вялікай здольнасцю празарліўцы, ён прадбачыць увесь далейны шлях чалавецтва, ля вытокаў якога стаіць». Што ж тады застаецца рабіць нам, нашым дзецям і ўнукам? З якой асападай пасля такіх выказванняў паўтараеш сам сабе словы У. Маякоўскага:

Слезайте с неба, заоблачный жители!
Снимайте мантии древности!
Сильнейшими узами музу вложите,
Как лошадей, в воз повседневности.

Наш вялікі час, эпоха сацыялістычнага пераўтварэння жыцця чалавецтва, ставіць перад намі ўсё новае і новае задачы і пытанні, непараўнальна больш складаныя, чым тыя, якія даводзілася вырашаць раней нашым продкам. Перш нам трэба ўслаўляць Фаўста і Праметэяў нашых дзён, герояў вялікіх бітваў і вялікіх здзяйсненняў нашай сучаснасці — наша тут і наша сёння. Таму сучасны жыццёвы матэрыял павінен быць першаасновай нашых твораў. Да гэтага павінны заклікаць нашы крытыкі, нашы тэарэтыкі. І зусім не абавязкова дбаць пра тое, каб героі нашых твораў — трактарысты, партработнікі, аграромы, шахцёры, чэкісты і г. д. — знаходзіліся ў нейкай пераёмнай сувязі з біблейскімі персанажамі альбо героямі антычных міфаў.

І пра вузкасць нашай паэзіі трэба гаварыць зусім не так, як гэта робіць М. Барсток. Гэтую вузкасць мы бачым перш за ўсё там, дзе наша паэзія пачынае адрывацца ад жыццёвых крыніц, ад актуальных праблем нашай сучаснасці, аддаляцца ад магутнай плыні народнага жыцця.

І НАША СЁННЯ

Фаўста Гётэ з'яўляецца жыццё яго эпохі ў самым шырокім і глыбокім значэнні гэтага слова.

Адзін з буйнейшых аўстрыйскіх паэтаў мінулага стагоддзя Нікалаус Ленаў таксама напісаў паэму «Фаўст». Але гэта ўжо зусім іншы твор, з іншым жыццёвым напам'яненнем і філасофскім асэнсаваннем, паэма агорнута глыбокім песнізмам; яна завяршаецца перамогай адмоўнага героя Мефістофеля, а не Фаўста.

Усе гэтыя прыклады я прыводзіў дзеля таго, каб пацвердзіць старую ісціну, што ў аснове кожнага сапраўднага твора перш за ўсё ляжыць не пасрэдна жыццёвы матэрыял. Мае словы не з'яўляюцца навіной. Пра гэта ёсць выказванні А. Твардоўскага і многіх-многіх іншых пісьменнікаў. І Леў Талстой сцвярджаў, што твор, які ўзнік пад уплывам чытанні іншых твораў, не можа мець сапраўднай вартасці, што першакрыніцай паўнакроўнага мастацкага твора, яго вытокаў павінна быць жыццё. Так яно, вядома, і ёсць.

А такі паэт з сусветным імем як Уйтмен, ды і многія іншыя, нават выступаў супраць ужывання застарэлых кніжных і міфалагічных вобразаў. Прыгадаем хаця б яго славеты верш «З «Песні пра выстаўку», пераклад К. Чукоўскага.

Муза, беги из Элады, покинь Ионию,
Сказки о Трое, об Ахилловом гневе забудь, о
смитачных Одиссея, Энея,
К скалам твоего снегового Парнаса дощечку
прибей: «За отъездом сдается в наем».
И такое ж повесть объявление в Сионе, на
Яффских воротах и на горе Мориа...
Муза! Я приношу тебе наше здесь и наше
сегодня.
Пар, неросин и газ, экстренные поезда,
великие пути сообщения,
Триумфы нынешних дней: нежный набель
Атлантики,
И тихоокеанский экспресс, и Суэцкий канал,
И туннель Мон-Сени, и Готардский, и
Гузекский туннель,
И Бруклинский мост.
Всю землю тебе приношу, как клубок,
Обмотанный рельсами и паровозными тропами,
избороздившими канное море,
Наш вертящийся шар приношу...

Зразумела, што пагадзіцца поўнасцю з гэтымі радкамі Уйтмена нельга: гэта ўжо іншая крайнасць, дзе адчуваецца моцны ўплыў амерыканскай прагматычнай філасофіі. Але гэтыя радкі вабяць магутным імкненнем паэта ўславіць перш за ўсё наша тут і наша сёння. Нельга забываць і пра тое, што верш напісаны звыш ста год таму назад, калі шматлікія эстэты-эпігоны, дэманструючы сваю адарванасць ад сучаснага ім жыцця і наўмення самастойна мысліць, напакуювалі свае вершы міфалагічнымі і біблейскімі вобразамі. Вялікі паэт-наватар Уйтмен не мог, зразумела, абісці гэта маўчаннем.

Але Янна жутка ўстане,
Смела праўдзе ў вочы гляне,
І прызнаецца матулі
Пра Учарашняй ёй гулі,
Так рабіць не будзе болей,
Вольш не пойдзе ўжо ніколі
Марна траціць вольны час
І падводзіць родны клас.

Не ўтрымліваецца ад спакусы даць жуткае «тлумачэнне» педагагічнай ідэі твора і А. Дзеружынскі («Янкава пяцёрка», «Агародніцы»). Паэтычнаму раскрыццю прыгажосці працы ў вершы пра маленькіх агароднікаў змянае вось такая лабавая «расшыфроўка»:

Каштавалі
Моржаўку,
Каштавалі.
— Ой, якая смачная,
Мы казвалі,
Смаката, смаката,
Любата, любата,
Недарэмна працавалі.
(«Мы сеялі моржаўку»).

Адным словам, размова з дзецямі суконным языком проповеди» (М. Горкі), імітацыя сапраўдных пачуццяў і думак маленькіх, падмена эмоцый павучаннямі — асноўныя недахопы многіх дзіцячых вершаў нашых паэтаў.

Нямала ў нашай паэзіі для дзяцей і вершаў-пустышак, вершаў-цацачак. Замест адказу на шэраг важных і патрэбных дзіцячых «чаму?» і «што?» асобныя паэты (У. Скарінкі, Н. Галіноўская, У. Бабкоў, Я. Крупенька, Е. Лось, К. Камейша, І. Муравейка, Д. Бічэль-Загнетава, А. Дзеружынскі

і іншыя) нярэдка захапляюцца дробязямі. У нас мала твораў праблемных, з глыбокімі сюжэтамі і яркімі вобразамі. Дагэтуль дае аб сабе знаць тэматычная абмежаванасць паэтычных кніжак для дзяцей. Паэты ўсё топчуцца, як кажучы, на адным месцы, баяцца ці не жадаюць закранаць новае, малараспрацаванае тэмы. Вершы пра птушак і жывёл, пра зёлкі і кветкі, пра матылькоў і казюрак таксама патрэбны. Але яшчэ больш патрэбны творы пра героіку сучаснага жыцця, пра Савецкую Армію, пра наша мінулае і будучае. Трэба ствараць кніжкі, якія б рыхтавалі дзяцей да жыцця, выхоўвалі з іх грамадзян і патрыётаў.

Вось як піша І. Муравейка:

Снягурачка белая
Па вуліцы бегае,
З вецярком спрачаецца,
У сніжку качаецца.
Пуховая, снежная,
Шустрая і смешная,
Гэта — не снягурачка,
Гэта наша Шурачка,
(«Снягурачка»).

Верш — дробязны па змесце, і гэтую беззмястоўнасць аўтар спрабуе кампенсавать надуманай займальнасцю, сюсюканнем.

Усе мы з маленства ведаем урывак «Не ветер бушует над бором...», з паэмы М. Някрасава «Мароз—Чырвоны Нос», у якім дадзены класічны малюнак марозу. А што ж новага, свайго сказаў М. Чарняўскі пра ма-

роз? Акрамя стукату і грукату, у яго вершы ні думкі, ні вобразы:

Грук-грук!
Грук-бук!
Анямеў я
І аглух.
Да апошняе хвіліны
Я не скончу страляючы.
Грук-грук!
Грук-бук!

Г-гах, г-гах!
Г-гах, г-гук!
Сам ад грукату аглух.

Ад такога грукату можна аглухнуць і даросламу, не толькі малому...

Чытаеш падобныя вершы і ўспамінаюцца заўвагі Сяргея Баруздына пра дзіцячую паэзію, якія не лішне напаміньце нашым паэтам: «Але, на жаль, у нашай маладой паэзіі для дзяцей не-не і з'яўляюцца дробязныя вершы, вершы-пустышкі. Часам, нават выдатна напісаныя па форме, яны нічога не нясуць ні розуму, ні сэрцу дзіцяці. Чытаючы такія вершы, мне звычайна хочацца сказаць іх аўтарам: паглядзіце назад, на тое, што ўжо створана савецкай і сусветнай паэзіяй для дзяцей. Там, сапраўды, ёсць на што паглядзець і чаму называцца!»

Што, напрыклад, можа даць дзецям верш С. Пацёмкіна «Імяніны», у якім сумная копія звычайнага жыццёвага факту? Дзядзючкі Лена і дзядэ Надзі, а таксама хлопчык Міша — імянінкі. У дзятсадзе іх па-

садзілі асобна за стол, ім прыносяць падарункі. А Пеця, Іра і Ніна, глядзячы на гэта, кажучы: «хутка нашы імяніны». Вось і ўсё.

Наўрад ці зацікавіць маленькіх такі расказ аб прафесіі лётчыка, канструктара-авіятара ў вершы Д. Бічэль-Загнетавай «Самалёт», дзе гэты самалёт «коўзаецца па лядку, як цяля на павадку».

Нямала шэрых і пуставатых вершаў ёсць і ў А. Дзеружынскага («Са-рока», «Майскі вечар», «Нештанка»), і ў І. Муравейкі («Папярэвы змей», «Смешны козлік», «Андрэйка»), і ў многіх іншых.

На жаль, нашы паэты нярэдка забываюць, што нельга празмерна захапляцца жартаўлівымі дробязямі, што толькі спляў веселасці і забавы з глыбокай думкай і пачуццём народнага сапраўднага паэзію.

Прычын таго, што ў сучаснай беларускай паэзіі для дзяцей яшчэ нямала шэрага і пасрэднага, твораў-гульняў, твораў-цацак, — многа. Гэта і віна саміх паэтаў, і нізкая якасць рэдактуры. Аднак галоўнае — забавыць многімі дзіцячымі паэтамі таго, што асноўны напрамак літаратуры для дзяцей — глыбокая змястоўнасць і сапраўднае майстэрства.

Вера ПІЛЕЦКАЯ

Якія мары ў вечары,
Якія сосны!
З блакітных лодак у бары
Выходзяць вёсны.

І па зямлі яны вядуць
Зялёны колер.
Глядзяцца ў радасную Друць
Лясы і поле.

Мой край, я выбрала сама
Твае разлогі.
Да шчасця іншае няма
У жыцці дарогі.

Сыграйце, гуслі, для мяне
Шчаслівае сказанне
Аб жураўлінай старане
Над рэчкай на світанні.

Сыграйце, гуслі, для мяне
Пра звонкія шыроты,
Пра лета ў роднай старане,
Пра шчасце і турботы.

СЭРЦА ПАЭТА

Заняджыў паэт,
бо нялёгка меў лёс,
да ўрача ў кабінет
сваё сэрца прынёс.

Добры трапіўся ўрач,
залаты чалавек,
надаваў шмат парад,
як падоўжыць свой век.

Тытуню не куры,
не дурмань галавы,
у зялёным бары
пі настой баравы.

У выпадках такіх
лепшы сродак — спакой,
Хвалявацца пакінь —
зніме боль, як рукой.

Стаў выконваць паэт
прадпісанні ўрача,
і дыету, як след,
ён захоўваць пачаў.

Ходзіць ён між лугоў,
ходзіць ён над ракой,
толькі ў сэрца яго
не прыходзіць спакой.

Хіба можа рака
не цячы, не звінецць?
Хіба могуць лугі
не спяваць, не шумецць?

Хіба можа Сусвет
адысці ў небыццё?
Хіба можа паэт
не спяваць пра жыццё?

Так і крочыць паэт
па жыцці многа год,
для людзей не шкадуючы
сэрца свайго.

Барыс БЕЛІЖЭНКА

ХАТЫНЬ БЕЗ ХАТ

Хатынь без хат,
Хатынь без гаспадынь.
Якая ж ты Хатынь?
На сэрцы стынь...
Не! Бачу хаты я:
З нябыту ўсталі вунь
Яны з-пад папялішчаў
і пустэчы,
Спяшаюцца хатынцы
на сустрэчу,

І ў агародах зелянее рунь.
Выходзяць гаспадыні за вадой,
Рыхтуюць кавалі падковы
коням,
Паволі статак сунецца на гоні,
І дзеці п'юць духмяны
сырадой...
...Так толькі на імгненне
ўяўлю —
А хат няма і галасоў не чую...

БЫЛЫЯ СТУДНІ

Былыя студні! У вашай глыбіні
Хатыні засталіся адгалоскі:
Начной драмоты ціхія
усплёскі
І гукамі напоўненыя дні,
І радасныя клічы хлапчанят,
І непаўторны грукат абмалоту,
Халодных лістападаў пазалота
І сумны погляд прагнага каня...
Забыты жураўля тужлівы рып...
Але падчас яшчэ сюды
прыходзіць,
Нібы з былога, змораны стары,
Да студні падыходзіць
апантаны,
Здаецца, чуе звычайнае пытанне:
«Ну, як там, жыта ў складзе,
не гарыць?»
...Няма з кім слова
перагаварыць...
У студнях тонюць назаўсёды
дні,
Ні гаманы, ні радаснага смеху.
А ўсё здаецца: раптам
з глыбіні
ўварвецца перапоўненае рэха.

УСІМІ ФАРБАМІ ВЯСЁЛКІ...

Выстаўкі кветак у нас надзвычай папулярныя. Яны сталі добрай традыцыяй у Мінску, абласных і многіх раённых цэнтрах рэспублікі. Сёлета, напрыклад, адначасова з экспазіцыяй кветак у Мінску такія ж выстаўкі былі наладжаны ў Жодзіна, Смалявічах і іншых гарадах. Прычым да характэрна і дзівосаў прыроды, пазнаёміцца з навінкамі селекцыйнай работы і разнастайнымі аранжыроўкамі (кошыкі, букеты, мініяцюры) прыходзяць тысячы людзей.

У Мінску гэта другі паказ сёлетніх кветак. У маі дэманстраваліся кветкі вясны, а зараз — традыцыйная экспазіцыя летніх. Летнія выстаўкі кветак не ўражваюць навізной і той першай вясновай аздобай прыроды, бо кветкі — паўсюдна: у парках, скверах, на вуліцах, дварах яны ўпрыгожваюць тэрыторыі фабрык і заводаў, школ, дзіцячых садоў і ясляў, клубных устаноў. Нават цэлі многіх прадпрыемстваў аматары-кветаводы ператвараюць у своеасаблівыя аранжарэі. Летнія выстаўкі як бы падводзяць вынікі работы нашых кветаводаў — і вучоных, і аматараў.

Мы трапляем у казкальнае царства буйных сакавітых фарбаў — ад чорных, барва-чырвоных да іскрыста-снежных. Пяшчотныя гладыёлусы, пацарску гордыя ружы і гваздзікі, пышныя астры і вяргіні, дзівосныя ільвіны пашчы... Няма тут экзатычных кветак, якія самі па сабе кідаюцца ў вочы.

Кветак многа. Прыглядайся да кожнай, любуйся непаўторным характарам, гарманічнасцю формаў і фарбаў. Пры жаданні можна атрымаць кваліфікаваную парадку, як вырошчываць тую ці іншую кветку. Вам раскажуць пра яе асаблівасці і нават капрызы. Выстаўка стала месцам прапаганды такога высакароднага занятку, як кветаводства, своеасаблівым цэнтрам абмену вопытам. У гэтым яе вялікае значэнне.

Не менш важна і другое. Арганізатары летняй экспазіцыі кветкавых раслін — Выстаўка дасягненняў народнай гаспадаркі БССР, Выканком Мін-

скага гарсавета дэпутатаў працоўных і гарадское аддзяленне Беларускага таварыства аховы прыроды, як відаць, мелі на мэце ўразіць не столькі разнастайнасцю калекцый кветак (хаця ўдалося і гэта), колькі іх практычным укараненнем у штодзённы побыт. Маецца на ўвазе масавае азеляненне і пасадка кветак у дварах, дзе мы жывём, на тэрыторыях фабрык і заводаў, культасветустановаў, школ і г. д. Як гэта зрабіць найбольш эканомна, прыгожа і зручна, каб наш горад ператварыўся ў горад-сад, хвалюе многіх аматараў-кветаводаў. Такія спецыялізаваныя ўстановы і гаспадаркі, як Цэнтральны батанічны сад Акадэміі навук БССР, Навукова-даследчы інстытут бульбы і пладаводства, камбінат дэкаратыўнага садоўніцтва, даследная гаспадарка Лошыца-1 дэманструюць на выстаўцы разнастайныя калекцыйныя расліны і часткова паказваюць зялёны і кветкавы ландшафт. А кветаводы Мінскага аўтазавода, трыкатажнай фабрыкі «Прагрэс», інфекцыйнай бальніцы, Цэнтральнай станцыі юных натуралістаў, мінскіх школ №№ 47, 5, 39, 114 расказваюць і паказваюць, які плён даюць іх намаганні. Праз альбомы, стэнды, часткова ў мініяцюрным паказе газонаў мы бачым, як пераўтвараюцца былыя пустэчы і смеццевыя звалі ў квітнеючыя куткі, дзе так прыемна адпачыць.

На Мінскім аўтазаводзе 5 тысяч членаў Таварыства аховы прыроды. На тэрыторыі завода і пасёлка штогод высаджваецца 700 дрэў, 50 тысяч кустоў, 250 тысяч кветак. А газоны займаюць плошчу 10 гектараў. Завод мае аранжарэйную гаспадарку, якая забяспечвае аматараў-кветаводаў расадай, разводзіць кветкі ў гаршках і для букетаў. Куток кветаводаў-аўтазаводцаў на выстаўцы найбольш цікавы. З добрай выдумкай зроблены газон «50 год СССР». Арыгінальныя падстаўкі для кветак нагадваюць бярозку-нявесту. Дэманструецца багатая калекцыя кветкавых раслін. У кнізе водгукаў старшыня калгаса імя Чкалава Салігорскага раёна А. Дубоўскі пакінуў наступны запіс: «Дзякуй мазайцам-кветаводам за лободу да прыроды, кветак, жывых раслін. Стэтыка вытворчасці немагчыма без высокага пацупця прыгожага ва ўсім нашым жыцці. Ваш цудоўны куток радуе і захопляе».

Прываблівае экспазіцыя 47-й сярэдняй школы і Цэнтральнай станцыі юных натуралістаў. Арыгінальна аформлены іх куткі на выстаўцы. Цікава і нечакана глядзяцца букеты руж у акварыумах, букеты дэкаратыўнага ячменю.

Багатую калекцыю летніх кветкавых раслін прапанаваў і мінскія кветаводы-аматары. А каля стэнда, дзе паказваюцца лекавыя расліны з падрабязным апісаннем іх гаючых якасцяў, нязменна тоўпіліся людзі, вышываючы карысныя парадкі.

Як на кожнай выстаўцы, дэманстраваліся разнастайныя кветкавыя аранжыроўкі, арыгінальнай формы і задумы. Сярод іх было нямала знаходак: «Рэквіем», «У навагоднюю ноч», «Юнацтва», «Марсава поле», «Агонь Алімпа» і інш.

Парадавала стракатым дываном кветак і выстаўка ў Смалявічах. Прыгожыя, розных адценняў гладыёлусы, ружы, вяргіні, астры засведчылі, што тут жыў нямала людзей, якія любяць прыроду. Старэйшыя з іх — Сямён Савіч Качкалда — вырошчвае да ста гатункаў розных кветак. Ён заняты зараз тым, каб захаваць, даць пуцёчку ў жыццё старым, забытым гатункам кветак.

Цікавыя экспанаты паказваюць на выстаўцы настаўнікі муж і жонка Марыя Віктараўна і Павел Іосіфавіч Шагавікі, медыцынскай сястра Галіна Хмара і яе дачка-пяцікласніца. Леначка паказала на выстаўцы складзены ёю букет вяргіняў, які яна назвала мір у В'етнаме».

У час Вялікай Айчыннай вайны Вялікіца Аляксандраўна Парамонава змагалася з гітлераўскімі акупантамі ў партызанскім атрадзе. У тыя трывожныя небяспечныя дні яна марыла, як у пасляваенны час стане вырошчваць кветкі. І мара яе збылася. Кал-

гасніца сваю сядзібу пераўтварыла ў цудоўны квітнік — адзін з лепшых не толькі ў вёсцы, але і ў раёне. Куточак кветавода-аматара ўпрыгожыў экспазіцыю выстаўкі.

Вельмі шкада, што выстаўка кветак у Смалявічах працягвалася ўсяго некалькі гадзін. Яе не ўбачылі школьнікі раёна, многія аматары жывой прыроды раёна. Як пажаданне на будучае: няхай на выстаўках кветак прымаюць удзел кожны калгас, саўгас, прадпрыемства і школа раёна або горада. Няхай яны сабраюцца за пераўтварэнне свайго горада ці раёна ў квітнеючы сад. Час ужо ад аматарства пераходзіць да арганізаванай і мэтанакіраванай работы па масавым развіцці кветаводства ў рэспубліцы.

Сёлетнія выстаўкі кветак Беларусі адлюстроўваюць святочны настрой саветскіх людзей у слаўным юбілейным годзе краіны.

Д. КУДЗЕЛЬКА.

НА ПОУНАЙ цішыні праходзяць першыя кадры гэтага фільма. Калыша вецер белую фіранку. Старая жанчына, нахліўшыся над сталом, разглядае фотакарткі. Міша, Пеця, Сцёпа, Валодзя... Быў яшчэ сын Коля. Фотакарткі не засталася, згарэла ў спаленай немцамі хаце. Буйным планам фатаграфія, а пасля кожнай — цітры: «Загінуў, загінуў, загінуў...» З вайны вярнуўся толькі Валодзя. І зноў цітр: «Памёр ад ран». Метраном адлічвае час. Не мінулы, не гадзіны, а доўгія пакутлівыя гады маці, якая страціла на вайне пяцёрых сыноў. Яе завуць Анастасія Купрыянава.

Пра яе — новы кароткаметражны дакументальны фільм «Жыць на зямлі». Яго знялі рэжысёры І. Гаско і Ф. Хаджаев, аператар А. Мядзінскі. Анастасія Купрыянава — сто гадоў. Расказаць пра такое доўгае і насычанае падзеямі жыццё ў дзесяцімінутнай стужцы немагчыма. Але магчыма іншае — убачыць самае істотнае, вылучыць тыя галоўныя рысы, з якіх складаецца характар.

Разам з маці памяць пра яе сыноў захоўваюць яе пастаянныя госці — моладзь і піянеры, тыя салдаты, што змяняюць адзін аднаго ў ганаровай варце ля магіл яе сыноў; бацькі, якія таксама, як і яна, страцілі на вайне дзяцей. Сярод яе шматлікіх карэспандэнтаў — удзельнік Італьянскага Супраціўлення Альчыдэ Чэраі. Гэта вельмі натуральна, што праз тысячы кіламетраў, праз розныя краіны пацягнуліся адзін да аднаго сэрцы Купрыянавай і Чэраі, у якога ад рук фашыстаў загінулі сям'ера сыноў. На экране ўнікаюць папераменна іх фатаграфіі. Ідзе дыялог старых, мудрых, многа перажыўшых людзей. У ім асноўная думка фільма: жыццё працягваецца...

ПРА МАЦІ МОЖНА ГАВАРЫЦЬ БЯСКОНЦА...

«ЖЫЦЬ НА ЗЯМЛІ»

Пра яе — новы кароткаметражны дакументальны фільм «Жыць на зямлі». Яго знялі рэжысёры І. Гаско і Ф. Хаджаев, аператар А. Мядзінскі.

Анастасія Купрыянава — сто гадоў. Расказаць пра такое доўгае і насычанае падзеямі жыццё ў дзесяцімінутнай стужцы немагчыма. Але магчыма іншае — убачыць самае істотнае, вылучыць тыя галоўныя рысы, з якіх складаецца характар.

І гэта ўдалося аўтарам новага фільма. Колькі ўбачылі мы ў прастай сціплай жанчыне сапраўднай мужнасці, шчырасці, даброты! Яе характар — і ў фотакартках, дакладна падабра-

ных (то яна засяроджаная, нібы ўслухоўваецца ў словы суб'ядніка, то застылая ад гора, то нейкая нечакана адкрытая людскому шчасцю, людскай радасці), і ў тых кадрах, што адзняты ця-

пер кінадакументальна.

Усё жыццё яна верыла і чакала. Ёй чуліся галасы сыноў у шэцце галля, што гуляла пад ветрам, а калі білі крыламі птушкі, здавалася, нехта з сыноў вярнуўся да роднай хаты і стукае ў акно. І самым запаветным у сэрцы яна дзеліцца з намі, глядачамі гэтага фільма, дзеліцца даверліва і пранікнёна, бо верыць, што людзі зразумеюць яе, паслачуваюць, раздзеляць яе бязмежнае гора. «Хоць бы адзін вярнуўся. Хоць без рукі, хоць без нагі...» Яна чакала.

Бо маці не можа змяніцца з думкай, што дзеці — працяг яе жыцця—могучы памерці ра-

і яны змаглі, яна ўсёй душой любіла сваю зямлю — і яны аддалі за яе сваё жыццё. У фільме няма дыктарскага тэксту. Толькі кароткія рубленыя цітры і невялічкі ўспаміны Купрыянавай. Гэтыя расказы хвалююць не толькі нечуванай шчырасцю паучуцца, але і ўсёй пlynнiкoу думкі і вобразнай мовай. Але, бадай, не менш даведваемся мы пра яе і з тых кадраў, дзе яна маўчыць. У яе твары столькі адухоўленасці і мудрасці, нават прыгажосці! Кадры, дзе Купрыянава знята ў лужыцы, калі яна задумліва ідзе паміж высокай травы, падкрэсліваюць вечную думку аб гарманічным адзінстве маці-прыроды і маці-жанчыны.

Вось цётка Наста гуляе з праўнучкай. Старая і маленькая аднолькава захоплены шалахам травы, музыкой ветру, аднолькава цікавае ім усё, што адбываецца навокал: сонца, кветкі і гэтыя людзі, што ідуць вясёлым натоўпам да цэхаў Жодзінскага аўтамабільнага заводу і ветліва ўсміхаюцца ім. Вось яна сярод сваіх унукаў і праўнукаў (усяго іх—24) за святочным сталом. Вось яна на сходзе, на якім грамадскасць Жодзіна вітае са 100-годдзем сваю ганаровую грамадзянку. Проста, не хаваючы слёз, адказвае Купрыянава на добрыя словы.

Мы расстаемся з Анастасіяй Купрыянавай, калі яна зычыць людзям самага светлага шчасця і мірнай будучыні. І не расстаемся з ёй. Такі гэта фільм.

С. КЛІМОВІЧ,
І. ПІСЬМЕННАЯ.

СЛОВА БЯРЭ ГЛЯДАЧ

ПА МАТЫВАХ апавяданняў І. Тургенева створаны тэлевізійны мастацкі фільм «Жыццё і смерць двараніна Чартапханава». Вытворчасць кінастудыі «Беларусь-фільм». Сцэнарыст А. Тулушаў, пастаноўка В. Турава, аператар Э. Садрыёў, мастак А. Чартовіч, рэжысёр А. Календа, кампазітар А. Янчанка.

Калектыў з вялікай павагай паставіўся да творчасці І. Тургенева. У тэлефільме адмоўныя адносіны пісьменніка да ўкладу жыцця прыгоніцкай Расіі атрымалі да-

на (артыст Ю. Мядзведзеў) ад здэклівае сьветлых панюў. Ён заўсёды, не задумваючыся, кідаецца на абарону пакрыўджанага. Падобныя сцэны ярка пацвярджаюць думку Тургенева, які характарызуе Чартапханава як чалавека гордага і сумленнага. Але ўсе гэтыя якасці гінуць марна. І артыст Бабкаўскас удала паказвае гэтую супярэчліваю натуру. З аднаго боку яго Чартапханаў — чалавек высакародны, мужны, здольны на пратэст, з другога — абмежаваны ў сваіх жаданнях,

прыгожы скакун толькі знешне падобны на яго вернага сябра. Чартапханаў памыліўся. У прыступе гневу ён страляе ў нявінну жывёліну, якая даверліва ішла за ім. Гэта — крах. Крах чалавека, які абмежаваў сваё жыццё дробнымі жаданнямі, не змог узняцца над яго шэрай будзённасцю. Нездарма рэжысёр так скіроўвае нашу ўвагу на гэтую сцэну. Чароўны светлы конь, як прывід, на імгненне ўздымаецца над дыбы і марудна (запавольнай здымкай) падае ў агонію на зямлю. Напэўна, так гэта ўбачыў Чартапханаў, разумеючы нізасць свайго ўчынку. Чартапханаў прыходзіць дадому і — памірае. Памірае таксама бессэнсоўна, як і жыў.

Сугучна танальнасці фільма музыка кампазітара А. Янчанкі, якая паглыбляе яго эмацыянальны настрой. Лепшаму раскрыццю характараў кінагерояў дапамагаюць удала падабраныя вытрымкі з апавяданняў Тургенева. Раскошная, задуманная прырода, дзе гаспадарыць усялянае і ласкавае сонца, дзе кветкі і травы то радуюцца, то сумуюць разам з героямі, выступае ў фільме як жывы, адухоўлены вобраз.

Усё ж у некаторых месцах тэлефільм выглядае расцягнутым, асабліва ў другой серыі.

Зусім лішняя, здаецца мне, сцэна сустрэчы двух спевакоў у карчме (эпізод узяты з апавядання І. Тургенева «Спевакі»). Яна «выпадае» з ладнай кампазіцыі фільма, успрымаецца як нешта неабавязковае. Ці варта было такое празрыстае любімае чытачам апавяданне скарыстоўваць дзеля «цытаты» ў зусім арыгінальным кінатворы?

Агульнае ж уражанне радаснае.

Мы, глядачы, адчулі жывую душу мастака, якога любім з дзіцячых гадоў.

Раіса КАЗЛОВА,
настаўніца.

Вёска Негавука,
Буда-Кашалёўскі раён.

ЖЫЦЦЁ БЕЗ РАДАСЦІ, СМЕРЦЬ БЕЗ СЭНСУ

«ЖЫЦЦЁ І СМЕРЦЬ
ДВАРАНІНА ЧАРТАПХАНАВА»

лейшае паглыбленне і абгрунтаванне.

У цэнтры ўвагі аўтараў — трагічны лёс таленавітага, разумнага, высакароднага чалавека, які не можа знайсці прымянення сваім здольнасцям ва ўмовах жудаснага, задушлівага жыцця тагачаснай правільнальнай Расіі.

Артыст Б. Бабкаўскас заўвагае ўвагу на самых складаных момантах жыцця свайго героя, раскрывае рэальную яго душу. Чартапханава і Машу (артыстка В. Лысенка) не задавальняе мізэрнае шчасце ў чатырох сценах небагатага, ціхага дома. Але да чаго яны імкнуцца? Якога шчасця шукаюць? Яны і самі гэтага не разумеюць, бо не ведаюць шляхоў да іншага шчасця, акрамя тых, што накіраваны ім лёсам і грамадствам. Менавіта гэтае неасэнсаванае паучыццё незадаволенасці вымушае Машу пакінуць Чартапханава, хоць ёй і шкада гэтага адзінокага, сумленнага чалавека.

Па натуры сваёй Чартапханаў здольны на смелыя прыгожыя ўчыны, як, напрыклад, страшная абарона Недапоўска-

мэтах, імкненнях. Ён марыць набыць добрую зброю, брычку і яшчэ абавязкова пярэцёнак з індыйскім брыльянтам. Вось вяршыня яго імкненняў... Неверагодна, што гэты горды, іспадкупны чалавек раптам з такой маленькай, дробязнай марай. Гэта — яго трагедыя, бо яму больш няма да чаго імкнуцца, ён мусіць быць падобным на тых, каго ненавідзіць, супраць каго паўстае сваёй гарачай, няўрымслівай натурай.

Артыст падкрэслівае, што ў пошуках шчасця і сапраўднага жыцця Чартапханаў стаіць над безданню, што ён ніколі не дасягне жаданага, і не яго гэта віна.

Па-мастацку пераканаўча паказвае Б. Бабкаўскас, як ахоплівае адчайную душу чалавека, які траціць у жыцці ўсё: жанчыну, сябра і, нарэшце, апошняю жывую істоту, да якой быў прывязаны сэрцам, — каня. З усёй апантанасцю сваёй натуры, прытым не маючы іншых мэт у жыцці, ён шукае ўкрадзенага каня — яму здаецца, што знаходзіць. Але гэты шэры

ЦІ ВЕДАЕЦЕ ВІ,
як трапіць у краіну казкі? Для гэтага, як раіць у адным са сваіх вершаў М. Танк,

Трэба развітацца
З дарогамі
езджанымі,
Дарожкамі

ходжанымі,
Дарожанькамі грыбнымі
і ягаднымі...
А даверыцца — сцэнкам
Ласіным і заечым,
Мураўіным і лшчаркавым,
Слімаковым і вольнавым...

Па гэтых няздэжжаных лясных сцежках-дарожках, струмяністых крыніцах і вядуць нас аўтары фільма «Прыгоды мышаняці» (гісторыю прыдумаў і зняў В. Шаталаў, аўтар тэксту Ф. Камаў, кампазітар Ш. Калаш), настаўленага ў аб'яднанні «Летапіс». Яны пераносяць нас у казачную краіну, дзе жыве маленькае, смелае мышаня. Такое ж звычайнае мышаня, як і яго браты і сёстры. Ды не, не такое. Яму ўвесь час чагосьці хацелася, хаця яно само не ведала — чаго. А калі ты не ведаеш — чаго, то гэта вельмі сумна, сцярджаюць аўтары.

Аўтары фільма расказваюць гэтую гісторыю з лёгкім гумарам. Мы чуюм добра знаёмы голас вядомага камедыянага акцёра Я. Лянава, які апавядае пра смешныя і драматычныя прыгоды смелага мышаняці. Разам з мудрым і добрым казачнікам мы ўваходзім у чароўную краіну прыроды.

Часцей за ўсё мы прывычаліся бачыць фільмы-казкі пра зяроў, дзе «іграюць» намалёваныя або лялечныя персанажы. Таму асабліва прыемная нечаканасць — з'яўленне на экране ў якасці «артыстаў» сапраўдных мышэй, жаб, гадзюк, птушак, лісаў, матылькоў і г. д.

Вядома, яны паводзяць сябе на экране натуральна. Яны не могуць «іграць», яны жывуць сваім звычайным жыццём. І гэта вельмі цікава. Ці даводзілася вам бачыць, як мыш мяццэ лапшамі (ну, зусім, як кацяня)? Як матылёк «выкўліваецца» з вусеня? Як змяя ловіць мыш? Як ідзе на паляванне

ЯК ДАЙСЦІ ДА КАЗКІ?

«ПРЫГОДЫ МЫШАНЯЦІ»

ліс? І ўсё гэта — блізка-блізка, буйным планам? Рэжысёр В. Шаталаў праявіў незвычайную цярылівасць, каб «паглядзець» паводзіны сваіх «герояў».

Найбольш цікавыя ў гэтай кінаказцы менавіта «характары» персанажаў. Так, характары! Бо аўтары, тонка абгрываючы натуральныя паводзіны зяроў, укладваюць у іх вусны і прамовы. У суправаджэнні гратэскай і іранічнай музыкі Ш. Калаша перад намі ўнікаюць псіхалагічны тыпы. Абывацелька-жаба, якой так добра ў балодзе і якая не марыць ні пра якія падарожжы. Матылёк-«генерал» — самазадаволеная, самазакананая асоба. Змяя-жываглот, якая згодна пайсці ў матросы да мышаняці, але яе трэба добра карміць (яна «сціпляе» — ёй хочіць аднаго мышаняці на снеданне). І сатырычны вобраз мяшчан — хамікі, якія калі не спяць — ядуць, калі не ядуць — спяць.

З імі ўсім сустрэкаецца летуценнае мышаня з яго светлай марай пра незвычайнае. Фільм вельмі прыгожы, гэта святочнае, яркае відовішча і для малых і для дарослых. Тут маленькая расічка на траве здаецца дзяментарам. Тут сонца ўзыходзіць на паўнеба і, як малыя сонейкі, гайдаюцца кветкі.

Думаецца, наспеў час паставіць пытанне пра сістэматычнае стварэнне на нашай студыі фільмаў для дзяцей — ігравых, лялечных, маляваных. Каб малыя часцей трапілі ў чудоўную краіну казкі.

В. НЯЧАЙ.

МАБЫЦЬ, многія з нас памяць, як М. Булгакаў, пачынаючы бяграфічны раман пра Мальера, звяртаецца да павітухі з просьбай быць асцярожнай з гэтым немаўленцам, бо лму наканава на лёсам быць... Ах, кінце, адказвае тая, я і не таіх прымаля... Не, такія нараджаюцца далёка не ў кожнай сям'і, спрабуе пераканаць павітуху не «суб'яднік праз вякі». Ён мае права на такое сцвярдзэнне, бо час і гісторыя зрабілі геній Мальера адным з самых яркіх на тэатральным небасхле.

Беларуская сцена дала прыклады сапраўды творчага, глыбокага і арыгінальнага ўвасаблення яго камедыі на новай для іх нацыянальнай глебе. Мальераўская сатыра зазьяла нечаканымі фарбамі ў вытананні выдатных беларускіх акцёраў. Гартаючы «рэпертуарныя спісы» Л. Рэжэкай і А. Ільінскага, Ул. Крыловіча і В. Галіны, Г. Глебава і Л. Рахленкі, С. Станюты і Ул. Уладзімірскага, бачым, што для іх ролі ў мальераўскіх п'есах былі не «чарговымі», і каб даць поўную характарыстыку гэтым (і не толькі гэтым!) майстрам, трэба абавязкова пагаварыць пра «Лекара мімаволі» і «Скупого», пра «Мешчаніна ў дваранстве» і «Жоржа Дандэна», пра «Цырымонлівых паненак»... Карацей кажучы, без Мальера і тут не абыходзіся!

Тэатразнаўца Тамара Барысава напісала кнігу «Мальер на беларускай сцэне», якую да 350-гадовага юбілею вялікага французскага камедыёграфа выпусціла выдавецтва «Навука і тэхніка» пад крыфам Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР. Як і папярэдняя работа Т. Барысавай — «Шэкспір на беларускай сцэне», гэтая ўпершыню сістэматызуе і дае сканцэнтраваны аналіз пэўных з'яў у тэатральным мастацтве, якія на гэты раз звязаны з ідэйна-творчай інтэрпрэтацыяй беларускімі артыстамі камедыі Мальера, аднаго драматурга — рознымі калектывамі, рознымі артыстычнымі індывідуальнасцямі.

Т. Барысава, «Мальер на беларускай сцэне». Выдавецтва «Навука і тэхніка». Мінск, 1972.

Зразумела, кожны, хто любіць тэатр, з цікавасцю сустрачае кнігу.

Мяркуючы самі, варта нам разгарнуць старонкі, скажам, пра першую «ластаўну» мальераўскага рэпертуару на беларускай сцэне — пра спектакль «Мешчанін у дваранстве», як мы адразу даведземся пра факты, раней не даследаваныя наогул або забытыя. Камедыю для пастановкі Першым БДТ (цяпер Акадэмічны тэатр імя Купалы) у 1924 годзе пераклаў на беларускую мову з парызскага вы-

ніхто не спасылаўся, то ўсім стане ясна: кніга мае багаты фактычны матэрыял, закранае новыя пытанні і імёны.

Праўда, насцярожвае адразу такая акалічнасць. Гаворка вядзецца пра сатырычныя спектаклі, пра камедыйныя вобразы. Але падаецца ўсё ў чыста апісальнай манеры. Нейкі, умоўна кажучы, даследчыці спакой па-

шай краіны. І раней тэатры пашыралі меншы сцэнічны п'ясуны за кошт авансцэны і нават глядзельнай залы. Напісана ўсё гэта так, быццам Т. Барысава імкнулася заставацца аб'ектыўна «нейтральнай», рэгістраваць пэўныя факты без вылучэння асаблівых адносін да навацый (яна іх толькі называе) і да традыцый (іх цалкам разбурае), паводле даследчыка, не варта. Ці не адсюль ідзе празмерна «сур'эзная» афарбоўка і пэўны «акадэмічны» холад тэксту, што належыць п'яру Т. Барысавай?..

Другі момант, які таксама здзіўляе. Прачытаўшы назву кніжкі, кожны зразумее, што яна адрасуецца тым, хто ведае Мальера і ведае беларускую сцэну. Як казаў калісьці Стэндаль, чакаеш,

з-за куліс на сцэну выходзіў Станарэль — А. Ільінскі. Распяваючы бадзёрую гуллівую песеньку, ён пачынаў збіраць галлэ... Лес быў ірадстаўлен влікім дуплістым дрэвам... Па-першае, адразу адчуваецца, што перад табой каліка з рускай мовы. Па-другое, што ж «узнікала на сцэне» пасля адкрыцця заслону? «Свет французскай правінцы»? (Дарэчы, што гэта такое і як яго можна паказаць на сцэне — «свет правінцы»?) Можна, гэты свет — «хаціна Станарэля»? Але ж мы і яе, калі верыць Т. Барысавай, бачым... «Праз акно». Там, па-за вакном хаціны, адбываецца сварка. Так? Дык жа якім чынам потым Станарэль «збірае галлэ» ў «свёде французскай правінцы»? Чытач забываецца ў такім апісанні, не можа ўявіць сабе, якія былі дэкарацыі, дзе адбываліся падзеі і як змянялася месца іх.

Або яшчэ пра той жа спектакль: «фарсаваму прыёму — біццю палкай, — які не раз паўтараўся ў спектаклі, рэжысёр С. Казіміроўскі разам з мастаком А. Марысам і кампазітарам Л. Марневічам удаллялі вялікую увагу». Мастак А. Марыс быў аўтарам дэкарацыйнага афармлення, зрабіў эскізы касцюмаў, але як ён мог «удалляць увагу»?.. Мізансцэны (або мізансцэнам)? «Былі знойдзены і дакладна адпрацаваны мізансцэны, — працягвае аўтар кнігі, — у якіх дзейнічалі той, наго збівалі, і той, хто збіваў...». Ну, а як гэта магло быць інакш — заўсёды ў бойцы ёсць «той, хто б'е» і «той, наго б'юць»? Што тады было «знойдзены» рэжысёрам разам з мастаком і кампазітарам? Бо на сцэне тэатраў звычайна ўдзельнічаюць бойкі!..

Каб не зацягваць рэцэнзію, прыкладаў больш прыводзіць не будзем. Скажам толькі, што рэдактары кнігі ад інстытута і ад выдавецтва (А. Сабалеўскі і Г. Юрчанка) маглі і былі абавязаны параіць аўтару ачысціць кнігу ад моўных агрэху.

Паўторым сказанае ў назве: пра вясёлага і з'едлівага камедыёграфа і пра сапраўды смешныя і змястоўныя спектаклі аўтар кнігі «Мальер на беларускай сцэне» расказаў падрабозна, са спасылкай на факты, на прэсу, на ўспаміны, але зрабіў гэта залішне «акадэмічна». Тым самым Т. Барысава (разам з выдавецтвам) абмежавала кола чытачоў сапраўды патрэбнай кнігі. Бадай, да яе будучы звяртацца пераважна спецыялісты, тэатральныя дзеячы і літаратары.

В. ІВІН.

ПРА ВЯСЁЛАЕ—

І ГЭТАК СУР'ЭЗНА!..

дання «Славыты тэатр Мальера» 1895 года Фларыян Ждановіч, рэжысёрам спектакля быў Еўсцігней Міровіч, пана Журдэна іграў бліскучы Генрых Грыгоніс, пані Журдэна — незабыўная Кацярына Міронава, эпізодычную ролю Муфція — Уладзімір Крыловіч. У гэтым гэтым персанажу па волі пастановшчыка чуліся немальераўскія, але знаёмыя мінчанам назвы: «барысаўская дуда», «мінскі швай-пром», а герой выпраўляўся шлацыраваць... па Камароўцы і Пярэспе. Сатырычны гней камедыі быў скіраваны не толькі супроць французскага, як піша Т. Барысава, «пануючага саслоўя» (паводле Мальера), а і супроць... «мяшчэнства часоў напэ». Пагадзіцеся, што ўжо такі пералік імёнаў, фактаў, навацый сам па сабе прыцягвае увагу да даследавання.

Заўважым, што такі спектаклі, як той жа «Мешчанін у дваранстве» 1924 г. або «Скупы» 1937 г., Т. Барысава разглядае не толькі «праз прызму» рэжысёрскіх матэрыялаў, а і па непасрэдных успамінах удзельнікаў. Асобныя нюансы, дэталі, мізансцэны, рэжысёрскія акцэнтны ў тэатрыцыі як бы «аднаўляюцца» Л. Рахленкам, В. Галінай і іншымі тэатральнымі дзеячамі, гутаркі з якімі занатаваны аўтарам кнігі. І такі прыём узбагачае тэатразнаўчы аналіз дэталістымі рысамі таго, што «было» на сцэне. Напрыклад, і разгляд «Лекара мімаволі» ў Другім БДТ (цяпер тэатр імя Коласа ў Віцебску) 1940 года таксама ўспрымаецца намі як «аднаўленне» спектакля, пастаўленага маладым тады рэжысёрам С. Казіміроўскім, дзякуючы успамінам аб пастановцы ігры А. Ільінскага ў ролі Станарэля артысткі М. Бялінскай, на якія спасылаецца даследчык.

Калі ж яшчэ дадаць, што Т. Барысава не абмінула дэкарацыйнае афармленне кожнага з мальераўскіх спектакляў, што яшчэ, на жаль, часта робіць і рэцэнзенты, і гісторыкі (абмяжоўваюцца толькі прозвішчам мастака), што яна ўводзіць водку ў газет, на якія, здаецца, раней

не аўтар адразу і пойдзе «проста на прадмет» даследвання. А тут чытаеш занадта агульныя па характары «Уступ», дзе зноў і зноў паўтараюцца энцыклапедычныя звесткі пра Мальера. Канцэпцыя Т. Барысавай цалкам супадае з канцэпцыяй вядомага знаўцы заходнеўрапейскага тэатра Г. Баяджыева. Яго кнігі пра Мальера агульнавядомыя. А.Т. Барысава пераклавае Г. Баяджыева і гаворыць яму кампліменты ў кнізе, якая выдадзена... пад навуковай рэдакцыяй доктара мастацтвазнаўства прафесара Г. Баяджыева! Ці тактоўна гэта? Не кажучы ўжо аб тым, што «Уступ» у такой рабоце наогул не вельмі патрэбны.

Таму, відаць, спачатку мы бачым Т. Барысаву, якая нібы радуецца вынаходлівасці таго ж Е. Міровіча, што так смела і ў духу таго часу «асучасніваў» некаторыя матывы «Мешчаніна ў дваранстве» (ну, прынамсі, гаворыць пра гэта добразычліва). Але «пад заслону» свайй гаворкі пра спектакль Т. Барысава падкрэслівае выдаткі рэжысёраў: «разборанне вузка бытавой трактоўкі Мальера» Е. Міровічам вяло да таго, што акцёры пад прымусам падначальваліся яго «бачанню» камедыі, «наўнымі» былі спробы надаць «персанажам XVII ст.» рысы «тых тыпаў, якія сустракаліся ў сучаснай рэалінасці». Потым зноў жа ідзе аўтарскае «аднак» і навацый рэжысёра тлумачацца як «выдаткі захаплення, хвароба росту...»

Атрымліваецца, што імкненне іграць нетрадыцыйна — і добрае, і ў той жа час недастаткова плённае. (Тут яшчэ і фактычныя памылкі ёсць: Е. Міровіч не быў «піянерам» ў выкарыстанні рампы і арнэстравай ямы, засячленай дадатковай падлогай, і не пасля Першага БДТ, як сцвярджае аўтар, «на многа пазней, у 50—60-х гадах... Такі прыём стаў часта выкарыстоўвацца рэжысёрамі і мастакамі ў многіх тэатрах на-

клад, фразеалагізму «хоць стой хоць падай» — паводле думкі аўтараў, трапна, дасціпна, «адзін аднаго не перацягне» — пра людзей з аднолькавымі характарамі, «двацца ў вачах» — дрэнна бачыць, падвойна бачыць. Не ўсім удалае тлумачэнне, нам уяўляецца, атрымаў фразеалагізм «абучы ў лапці» — вучыць, настаўляць. Гэты агульнавядомы фразеалагізм азначае: абрабіць, ашукаць, правучыць і г. д. Паводле адной з версій, ён бярэ свой пачатак ад раз'ясніцкай дзейнасці прафесійных зледзюў, якія некалі пры крадзях (кэрэў, коней), каб самесці свае следы, жывёлу абувалі ў лапці.

Нам здаецца, што не месца ў слоўніку народнай фразеалогіі словазваротам «давесці да балалайкі», «шарыкі за шарыкі», не пазбаўленых прыкметнага

налёту вульгарызму. Мусіць не зусім апраўдана ўключэнне ў кнігу словазлучэнняў «дзяржаць лінію», «дзяржаць у руках», «жыць чужым трудом», «дзепа нет». Гэта рускія фраземы, і іх знаходзім у адвядзеных рускіх слоўніках. Нарэшце, ці была патрэба даваць фразеалагізмы, якія так добра прадстаўлены Ф. Янкоўскім?

Слоўнік чытаецца з вялікай цікавасцю не толькі таму, што ў ім адабраны цікавыя фразеалагізмы. Цікавая кнігу робіць і яе ілюстрацыйны матэрыял. Кожны сказ — гэта своеасабліва мініяцюра.

Для літаратараў, журналістаў, пісьменнікаў «Слоўнік беларускай народнай фразеалогіі» Е. С. Мядзельскай і Я. М. Камароўскага — добры памочнік, харошы даведнік.

І. ЦІШЧАНКА.

ДЫЯМЕНТЫ РОДНАЙ МОВЫ

«Слоўнік беларускай народнай фразеалогіі»... Гэтая кніга з'явілася ў выніку шматгадовай, сумеснай творчай працы кандыдатаў філалагічных навук, дацэнтаў Белдзяржуніверсітэта Е. С. Мядзельскай і Я. М. Камароўскага.

У слоўнік уключана каля трох тысяч фразеалагічных адзінак, тлумачыцца іх сэнс, вызначаецца стыльвая роля і ілюструецца звязным тэкстам з гутарковай мовы.

Фразеалагізмы, ці як іх яшчэ называюць, ідыёмы, ідыёматызмы, ідыёматычныя выразы, з'яўляюцца непадзельнымі, стабільнымі, устойлівымі словазваротамі. Яны надаюць мове тую непаўторную самабытную якасць — вобразнасць, эмацыянальна-экспрэсіўную афарбоўку, якая складае нацыянальны каларыт. У фразеалагізмах знайшлі адбіццё гістарычны во-

пыт народа, яго ўяўленні, звязаныя з працоўнай дзейнасцю, побытам, культурай.

Фразеалагізмы гэтак жа старажытныя, як і сама мова. Аднак іх гісторыяй, прыродай узнікнення ў нас мала хто займаўся. Першыя, найбольш удалыя тлумачэнні беларускіх фразеалагізмаў яшчэ ў дарэвалюцыйны перыяд далі П. Шпілеўскі, І. Насовіч, М. Нікіфароўскі. У сваёй час многа зрабіў у зборанні народнай фразеалогіі І. Бялькевіч. Праўда, усе гэтыя працы насілі выпадковы характар, у іх шмат было недакладнага, прыблізнага. Грунтоўную работу ва ўпарадкаванні беларускай фразеалогіі прааўд доктар філалагічных навук прафесар Ф. Янкоўскі, чые працы атрымалі самую высокую ацэнку не толькі ў Беларусі, але і за яе межамі.

У слоўніку выключна багата прадстаўлены формы і варыянты фразеалагізмаў. Па 10—20 фразем утворана народам са словамі «глядзецца», «душа», «жыць», «зубы», «адзін», «свет», «рука», «вочы», «стаяць», «ся-

дзецца», «браць», «ногі», «нос», «язык», «пайці» і г. д. Са словам «даць» зафіксавана звыш 50 фразеалагічных мадэляў — «даць адчэпнага», «даць ганьбу», «даць драла», «даць дыхту», «даць лупня» і г. д.

Мы лічым, што слоўнік надзвычай выйграў ад таго, што яго складальнікі ўключылі шэраг дыялектных фразеалагізмаў тыпу: «браць у паветнікі» — наймаць, запрашаць на работу тэрмінам на лета, «даць у халамок» — набіць, адлупцаваць (халамок — ад холка — патыліца) і г. д.

Відаць, калі б аўтары павялі свае пошукі ў гэтым напрамку смялей і шырэй, іх слоўнік значна папоўніўся б арыгінальнымі і самабытнымі мясцовымі словазваротамі.

Перад аўтарамі слоўніка стаў шэраг складаных задач — крытэрыі адбору фразеалагізмаў, прыцыпы іх размеркавання, суадносіны розных фразеалагізмаў, фразеалагізмы-сінонімы, вытлумачэнне іх сэнсу. І з гэтай задачай яны справіліся паспяхова. Так, вытлумачэнне асноўнага сэнсу фразеалагізмаў, выяўленне іх іншых стыльвазначэнняў, як правіла, сціслае, дакладнае і слушнае. На жаль, нельга пагадзіцца з тлумачэннем, якое даецца, напры-

клад, фразеалагізму «хоць стой хоць падай» — паводле думкі аўтараў, трапна, дасціпна, «адзін аднаго не перацягне» — пра людзей з аднолькавымі характарамі, «двацца ў вачах» — дрэнна бачыць, падвойна бачыць. Не ўсім удалае тлумачэнне, нам уяўляецца, атрымаў фразеалагізм «абучы ў лапці» — вучыць, настаўляць. Гэты агульнавядомы фразеалагізм азначае: абрабіць, ашукаць, правучыць і г. д. Паводле адной з версій, ён бярэ свой пачатак ад раз'ясніцкай дзейнасці прафесійных зледзюў, якія некалі пры крадзях (кэрэў, коней), каб самесці свае следы, жывёлу абувалі ў лапці.

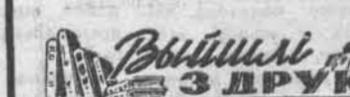
Нам здаецца, што не месца ў слоўніку народнай фразеалогіі словазваротам «давесці да балалайкі», «шарыкі за шарыкі», не пазбаўленых прыкметнага

Ул. Алоўнікаў. Песня ў дарозе... Мастак Н. Лявава. 1972 г. 52 стар. Тыраж 1 500 экз. Цана 64 кап.

М. Баганаў, А. Капілаў. Шлях на Алімп. Мастак Л. Чурко. На рускай мове. 1972 г. 104 стар. Тыраж 10 000 экз. Цана 14 кап.

Ваканальныя творы на словы Я. Купалы. Зборнік. Складальнік Д. Жураўлеў. Мастак І. Бялецкі. 1972 г. 40 стар. Тыраж 1 300 экз. Цана 32 кап.

Лірычныя песні. Зборнік. Мастацкая самадзейнасць. Мастак І. Бялецкі. 1972 г. 64 стар. Тыраж 8 600 экз. Цана 54 кап.

ВЫДАВЕЦТВА «БЕЛАРУСЬ»

Агні Мінска. Альбом. На беларускай і рускай мовах. У альбоме выкарыстаны вершы М. Танка, А. Русецкага, С. Грахоўскага, П. Прыходзькі, А. Зарыцкага, К. Кірванкі. Тэкст і складанне Ул. Юрчанкі. Фатаграфіі В. Ждановіча і А. Мызнікова. Мастак П. Драчоў. 1972 г. Тыраж 55 000 экз. Цана 1 руб. 20 кап.

НОВАЯ КНИГА Уладзіміра Кудзінава «Прадчуванне пераменаў» носіць жанравы падзагалавак «Апавяданні аб прыродзе». Аднак гэтае вызначэнне не зусім дакладнае.

Апавяданне звычайна азначае ў форме сюжэтнага расказу. У кнізе Ул. Кудзінава няма такога дзейснага сюжэта, у якім адбываюцца падзеі, а ёсць рух лірычнай думкі героя, праз якую адлюстроўваецца свет прыроды. І калі асобныя творы і напісаны ад трэціх асоб, дык гэта не замінае ім быць своеасаблівай споведдзю ўсё таго ж аўтара, таму што героі не цікавяць яго самі па сабе, а з'яўляюцца толькі сродкам выказвання аўтарскага «я». Акрамя таго, гэта кніга, як і ўсе кнігі з яна акрэслены аўтарскім крэда, прэтэндуе на мастацка-філасофскія абагульненні, што выклікае на роздум аб асаблівай адказнасці пісьменніка.

Для спавядальнай, лірычнай прозы мера шчырасці — першая ўмова. Цэнтральны аб'ект назірання і роздму Ул. Кудзінава — гэта сучасны чалавек у яго адносінах не толькі да прыроды, але і да свету ў цэлым. Размах аўтара шырокі. Фактычныя даныя аб прыкметах прыроднага свету суседнічаюць з філасофскімі высновамі, дакументальнасць перабываецца вымыслам, паказ сапраўдных падарожжаў (Карпаты, бераг Балтыйскага мора, курскія і беларускія запаведныя лясы) падаецца на фоне шчыра кажучы, глабальных абагульненняў. Вось тыповы ўзор пераходу Ул. Кудзінава ад факта да абагульнення: «В оврагах и заросших кустами от-вершках подсыхает землянка».

Во второй раз в году садятся на яйца мухоловки, горихвостки и воробьи.

Покойно и мирно, и воля расслаблена, всё переходящее потусторонне и не тревожит («Свантавіт і Дзевона»).

Канечне, тут даволі цяжка зразумець, якім чынам мухалоўкі атосамліваюцца з тагасветнасцю — відаць, аўтар меў на ўвазе вечны калаўрот прыроды, нараджэнне і смерць, аднак у такім выпадку ў гэтых мастацкіх, напэўна, трэба было знайсці нешта больш істотнае ў прыродзе, чым мухалоўка ці верабей. І чаму «перходзящее потусторонне»? А што тады «постусторонне»? Ці не даніна гэта абстрактнай прыгажосці?

Між іншым, у Ул. Кудзінава свой, асаблівы погляд на праблему мастацтва і прыроды: «Я думал, что никогда не понимал, как не понимаю сейчас, тех литераторов и режиссеров кино, что подготавлиют свободное движение солнца, облаков или льда под переменчивое движение души или, скажем, под семейную свару... Наверно, всё дело тут просто в пренебрежении природой, в отношении к ней как некоему атрибуту жизни и художественного произведения, а подобный прием есть прием досужий, искусственный, то есть не даденный (?) талантом. Не знаешь природы, оставь ее в покое до лучших времен, ведь это тоскливо и невыра-»

Ул. Кудзінаў. «Предчувствие перемен». Апавяданні аб прыродзе. Выдавецтва «Беларусь», Мінск, 1972.

зимо больно, когда она представлена глухой и неразумной стихией, почвой для произрастания потребительства, дежурной деталью или, в лучшем случае, призвана работать на замысел автора».

Па кінем убоку эмацыянальны настрой аўтара, і разбіраюцца па сутнасці. Па-першае, наўрад ці хто можа сказаць пра сябе, што ён добра ведае прыроду (я думаю, Прышвін з уласцівай яму сціпласцю, наўрад ці рызыкнуў бы сцвярджаць гэта). Па-другое, Ул. Кудзінаў не пінер у распрацоўцы гэтай тэмы. Дык навошта закрасліваць усё дасягненні палірацый думкі і настайваць на неіснуючай самастойнасці прыроды ў мастацтве? Яе ж няма і быць не можа. Гэта ў

і братам усяго жывога, напіша: «Светозарное, импрессионистское небо» (стар. 26). «Вучонае» слова разбурае ілюзію натуральнасці, падрывае ўпэўненасць у шчырасці аўтара. А вось яшчэ ўзор прэтэнцыёзнасці: «Небо было еще достаточно светлое, и на его фоне виднелись четкие очертания ветвей и не успешных опать листьев. Все это было недвижно, не горело и не переливалось — словом декорации в театре, оставленные осветителем, который во время представления сбежал в буфет и сидит там за дюжиной пива в позе родецовского «Мыслителя» (стар. 49). Першая частка гэтага апісання зроблена проста і паэтычна, г. зн. па-мастацку. Другая — ушчынт пе-

му — невозможно даже вскользь обо всем написать» (стар. 123—124). Тым не менш аўтар піша, і піша не мімаходзь, а падрабозна, аддаючы рытму «бясконцай» асацыятыўнай сувязі. Так пабудавана адно з самых аб'ёмных апавяданняў (па тэрміналогіі аўтара): «Зноў ходзяць ноччу дрэвы». І чаго толькі няма ў гэтым лірычным урыўку: любоўнае апісанне «на трех бронзовых изящных твздоках мягкого ковра» ў гарадской кватэры аўтара і ўпамінанне (сапраўды мімаходзь) «родильного отделения Минской клинической больницы № 5», і «Серебрянный звездный рисунок» (ці ж не праўда, вельмі прыгожа!), і каменні старажытнага Херсанеса, і радасць чубаткі, якая знесла яйка, і г. д. Адным словам, — трохразова чэмпіённа свету Жакот (Францыя) і рэчы, у якіх няма меры. Аўтар называе ўзёс гэты калейдаскоп «благословенной связью животных, людей и событий». Аднак на самай справе шуканай сувязі няма, яе няма як мастацкага адзінства. Аўтар «Прадчування пераменаў» увогуле, з аднаго боку, імкнецца да дакументальнасці, дакладнага і строгага ўзнаўлення жыццёвых фактаў, а з другога боку — да чыста мастацкіх алегорыяў, сімвалаў (напрыклад, «Две ты бы, Робин Круза?»). Але дакументальнасць у мастацтва вярта ўводзіць асыражню, інакш яна адпомсціць за сябе тым, што будзе здавацца... хлуснёй. Яшчэ Чарнышэўскі гаварыў, што падзеі і факты, перанесеныя ў мастацтва ў «сапраўдным сваім выглядзе», робяць уражанне «нацягнутай выдумкі».

Гэтак жа асыражню трэба зыходзіцца і з увядзеннем публіцыстычных альбо філасофскіх адступленняў. «Может быть, — піша Ул. Кудзінаў, — есть на свете долгий ряд непреходящих явлений. Горы. Травы. Дожди. Форе-ли. Брендуши. Деревья. Косули. Дороги и реки. Сама планета земля. И, наконец, венец всего этого — человеческая доброта» (стар. 31). Не будзем спрачацца аб філасофіі аўтара — што часовае, што неўміручае. Урэшце рэшт, гэта няважна. Але вось якая справа: слова, прамоўленае ў мастацкім творы «ўлоб», прамалінейна, губляе ўсю сілу свайго эстэтычнага ўздзеяння, становіцца сляпым і пустым. У лесе «всякая неискренность была позади, а привычный мир отчуженный не имел былого значения. Природа была ясна и понятна, зло — определено, и я вдруг почувствовал, что все здесь находится на пороге полного понимания живой души, сущего» (стар. 44). Пра якую няшчырасць ідзе размова, якое зло (тым больш — бясспрэчнае) мае на ўвазе аўтар? Навошта гэтыя абстрактныя, «высокія» словы?

А Ул. Кудзінаў — не навчок у літаратуры, ён цудоўна разумее, што мастацтва слова — заўсёды вобразна-канк-

рэтнае. Які выдатны ў яго паказе «гранадзёр цяжкай артылерыі» дзед Паўлюк, які пластычны і выразны яго вобраз. І якая проста і напоеная вечным сэнсам яго мова: «Ну... а если круг разноцветный (вакол месяга — Г. Е.) — быть, значит, дождю. А вот если еще один круг — большой, белый, — тигай, ховайся, сынок, великая буря будет, деревья покладет... А вот зимою — пусть даже мороз в сорок градусов будет, — помолчав сказал дед Паўлюк, — но завеняг на ветру вдруг деревья — жди назавтра дождя» (стар. 39). Сапраўды, у гэтым кароткім расказе дзед, — больш паэтычнасці і філасофіі, чым ва ўсіх надуманых пошуках аўтара з мэтай наладзіць унутраны, на яго думку, сувязі паміж цвіценнем папараці і крокамі Нейла Армстронга па Месяцы, папугаем Жакот (Францыя) і вечнасцю, тузінам піві і «Мыслителем» Радэна.

Парушэнне меры шчырасці прыводзіць не толькі да надуманых і наўных сітуацый, але і да стылістычных прыгожасцяў, унутраны змест якіх пусты і беспраметны (акварыум параўноўваецца з «огромной речной лилией»), да сентыментальнасці («хлебushko», «картошечка») і проста да выдаткаў стылю: «в этих названиях было изподволь поэтичности»; «законопаченный трезвенник»; «хорошо брешут собаки»; Прышвін «был в первом ряду редкоземельных (?) самых органических поэтов века»; «собачонка, живая душа, привеченная (?) матросами» і г. д. Аўтар піша, відаць, лёгка і хутка; ён даволі свабодна абыходзіцца са словам. Гэта, вядома, вельмі добра. Але, можа, вярта часцей перачытваць напісанае, і тады стане відавочна, што стылістычнае арыгінальнасць (як інакш назавеш спадчынне «редкоземельный поэт», якое і выгаварыць цяжкавата, і гучыць яно няўклудна) не ўпрыгожвае прозу і не пазаўляе ад штампаў тыпу «жизнеутверждающий талант национального гения», «дыхание безразличного вечного космоса» і інш. Праўда, апошняе магло быць ліквідавана і пры рэдагаванні гэтага жа, як і непісьменныя фразы.

І апошняе. Ул. Кудзінаў — пісьменнік параўнальна малады. І ці так ужо неабходна яму ўбірацца часам у тогу настаўніка і пачальніка? Як думаецца, галоўны недахоп яго кнігі ў тым, што яна дыдактычна: мастацкая ідэя не вынікае непасрэдна з карцін і вобразаў, а з прамых натацый і павучанняў. Ул. Кудзінаў шмат грунтоўных старонак прысвяціў прыродзе, ён заклікае яе берагчы і захоўваць. Нельга не пагадзіцца з аўтарам. Але ж не менш за свет прыроды мае патрэбу ў асыражню ўвазе і свет мастацтва.

Галіна ЕГАРЭНКАВА.

МЕРА ШЧЫРАСЦІ

жыцці прырода незалежная ад чалавека, а ў мастацтве яна цалкам у руках творцы духоўных, культурных каштоўнасцей, г. зн. мастака. Іншая справа, калі размова ідзе аб рамесніцкіх «вырабах», аднак ці варта пра гэта гаварыць перад тварам мастацтва і прыроды.

А між тым кніга Ул. Кудзінава пабудавана такім чынам, што фактычныя даныя аб прыродзе, эмпірычныя назіранні аўтара існуюць самі па сабе, а «вымысел прекрасны» сам па сабе.

Арганічнага мастацкага сплаву прыроднага і чалавечага (духоўнага) у кнізе Ул. Кудзінава не адбылося. А калі і робіць аўтар такіх спробы, то яны выглядаюць альбо наўнымі, альбо прэтэнцыёзнымі.

Вось расказ пра «натуральнага чалавека» трактарыста Міцьку («Свантавіт і Дзевона»). Не наступіла яшчэ для Міцькі свята любові, «вляікае і цудоўнае таінства», і аўтар зазначае з гэтага выпадку: «Не затрубил еще Митька, как горячий олень по осени». Пры ўсёй павазе да язычскага светаадчування гэтага кароткага апавядання, а таксама пры ўсім пакланенні закону прыроды, усё-такі параўнанне чалавека з аленем не можа не выклікаць здзіўлення.

...Трэба аддаць належнае Ул. Кудзінаву, ён не ідэалізуе «старыя сувязі чалавека і прыроды», не хоча, як ён гаворыць, валіць «поперек течения реки древнее дерево...» (стар. 48). Для яго адносны чалавек і прыроды поўныя супярэчнасцей і барацьбы. Але гэта, так сказаць, для іншых, а сам аўтар нідзе не адчувае сябе «не толькі чужым, але і нават выпадковым» (стар. 29), і не толькі з людзьмі, якія жывуць у гарах ці ў лясах, але і сам-насам з прыродай. Такое спрончанае ўяўленне аўтара аб сваёй арганічнасці ў прыродзе кампраметуецца ім жа самім. Наўрад ці чалавек, які адчувае сябе другам

ракрэслівае ўсе вартасці першай. Гэта рэмінісцэнцыя выдуманая, а заліхвацкае параўнанне асвятляльніка з радэнаўскім «Мыслителем» проста зневажальна.

Прыведзены прыклад не адзінак у кнізе Ул. Кудзінава, ён паўсюдны і, больш таго, структурны. Вось як піша аўтар пра свой, умоўна кажучы, творчы працэс: «Я вернулся на Сретенку и побрел ею, думая о Пришвине, о былой моей жизни в Москве и о том, что случилось потом. — обо всем помаленьку, в бесконечной ассоциативной связи» (стар. 63).

Такім чынам — «пра ўсё патроху, у бясконцай асацыятыўнай сувязі». Адным словам, як думаецца, так і пішца? Зразумела, не, гэта не зусім так. У кнізе «Прадчуванне пераменаў» ёсць тая добрая зададзенасць, якая і робіць мастацтва мастацтвам. Без эстэтычнага ідэалу, а значыць і без пэўнай накіраванасці твора, паўнацэннай літаратуры нельга ўявіць. І ўсё ж «пра ўсё патроху» пераважае, і чытач бачыць перад сабой сумесь выпадковасцей, у якой аўтарскі твор цяжка ўявіць. Вось як піша аўтар «пра адну ноч», якую прывёў ён «у бярэзнінскіх лясах»: «Выпей глоток!» — вспомнил я застольную реплику трехкратной чемпионки мира среди говорящих попугаев Жакотт (Франция) и, потухшим огнем, сел к окну и приготовился бережливо подумывать о многих разных вещах. У этих вещей не было меры, и между ними не было связей, за исключением глубоко внутренних, и пото-

ГЛЯДЗЕЦЬ І БАЧЫЦЬ

І. Элентух — беларускі мастацтвазнаўца — напісаў кнігу для юных чытачоў «Як глядзець карціну».

Няхай чытач не дзівіцца, што мы нагадаем пра выданне, датаванае 1970 годам, падпісана да друку ў самым канцы 1970, яно з'явілася на прылаўках параўнальна нядаўна.

Аўтар расказвае, як разумець жывапіс, прыадчынае перад чытачом дзверы ў майстэрню мастака.

Ад карціны да карціны вядзе ён сваіх чытачоў. Гаворыць пра тэму, ідэю, сюжэт твора. Раз-

глядае розныя жанры жывапісу. Мяркуе пра кампазіцыю, рытм, перспектыву. Ён піша, у прыватнасці: «Як няма аб'ектыўных мастакоў, так няма і аб'ектыўных глядачоў. Як мастак па-свойму тлумачыць убачанае падзею, так і глядач па-свойму тлумачыць гэтую ж падзею, раскрытую сродкамі жывапісу».

Але, выступаючы за такі суб'ектыўнасць, аўтар супраць ацэнкі твора па прынцыпе «мне падабаецца» або «мне не падабаецца». Ён імкнецца дасягнуць неабходнасць эстэтычнай пісьменнасці для кожнага ча-

лавека, каб кожны быў падрыхтаваны ўспрыняць карціну як складаны комплекс разнастайных кампанентаў.

Аналізуючы творы мастакоў розных эпох (у тым ліку і мастакоў Беларусі), аўтар вучыць юных чытачоў бачыць праўду жыцця і праўду мастацтва. Ён расказвае гісторыю стварэння разнастайных твораў жывапісу, ілюструючы свае разважаны чорна-белымі і каляровымі рэпрадукцыямі.

Кніга гэтая не прэтэндуе на шырокае абагульненні. Аўтар сам прызнаецца ў заключэнні, што «мабыць, не ўсё ўдалося зрабіць». І ўсё ж матэрыялу для глыбокага роздму ў кнізе няма.

Валерый ДОБКІН.

ВЫДАВЕЦТВА «МАСТАЦКАЯ ЛІТАРАТУРА»

А. Васілевіч. Пачакай, затрымайся... Апавесці. Мастак П. Калінін. 1972 г. 480 стар. Тыраж 10 000 экз. Цана 95 кап.

М. Даниленка. Запаведныя акіяны. Апавесці і апавяданні. Мастак Ю. Зайнаў. 1972 г. 248 стар. Тыраж 10 000 экз. Цана 52 кап.

Дзень паззіі 1972 г. Зборнік. Мастак У. і М. Васальгі. 244 стар. Тыраж 10 000 экз. Цана 1 руб. 06 кап.

А. Зарыцкі. Вясеннія званочкі. Мастак Ю. Пучыскі. На рускай мове. 1972 г. 40 стар. Тыраж 14 000 экз. Цана 6 кап.

А. Есакоў. Янка Купала і Беларускі тэатр. Мастак В. Тарасаў. 1972 г. 220 стар. Тыраж 2 000 экз. Цана 85 кап.

І. Чырынаў. Плач перапелікі. Раман. Мастак В. Тарасаў. 1972 г. 312 стар. Тыраж 14 000 экз. Цана 62 кап.

С. Шушыневіч. Колькі ніцінаў у кошыку. Выбранае. Мастак Ю. Зайнаў. 1972 г. 56 стар. Тыраж 75 000 экз. Цана 36 кап.

ВЫДАВЕЦТВА «НАВУКА І ТЭХНІКА»

А. Адамовіч. Мастацкасць прозы. Урок творчасці Кузьмы Чорнага. Мастак І. Славінскі. 1972 г. 200 стар. Тыраж 1 400 экз. Цана 70 кап.

І. В. Элентух. «Як глядзець карціну». Выдавецтва «Народная асвета». (На рускай мове). Мінск, 1970.

УСЯГО ЯКІХ трыццаць мінут ішоў цягнік, на які мы селі, каб ехаць з Друскеніка праз Вільнюс дамоў у Мінск, і вось раптам спыніўся. Першы прыпынак, першая станцыя. Так хутка. Значыць, доўга, ён, гэты цягнік, будзе ісці, калі спыняецца так часта.

Мы з жонкаю глядзелі ў акно і ад няма чаго рабіць пра гэта самае вялі гаворку.

— На тое ён і прыгарадны. Спыняецца табе ля кожнага слупа, — уздыхнуўшы, сказаў я.

— Нічога, гэта толькі да Вільнюса будзе такое, а тады наш вагон прычэпаць да маскоўскага. Адразу наварстаем, — сукавола мяне жонка.

«Ды яно, уласна кажучы, нам спяшаць няма куды. Адпачылі, падлячыліся...» — не закончыў думкі я, убачыўшы, як са скрыгатам адышлі ўбок дзверы купэ.

Неяк мітусіліся, пасоўваючы перад сабою чамадан, да нас уваліўся чалавек.

— Маё дваццаць дзевятае, тут яно? — спытаў ён, і не чакаючы адказу, кінуў свой драўляны, гарбаты кіек на свабоднае ніжняе месца насупраць нас. Кіек лягнуўся аб сядзенне, пракаціўся з канца ў канец і грывнуўся вобзём каля самага акна.

Мы з жонкаю ўпотаі пераглянуліся ды неяк шчыльна пасунуліся адзін да аднаго, уражаныя такой рашучай імкліваасцю незнаёмца. А ён — мужчына сярэдніх гадоў, не марудзачы, гупнуў на падлогу каля самых нашых ног свой чамадан і пачаў здымаць кароткае, з аўчынным каўняром паліто. Зняўшы, шпурнуў яго ў далыні кут ніжняга месца і, моўчкі, цяжка, неяк бокам, як мех, паваліўся на сядзенне.

Тут мы заўважылі, што з кішэні пінжакі ў чалавека тырчыць закаркаваная металічнай покрывкай бутэлька. «Сядзе чалавек на сваё месца і пляшку беражэ, — падумаў я. — Відаць, яна яму дужа важная, надта патрэбная».

— Во, сябры праводзілі з санаторыя, — пачаў нібыта сам сабе гаварыць чалавек і, выхапіўшы з кішэні бутэльку гарэлкі, паставіў перад сабою на столік. — Праўда, так праводзіліся на вакзале... дык гэта... ледзь, гэтае самае, у апошні вагон мяне...

Увайшла правадніца. Загаварыла да новага пасажыра ў нашым купэ адразу як да знаёмага:

— Ну, то ўжо давайце ваш білет...

— Каб вы толькі бачылі, як яны, гэтыя сябрукі-таварышы панаваліся і як яго, — паказала яна вачыма на чалавека, — ледзьве паспелі ўважнуць у апошні вагон ужо адыходзячага цягніка...

Цяпер нам стала ўсё зразумела: наш спадарожнік толькі-толькі дабраўся з апошняга вагона да свайго, як кажуць, законнага месца.

А чалавек, сеўшы раўня, старанна порнаўся ў сваіх кішэнях, не знаходзячы білета. Затым, ледзьве трымаючыся на нагах, падняўся і ўзяўся за сваё кароткае паліто. Абмацаў усе кішэні і, моўчкі развёўшы рукамі, цяжка сеў на сядзенне.

— Ну, то доўга я стаць буду тут? — патрабавальна запыталася правадніца.

Чалавек, седзячы на месцы, зноў пачаў лаціць па сваіх кішэнях. Тупа паглядзеў на свой чамадан, радасна ўхмыльнуўся. Да ручкі чамадана была прывязана авоська з нечым загорнутым у пакаменчаную газету. Чалавек з цяжкасцю нахіліўся да авоські, развязаў яе і пачаў выцягваць з яе скрутак.

— Вы бралі білет ці не? — пагрозліва падступілася да яго правадніца.

— А то не... Вось жа шукаю... — адказаў ён, разгортваючы скрутак і вымаючы з яго закуску: навалкі хлеба, смажанай рыбы, нарэзаныя скрылі агуркоў.

— Можна агуркі завярнулі ў свой білет? — не сціхала правадніца.

Чалавек падняў галаву і непаразумела ўтаропіўся ў правадніцу.

— На пітво ды на гэтае во, — паказала правадніца на небагатую закуску, — грошы ў вас заўсёды знаходзяцца. А як білет купіць — дык няхай дзядзька, га?

— Чаму дзядзька? — у каторы раз выварачваючы кішэні, запытаў чалавек. — Пра мяне, гэта самае, дзяржава турбуецца, а не нейкі дзядзька. Я хто? Пенсіянер, інвалід. Штогод маю права і на пецёўку, і на білет. А яна — дзядзька...

— Ну паглядзіце на яго! — звярнулася да нас правадніца. — Яшчэ і характар паказвае! Паўлітэрку вунь мае, а білета не... Пайду начальніку поезда дакладваць...

Яна пераступіла праз парог і спынілася, чакаючы, як будзе рэагаваць на «начальніка поезда» пасажыр.

— З начальствам, гэта самае, мы заўсёды згарворымся, — спакойна адказаў той і пацягнуўся да бутэлькі. Узняўшы яе ў рукі, здзіўлена ахнуў і зарагатаў:

— Во, глядзі, начальніца, дзе пляшачка, там і білет. А ты вярэш абшэшто. Я, гэта самае, апроч жонкі нікога не падманваю... — І ён падаў правадніцы білет, які быў прыклеіўся да доння бутэлькі.

Забраўшы білет, незадаволена буркнуўшы нешта, правадніца выйшла. Мы з жонкаю ўжо не маглі не глядзець, што далей будзе рабіць наш сусед.

— Дык можа пазнаёмімся? — адкаркоўваючы бутэльку загаварыў ён. — Мяне Васіль Пятровіч завуць... А вас? — паглядзеў ён на мяне.

Я азваўся.

— Вось і добраўка! — матнуў галавой пасажыр і пацягнуўся за шклянкаю, што стаяла на століку бліжэй да мяне. Я і не звярнуўся, каб пасунуць пасудзіну бліжэй да суседа.

І толькі Васіль Пятровіч наважыўся наліваць гарэлку ў шклянку, як мая жонка зрабіла нечаканае. Яна імгненна выхапіла бутэльку з рук суседа і сказала адно толькі слова:

— Хопіць!

Васіль Пятровіч ажно знямеў. Ён вырачыў асалавельны вочы на жонку. Маўчанне зацігнулася. Я чакаў, што зараз адбудзецца нешта непрыемнае і быў гатовы, вядома, на ўсялякае.

— Хопіць ашукваць сваю жонку! — рашуча дадала мая жонка.

— А-а-а... — выдыхнуў сусед. — Гэта цікава... Як жа вас завуць?

Жонка не спыталася адказаць. Тады падаў голас я:

— Пятроўна, таксама... Станіслава Пятроўна...

— Знацца, нібыта сястра, — сказаў Васіль Пятровіч.

— Нібыта, — вымавіла жонка і, дзеўбаючы доўгім пазногцем па бутэльцы дадала: — У ракавіну, брацік, выльы, а піць болей не дам!

Васіль Пятровіч насупіўся і стаў нязводна глядзець на мая жонку. Глядзеў пільна, здавалася, усю свідраваў сваім злым, п'яным позіркам, стараючыся дабіцца таго, каб яна хоць крышачку збянтэжылася, ну хоць бы адным вейкам паварушыла. Але позірк вачэй немаладой ужо жанчыны быў спакойна-ўраўнаважаны ў рашэнні сваім, бяспрашны.

І раптам адбылося зусім нечаканае. Паварот, як кажуць, на ўсе сто восемдзесят градусаў. Твар Васіля Пятровіча асвятліла лёгенькая хітраватая ўсмішка, вочы засвяціліся дабрыйнёй.

Павел КАВАЛЁЎ

АПАВЯДАННЕ

ЧУЖАЯ ЖОНКА

— А вы, Станіслава Пятроўна, разумная жанчына, — лагодна сказаў ён. — Па вачах бачу... Ох, якая вы добрая...

— Бабуля ўжо... Трох унукаў мае, — не змаўчаў і я, шчыра рады такому павароту дарожнай прыгоды.

Васіль Пятровіч на мае словы пра бабулю і ўвагі не звярнуў, у мой бок нават не глянуў. Ён воч не адводзіў ад жонкі і колькі разоў паўтарыў словы: «Якая вы разумная жанчына». Потым, забыўшыся пра сваю бутэльку, ён пачаў даверліва расказваць, падкрэслена звяртаючыся толькі да майёй жонкі:

— Мяне, гэта самае, у вайну Гітлер пакарэжыў, як малакка дрэва тое ў полі... Ледзьве жывым выцягся. Во, — падняў ён калашыну штаноў на правай назе, — не нага — а бервяно... Рука ледзьве паднімаецца... Так увесь пашкуматаны, як той мех дзіравы...

— Не адзін жа вы такі... — ціха прагаварыла мая жонка. — Вайна... Кожны ж чацвёрты беларус загінуў...

— Дык я што, не разумею? — сказаў Васіль Пятровіч.

— Не бачна, каб разумелі, — націснула на апошнія словы жонка.

Васіль Пятровіч нервова заёрзаў на сваім сядзенні і да кія свайго пацягнуўся. От, думаю, зараз як апарэжа ім. Аж не, кій свой пасажыр наш прыхінуў да сцяны вагона паміж сядзеннем і столікам і, адвярнуўшыся ад нас, нейкі час быў саманасам, думаў.

— Дык я што, і газеты, думаеце, не чытаю. Адны кніжкі, думаеце... бо ў бібліятэцы працую?.. — зноў наварнуўся тварам да нас сусед.

Жонка і я маўчалі. Яна, відаць, чакала, калі я ўключуся ў гаворку, стану яе памочнікам. А я, наадварот, бачачы, як уважна слухае яе наш сусед, не хацеў перашкаджаць. Загаварыла ўсё ж яна, мая жонка:

— Што ў бібліятэцы працуеце — мы першы раз ад вас чуем. Работа гэта культурная, хорошая, для людзей. І што газеты чытаеце — не сумняваюся. Вось толькі ў галоўным — неяк бокам ходзіце...

— Дык ён жа баліць, — зноў заёрзаў Васіль Пятровіч.

— Баліць, смейліць — дык вы і заліваеце, — рашыў я ўсё ж падказаць, што жонка мела на ўвазе, гаворачы з суседам пра мінуўшую вайну.

Васіль Пятровіч узняў голас і на нейкі момант застыг. Ну, зрабіўся як нежывы. Нават вачыма не варушыў. Ну, проста аледзінеў. Вочы, аднак, былі ўпераны не ў жонку маю, а на гэты раз у мяне. Я не вытрымаў гэтага яго позірку і адвёў свае вочы ўбок. Гэтага, відаць, хапіла для таго, каб сусед наш зноў ажыў, заварушыўся на сваім месцы загаварыў.

— Дык вась вы пра што? — расцягнуў ён сказ амаль што па складах.

— А яшчэ пра тое, што хваліцеся, быццам жонку ашукваеце... — дадала тут мая жанчына.

Сусед па купэ зноў уперыўся вачыма ў жонку. Хіхкнуў, кашлянуў, прыкрыўшы пры гэтым рот даланёю, галавою захітаў.

— Дык цяпер, гэта самае, яно ўсё зразумела... Пяніца я, прапашчы чалавек, па-вашаму... Давайце пляшкі, я сам яе выльыю за акно...

Мы, аднак, маўчалі. Было відаць, што чалавек вась-вась яшчэ загаварыць, яшчэ больш шчыра.

— Думаеце, і на рабоце я так? Ды не трымаўлі б. А так ужо дваццаці год? Ды у абласной ужо... А жонку адну толькі і падманваю... Гы-гы-

гы!.. Праўда, адну толькі... А адвярнуся куды, сярэбруноў-інвалідаў, такіх як сам, стрэну, дык і залью... Сапраўды ёсць грэх.

І аціх. Здавалася, усё ясна, усё сказана. І Васіль Пятровіч, відно было, не чакаў ад нас болей ушчування. Ён пасунуўся на сваім сядзенні бліжэй да свайго паліто і, нічога не сказаўшы нам, паваліўся на яго. Ногі падкурчыў пад сябе, вочы заплюшчыў адразу.

У Вільнюсе прамы вагон наш стаяў каля дзвюх гадзін. Мы з жонкаю вырашылі выкарыстаць час і прайсціся па горадзе, ён жа пачынуўся адразу ад вакзала. Прайшлі адну, другую вуліцы, завярнулі ў бакавую кароценькую, потым выйшлі на невялічкую плошчу, у выставачны зал заглянулі, дзе паказваліся пейзажы мясцовых мастакоў.

Час, аднак, ішоў вельмі марудна. Я, баючыся каб не падмануў мяне адзін раз мой гадзіннік, перапытаў, колькі часу на жончыных. Выходзіла, гадзіннікі не падманвалі. І тады мы наважыліся зайсці ў вялікі магазін дзіцячага адзення. Тут мая Станіслава Пятроўна і прымерзла. І ўнучкам і ўнуку яна накупіла столькі, што я нават падлічваць пакупкі збіўся. Але на самым выхадзе з магазіна мяне раптам запыліла прадаўшчыца. Я адразу захвалываўся: ніяку за пакупку каторую жонка не залаціла. А выходзіла, што тая прадаўшчыца запрапанавала мне загарнуць нашы пакуначкі для зручнасці ў адзін скрутак. Я шчыра падзякаваў і, атрымаўшы скрутак, заспяшаўся з жонкай да вакзала, каб не спазніцца на цягнік.

Поезд Вільнюс — Масква стаяў ужо на першым пуці. Нашага вагона яшчэ не было. Вось-вось яго павіны былі прычапіць. Мы тым часам праходжваліся на пероне ўздоўж саставу, перагаворваліся. Як толькі павярнуліся ісці ў адваротны бок, глядзім, твар у твар сустракаем свайго суседа па купэ. Свежаныкі, акуратненькі, ну як шкельца.

— А вась і вы... — загаварыў ён адразу ж да нас. — Як прагуляліся? Я дык храпануў трохі пасля гэтага самага...

— Горад паглядзелі, — сказаў я, не звярнуўшы ўвагу на самакрытыку чалавека пра «гэтае самае».

— А вагон наш зараз прычэпаць... — Васіль Пятровіч быў без ніякай п'янаватасці ў вачах.

Колькі хвілін, што ішлі ў чаканні таго, калі падгоняць і прычэпаць наш вагон, мы ўсе трое хадзілі туды-сюды па вільнюскім пероне. Васіль Пятровіч на нейкую хвіліну адвярнуўся да кіёска і купіў вячэрнюю газету. Падышоўшы да нас сказаў:

— У мяне, бібліятэкара, ёсць своеасалівае хо-бі. Збіраю газеты... ну па аднаму экзэмпляру ўсіх, якія дзе існуюць. І ведаеце, колькі іх маю ўжо?

Мы прыпыніліся, запытальна паглядзелі на Васіля Пятровіча.

— Каля пятнаццаці тысяч! — урачыста сказаў ён. — Гэтая, вільнюская, здаецца, нядаўна пачала выходзіць. Вось купіў экзэмпляр для правэркі, ці ёсць яна ў мяне.

— Дзе ж вы трымаеце такую колькасць газет? — здзіўлялася жонка.

— Вядома, у бібліятэцы. Я ж сам загадчык... Месца знайшоў, — вінавата растлумачыў Васіль Пятровіч. — Дачурка ў мяне на факультэце журналістыкі вучыцца. Дык гэта ёй... ну падарунак ці я там — сюрпрыз к заканчэнню рыхтую...

Мы з жонкаю цяпер ужо зусім пацяплелымі вачыма глядзелі на Васіля Пятровіча. Ад тае стрэчы з п'яным пасажырам, які ўваліўся ўсунуўся да нас у купэ, нічога не заставалася, мінала, нібыта сон той.

А яшчэ праз колькі часу мы сядзелі ў сваім купэ. За гутаркай не заўважылі, як поезд наш, мінуўшы Маладзечна, падышоў да Мінска.

Жонка мая пачала глядзець у той куток, куды яна затаркнула суседаву паўлітэрку. Нам жа выходзіць у Мінску, а Васіль Пятровіч едзе далей, да Масквы, а там у яго яшчэ перасадка. Дык жа трэба аддаць бутэльку, няхай цяпер робіць з ёю што хоча.

Бутэлькі, аднак, на месцы не было. Жонка спытала вачыма ў мяне, не ведаеш, маўляў, дзе яна запараторылася ці мо ты перахаваў яе куды. Я толькі плячыма паціснуў. А твар у Васіля Пятровіча не тое што ззяў, а выльляў хітраватую здаволенасць. Ён маўчаў, хоць вочы яго яўна гаварылі: «Я ўсё, усё ведаю, пра што вы зараз, суседзі мае, думаеце».

Я пачаў ладкаваць такія-сякія дарожныя рэчы ў свой чамаданчык і гэтым часам абмацаў увесь куток, куды жонка стаўляла чужую паўлітэрку. Нават пасцелю адгарнуў, падушку перакінуў на другі край сядзення. Бутэлькі не было.

— Не шкадуў, як кажуць, згубленага, — паролі загаварыў Васіль Пятровіч і падаўся пад купэны столік, выцягнуў адтуль парожнюю пляшкі. Узняў яе. — Вось яна, галубіца. Толькі я яе апаражніў...

— Адзін? — запытаўся я.

— Адзін...

Жонка мая ўхмыльнулася, хто ж гэта мог адзін вышці паўлітэрку ды каб на ім не заўважана было? Гэтую ўсмішку прыкмеціў Васіль Пятровіч і зноў, як гэта было на самым пачатку, стаў глядзець толькі на жонку. Нейкі час маўкліва перамоўка ішла паміж імі, але яснасці не дала. І тады ўжо мая жонка прамы спытала:

— Самі вылілі?

— А навошта мне памочнікі?

— І не шкада было?

— Не... Ды і выльіў я ў графін правадніцы. На яе патрэбы, гэта самае... Ведаеце, я сапраўды падмануў на гэты раз сваю жонку. Не ўтрымаўся. Сядрукі... Таксама інваліды... А мне ж піць катэгарычна не можна. Вось сарваўся, нават з сабою ў дарогу прыхапіў, сярэю паслухаўся... А тут вы... О, каб вась так стрымлівалі ўсе чужыя люба-га з вышвох...

Поезд падыходзіў да Мінскага вакзала.

ІЛЬЯ ДАНИЛАВІЧ ГУРСКІ

12 жніўня пасля цяжкай і працяглай хваробы памёр вядомы беларускі пісьменнік, член КПСС з 1919 года, заслужаны дзеят культуры БССР Гурскі Ілья Данилавіч.

Ілья Данилавіч Гурскі нарадзіўся 14 красавіка 1899 года ў вёсцы Замосце Уздзенскага раёна Мінскай вобласці ў беднай сялянскай сям'і. Рана пачаў ён сваю працоўную дзейнасць, спачатку пастухом у вёсцы, пасля качагарам на Абухаўскім заводзе ў Петраградзе. Там І. Д. Гурскі далучаецца да рэвалюцыйных рабочых, удзельнічае ў бальшавіцкіх мітынгах, змагаецца ў радах Чырвонай гвардыі ў дні Кастрычніцкай рэвалюцыі. З чэрвеня 1919 года І. Д. Гурскі — член Камуністычнай партыі. Па закліку Петраградскага губкома РКП(б) у кастрычніку 1919 года ён накіроўваецца ў рады Чырвонай Арміі, прымае ўдзел у баях на Паўднёвым і Заходнім франтах.

Пасля дэмабілізацыі з арміі ў 1924 годзе Ілья Данилавіч працуе ў Галоўліце БССР і адначасова вучыцца на рабфаку, пазней ва ўніверсітэце і аспірантуры Акадэміі навук БССР.

Доўгі час І. Д. Гурскі быў сакратаром партарганізацыі Акадэміі навук і Саюза пісьменнікаў Беларусі, галоўным рэдактарам газеты «Літаратура і мастацтва».

Літаратурную дзейнасць Ілья Гурскі пачаў у 1928 годзе ў жанры драматургіі. Яго п'есы, «Качагары», «Новы горад» — творы аб станаўленні рабочага класа Савецкай Беларусі — з поспехам ішлі на сцэнах беларускіх тэатраў.

У першыя дні Вялікай Айчыннай вайны І. Д. Гурскі накіроўваецца ў дзеючую армію. У франтовых умовах ён рэдагуе газету «За свабодную Беларусь» і часопіс «Партызанская дубінка» — органы друку, якія шырока распаўсюджваліся ў партызанскіх атрадах.

Плэннай была творчая і грамадская дзейнасць Ільі Гурскага пасля вайны. На працягу многіх гадоў ён з'яўляецца галоўным рэдактарам часопіса «Беларусь», членам прэзідыума Саюза пісьменнікаў БССР. Адна за адной выхо-

дзяць кнігі пісьменніка, заваўваючы любоў і прызнанне чытачоў. У рамане «У агні» Ілья Гурскі уславіў неўміручы подзвіг беларускага народа ў барацьбе з фашысцкімі захопнікамі. Да апошніх дзён жыцця працаваў пісьменнік над чатырохтомным творам аб Кастрычніцкай рэвалюцыі і станаўленні Савецкай улады ў Беларусі. Гэты творы з'яўляюцца значным укладам у развіццё беларускай савецкай літаратуры. Ілья Данилавіч быў шчырым і чутлым таварышам, клапатлівым выхавателем моладзі.

Творчая і грамадская дзейнасць І. Д. Гурскага была высока ацэнена Савецкім урадам. Ён быў узнагароджаны ордэнамі Леніна, Працоўнага Чырвонага Сцяга, Чырвонай Зоркі, двума ордэнамі «Знак Пашаны», медалімі.

Памяць аб верным сыне Камуністычнай партыі, вядомым беларускім пісьменніку І. Д. Гурскім назаўсёды застаецца ў нашых сэрцах.

П. М. Машэраў, Ф. А. Сурганаў, Ц. Я. Кісялёў, А. Н. Аксёнаў, А. Т. Кузьмін, А. А. Смірноў, У. Ф. Міцкевіч, У. Е. Лабанок, І. Я. Палякоў, М. Н. Палазаў, Л. Г. Кляцкоў, У. І. Падрэз, Н. Л. Сняжкоза, С. В. Марцалеў, С. Я. Паўлаў, К. К. Атраховіч [Кандрат Крапіва], П. У. Броўка, І. А. Брыль, Д. Я. Бугаёў, Г. М. Бураўкін, В. У. Быкаў, В. В. Барысенка, А. С. Грачанікаў, П. Н. Кавалёў, М. І. Калачынскі, К. Ц. Кірзенка, Ц. В. Крысько [Васіль Вітка], А. А. Куляшоў, А. М. Кулакоўскі, А. А. Лужанін, М. Ц. Лынькоў, А. Я. Макаёнак, І. П. Мележ, А. Х. Асіпенка, П. Е. Панчанка, М. Т. Паслядовіч, П. С. Пестрак, Я. І. Скурко [Максім Танк], М. Г. Ткачоў, І. П. Шамякін, А. І. Якімовіч.

БЫВАЙ, ІЛЬЯ ДАНИЛАВІЧ!

Мы назаўсёды развіталіся з Ільём Данилавічам Гурскім — чалавекам, якога я ведаў на працягу амаль 40 гадоў жыцця. З даўніх студэнцкіх часоў, калі я праходзіў вытворчую практыку ў газеце «Літаратура і мастацтва», дзе рэдактарам быў Ілья Данилавіч, і да самых апошніх, сённяшніх дзён мне пашчасціла кроцьчы па жыццёвых дарогах поплеч з гэтым выдатным камуністам, харошым літаратарам, сціплым са сціпых кіраўніком, чалавечным чалавекам і старэйшым таварышам.

Сам Ілья Данилавіч ніколі аднак не падкрэсліваў гэтай сваёй адметнасці, ён ніколі не ганарыўся сваімі званнямі і пасадамі, быў заўжды як роўны з роўнымі, і нас, маладзейшых, жартам называў «старымі».

Ніколі не забуду першых пасляваенных гадоў сумеснай працы ў апа-

раце Саюза пісьменнікаў, калі Ілья Данилавіч быў доўгі час нязменным кіраўніком нашай пісьменніцкай партарганізацыі. З ім я заўсёды раіўся, і заўсёды хацелася з ім раіцца не толькі па абавязку, а і па сардэчнасці, з якою ён умеў жыць і працаваць. Ён выслухае цябе і кожны раз параіць: «Стары, не хвалойся», «Стары, не спайсяйся». І заўсёды ён меў рацыю, бо ягонае, здавалася б, флегматычнае стаўленне, не толькі дапамагала працаваць, спакойна разбірацца ў справах складаных, але і жыць актыўным грамадскім і творчым жыццём.

І вось развітанне. Не ад старасці, ад няўмольнай, цяжкай і каварнай хваробы адышоў ад нас Ілья Данилавіч Гурскі.

З болей у сэрцы мы гаворым яму наша апошняе бывай.

Павел КАВАЛЕУ.

ПАМЯЦІ Л. БАРАЗНЫ

15 жніўня 1972 года трагічна загінуў член Саюза мастакоў БССР Баразна Леанід Цімафеевіч.

Баразна Леанід Цімафеевіч нарадзіўся 4 снежня 1928 года ў вёсцы Новае Сяло Талачынскага раёна ў сям'і селяніна. У 1955 годзе скончыў Мінскае мастацкае вучылішча, а ў 1967 годзе — мастацкі факультэт Бела-

рускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута.

На працягу многіх гадоў Л. Баразна працаваў мастаком у мастацка-вытворчых майстэрнях Гродна і Мінска, з 1967 г. па 1970 год быў галоўным мастаком Мастацкага фонду БССР.

Многа сіл і энергіі Л. Баразна аддаў справе вывучэння беларускага

народнага мастацтва. Ён сабраў вялікі матэрыял па беларускім народным касцюме, падрыхтаваў да выдання альбомы «Беларускія народныя касцюмы», «Беларускі арнамент Палесся», «Арнаменты Гродзеншчыны», «Графіка Францыска Скарыны».

Светлая памяць пра Леаніда Цімафеевіча Баразна назаўсёды застаецца ў нашых сэрцах.

Група таварышаў.

Калентыў Мінскага мастацка-вытворчага камбіната з глыбокім жалем паведамаў аб трагічнай смерці члена Мастацкага фонду БССР, члена Саюза мастакоў БССР БАРАЗНЫ Леаніда Цімафеевіча і выказаў спачуванне яго сям'і і блізкім.

Праўленне Саюза мастакоў БССР, партыйнае бюро і мясцовы камітэт глыбока смутнуюць з прычыны трагічнай смерці члена Саюза мастакоў БССР БАРАЗНЫ Леаніда Цімафеевіча і выказваюць спачуванне яго сям'і, родным і блізкім.

ГОРКІЯ ПРОВАДЫ

Душа баліць і сэрца плача,
Не заглушыць мае тугі.
Ніколі больш Вас не пабачу,
Зямляк мой шчыры, дарагі.

Не ўбачыце з магілы цёмнай
Вы красак новае вясны.
Не пройдзем з Вамі каля
Нёмна
Па сцежках ціхенькіх лясных.

І толькі тым суцешан трошкі,
Што тут сябры стаяць радком,
Што Вы ў народ знайшлі
дарогу
Праўдзівым словам і радком.

У вашых творах, добрых
справах,
У нашай памяці Вам жыць,
Няма мяжы высокай славе,
Няма нідзе жыццю мяжы.
Антон БЯЛЕВІЧ.

ЧАЛАВЕКАЛЮБ

ВЕСТКА, раптоўная і жаклівая, раніла сэрца. Памёр Ілья Данилавіч Гурскі... З нашых радоў выбыў нястомны працаўнік літаратуры, камуніст-змагар, старэйшы палпечнік і друг.

Кажуць: у характары кожнага пісьменніка адна з рыс павінна быць самай адметнай, выразнай, моцнай. У Ільі Гурскага такой рысай была любоў да людзей — непасрэдная, шчырая, гарачая, невычарпальная, як люстраная крыніца. Сын бедняка з беларускай вёскі, ён рана спазнаў нядолю людскую, адчуў, чаго нестася працоўнаму люду, каб жыць шчасліва, і як змагацца за лепшы лёс гартотных. Дарогі павялі яго ў Петраград, у рабочае асяроддзе абухаўцаў, з якімі ён сустрэў — не сведкам, а актыўным удзельнікам — Кастрычніцкую рэвалюцыю. Пралетарскі гарт стаў гартам і любві да чалавека.

Ілья Гурскі пранёс гэтую любоў праз поўныя грамадзянскай вайны. З ёй быў на рыштваннях першых пяцігодак, дзе ішло станаўленне яго таленту празаіка і драматурга. А потым Айчынная вайна... Зноў на рукаве ваеннай гімнасцёркі зорка камісара... Зноў армейскія будні, трывогі, бяссонніцы. Праца ў рэдакцыях — для фронту і партызан, а ў перапынках — крыху «для сябе», для ажыццяўлення

новых творчых задум. І ўсё гэта разам — у імя міру, шчасця, сонечнай будучыні савецкага чалавека.

Пасляваенны час — самы плённы ў творчасці пісьменніка. І. Гурскі выступае як апавядальнік і раманіст. Увага яго прыкавана да самага важнага ў жыцці — да таго, што адбылося толькі ўчора, і да таго, чым водгулле жыве ў сэрцы. Трэба быць чалавекам выключнай працавітасці, каб тыднямі, месяцамі капацца ў архівах, перагортаць стосы папер, адшукваючы «фактуру» новай кнігі... Так нарадзіўся «Вецер веку» — раман, дзе хранікальнасць падзей азорана іскаркамі пісьменніцкай душы, якая любіць творцаў гісторыі, мужных, гераічных людзей.

Такім шчырым, чутым да людскіх клопатаў, спраў Ілья Гурскі быў і ў жыццёвай паўсядзённасці. Не аднаму з малодшых сяброў, як і мне, ён даў пуцёчку ў дарогу, не аднаму дапамог заняць сваё месца ў літаратурным страі. І ў гэтым яшчэ раз праявілася яго бязмернае чалавекалюбства.

Цяжка ўсведамляць, што Ільі Гурскага ўжо няма сярод нас. Але ў горкую хвіліну развітання з ім верыцца: ён будзе сярод жывых, будзе жыць у тым, што здзейсніў за свой век у імя савецкіх людзей, у імя партыі, народа, Радзімы.

Міхась КАЛАЧЫНСКІ.

У ЧАСІНУ СМУТКУ

І. Д. ГУРСКАМУ

Зайжды хвалюешся,
як прыгадаеш вас,
Старыя змагары, старыя
камуністы,
Якія з партыяй свой лёс
звязалі ў тыя дні,
Калі яе рады яшчэ ўмацоўваў
Ленін.
Вас мала ўжо, Вас з кожным
годам менш і менш.
І ў сумны час, калі астатнюю
пашану
Сівому ветэрану мусіш
аддаваць,

Які калісь пад грозны гром
гармат «Аўроры»
Байцом Чырвонай гвардыі
ішоў у бой,
Тады нястрымна самі слёзы
падплываюць,
Гаручыя, буйніія, да тваіх
вачэй.
І самі хіляцца жалобныя сцягі
Ніжэй у гэткую маркотную
хвіліну.
І самі словы роздзума злятаюць
з вуснаў:
— Бывай, навек, бывай,
старэйшы наш таварыш,
Вялікага Кастрычніка салдат,
з табой
Мы трацім сёння штось такое
дарагое,
Як се можна толькі сэрцам
ацаніць.
І слова мы даем — давеку
ў нашых сэрцах,
У нашых думках, нашых
справах берагчы
Усё да кропелькі, што ты
прынёс, таварыш,
Адтуль з тых дзён, якія
ўзрушылі ўвесь свет.
Аляксей ЗАРЫЦКІ.

14.8.1972.

УРОКІ ПЕРАДЗВІЖНІКАЎ

У. МАКОЎСКИ. Асуджаны. Фрагмент.

У Дзяржаўным мастацкім музеі БССР экспануецца жанравы жывапіс перадзвіжнікаў: каля васьмідзесяці твораў з калекцыі Дзяржаўнай Траццякоўскай галерэі, Дзяржаўнага рускага музея, Кіеўскага музея рускага мастацтва, Дзяржаўнага мастацкага музея БССР. Атрымана выдатнейшая магчымасць яшчэ раз сустрэцца з такімі, напрыклад, шэдэўрамі, як «Прыезд губернанткі ў купецкі дом» і «Апошні кабак. Ля заставы» В. Пярова, «Паражнікі» і «Жартаўнікі. Гасціны двор у Маскве» І. Рэпіна, «Сямейны падзел» і «Прыход чарадзея» на сялянскім вяселле» В. Максімава, «Не чакалі» і «Адмаўленне ад споведзі» І. Рэпіна, «Асуджаны» В. Макоўскага і «Рамоўныя рабочыя на чыгунцы» К. Савіцкага, «Пракці» А. Архіпава і «Усюды жыццё» М. Ярашэнкі. Спраўды падзеі ў нашым мастацкім жыцці. Тым больш, што па шыраецца ўяўленне і аб творчай лабараторыі перадзвіжнікаў — экспануюцца, напрыклад, распачаты эскіз В. Пярова «Гутарка студэнтаў з манахам ля капліцы», незавершаная кампазіцыя І. Крамскага «Агляд старога дома», рэпінскі эскіз «Хрэснага хода», эскіз М. Касаткіна «Арыштанткі на спатканні».

характарыстык. Праз дзеянне і праз дэталі. Віртуознае валоданне дэталлю — ніводнай лішняй. І так — у кожнай карціне, паказанай у экспазіцыі.

Асобна трэба сказаць пра непераўздзенае майстэрства кампанавання. Вывераны кожны «квадратны сантыметр» карціны. Ды што сантыметр! Кожны міліметр!

Між іншым, якраз такая вось маштабная экспазіцыя перадзвіжніцкіх жанраў уваважліва пераконвае ў негрунтоўнасці сцвярдзенняў аб роднасці «перадзвіжніцкага стылю жывапісу» і фатаграфіі. Прыгледзьцеся. Можна нават пакінуць па-за ўвагаю каларыстычную абмежаванасць самай тэхнічна дасканалай каляровай фатаграфічнай палітры. Але ўжо адна толькі абмежаванасць сродкаў кампануюкі і іншага роду ўмяшання ў натуру фатаграфа ў параўнанні з максімальна выяўленымі ў перадзвіжнікаў магчымасцямі кампануюкі, магчымасцямі адбору галоўнага і абмежавання другараднага скажуць пра многае... Канечне ж, параўнанне ў карысць перадзвіжнікаў.

І вось што яшчэ важна: прыстараннай дэталізацыі — неабходная мера абагульнення. Абагульненне — быц-

цам той камертон, адпаведна якому вызначаецца ступень дэталізацыі. Бадай, дакладней: мэтазгоднасць дэталізацыі. Сёння нават можна сказаць: функцыянальнасць кожнай дэталі ў жывым арганізме карціны. Або: функцыянальнасць дэталі ў кантэксце абагульнення.

І ўсё гэтае тонкае ўмельства — на службе высакароднай, дэмакратычнай ідэі.

Не кажу ўжо пра асалоду, якую атрымліваеш ад рысунка ў аснове кожнай з карцін. Самыя складаныя ракурсы! Самыя тонкія зрухі душы персанажаў — у самым дасканалым пластычным увасабленні. Акадэмія рысунка!..

Высакароднае майстэрства і маштабнасць мыслення ў суладдзі прыносяць сапраўдную, а не ўяўную манументальнасць. Маленькая карціна быццам разрывае рамку! Глядзіцца манументальным творам. Уздыць хоць бы таго ж Архіпава — матыў на Ацэ.

На выстаўцы не можаш не думаць: не, далёка не ўсе ўрокі перадзвіжнікаў сёння засвоены. Не ўсе традыцыі вычарпаны. Ды і ці могуць быць вычарпаны! Мабыць, у невычарпальнасці гэтых высакародных традыцый — іх сіла.

І справа, зразумела ж, не ў тым, каб капіраваць прыёмы мастакоў XIX стагоддзя. Куды важней наследваць метадалогію іх творчасці. Куды важней засвоіць іх творчую культуру.

Паглядзіце, напрыклад, і параўнайце, як па-рознаму, як невычарпальна па-рознаму скарыстоўваецца, скажам, кампазіцыйны матыў застолля. Паглядзіце, як паямайстэрску кампануюцца шматфігурныя кампазіцыі. Як трыкала звязаны фігуры між сабой — і ў пластычных адносінах, і ў псіхалагічных. Такую майстэрства пазаяздросцяць многія з сённяшніх мастакоў, і знешня, і ўнутраная сувязі паміж фігурамі ў кожнай кампазіцыі — сапраўды арганічныя. Ніякіх прыкмет пастаноўкі!

Так, сіла перадзвіжнікаў — у натуральнасці кожнай інтанацыі ў палатне: і пластычнай, і псіхалагічнай, і каларыстычнай... Высакароднейшыя гэта ўрокі!..

Уладзімір БОЙКА.

І. РЭПІН. Проводы навабранца. Фрагмент.

Увачавідкі пераконваешся, якія яны розныя, майстры-перадзвіжнікі. Розныя па творчых почырках, па спосабах вырашэння тэмы. А якія згуртаваныя тым, што эпоха акрэсліла азначэннем — ідэйны рэалізм!..

У кожным творы, паказаным на гэтай выстаўцы, — адчуванне жыцця. Жыцця з усімі яго супярэчнасцямі. Для жанрыста-перадзвіжніка прыватны матыў — толькі зачэпка для выхаду на сацыяльна значнае абагульненне. Спашлюся хаця б на «Сямейны падзел» В. Максімава або на «Усюды жыццё» М. Ярашэнкі.

Рух жыцця... Дзеянне... Яму надаецца надзвычайнае значэнне. Праз дзеянне — характарыстыкі і нюансы

«Шчырасць»

Неўзабаве пасля таго, як выпускніца Мінскага тэатральна-мастацкага інстытута Людміла Петруль пачала працаваць на Баранавіцкім баваўняным камбінаце імя Ленінскага камсамола Беларусі, яна прынесла ў рэдакцыю шматтыражкі «Тэкстыльшчыні» свае вершы. Хутка яны з'явіліся на старонках газеты.

Са сваімі творамі выступаюць у газеце электрамандэр Часлаў Дуняк, работніца Вольга Грышук, фельчар медсанчасці Валянціна Паўлоўская і іншыя. Так узнікла літаратурнае аб'яднанне, якому далі назву «Шчырасць». Старшыней яго абралі рэдактара радыёвяшчання камбіната Вадзіма Нікалаева.

Члены літаб'яднання збіраюцца два разы на месяц, рыхтуюць літаратурныя старонкі газеты, якія таксама носіць назву «Шчырасць».

Ул. МАКАРЭВІЧ.

Што пішучы ПРА НАС

«БЕЛАРУСКАГА НАРОДА ЛЕТАПІСЕЦ УДУМЛІВЫ»

Пад такой назвай польскі часопіс «Пшыязнь» змясціў артыкул Фларыяна Нюважнага пра Івана Мележа з выпадку прысуджэння яму Ленінскай прэміі.

«Ленінская прэмія, — піша польскі славіст, — з'яўляецца лагічным вынікам не толькі ажыўлення ўсёй сучаснай беларускай літаратуры... Гэтая ўзнагарода — прызнанне заслуг і шматгадовай напружанай працы пісьменніка, якому ўдалося спалучыць у сваёй творчасці два полюсы літаратуры: нацыянальны і інтэрнацыянальны».

Ф. Нюважны падрабязна характарызуе дыялогі І. Мележа «Людзі на балоце» і «Подох навалніцы»:

«Пісьменнік адчувае гісторыю, — ніколі не парушае яе сапраўднага рытму, не дапускае псіхалагічнага дысанансу ў паказе лёсу герояў. Ён чуйны і заўважае гістарычную праўду індывідуума і калектыву. Ён не пазбягае самых цяжкіх і самых пакутлівых тэм і дае пра іх праўдзівое сведчанне. Яму ў гэтым памагае вастрыйны зрок, дасканалы веданне рэаліі і перадусім асабістая зацікаўленасць лёсам сваіх герояў, іх справамі. Гэты асаблівае аўтара, а таксама яго маляўнічая, сакавітая мова даюць яму магчымасць ажыццявіць смелы намер — стварыць праўдзівы, мастацкі летапіс свайго народа... Пісьменнік вама са сваімі паплекнікамі ўзбагачае здабыткі айчынай беларускай і ўсёй савецкай літаратуры».

У ДАРУНАК МУЗЕЮ

У юбілейныя купалаўскія дні фонды Літаратурнага музея пазта папоўніліся новымі экспанатамі: выданнямі твораў Янкі Купалы, сувенірамі, вырабамі народных умельцаў, падарункамі.

Надаўна музей наведвае плямёніца вядомага беларускага празаіка Сымона Баранавых Таццяна Віктаравна Рудакіўская. Яна перадала ў дарунак музею 10 кніжак з бібліятэкі пісьменніка, у тым ліку цікавыя купалаўскія выданні: «Жалейку» (1908), «Аналаданні верніка» (1926), асобнае выданне паэмы «Магіла льва» (1927), зборнік «Адцвітанне» (1930) і іншыя.

Янка Купала вельмі любіў і глыбока паважаў гэтага таленавітага пісьменніка і чудоўнага наладніка, які добра адчуваў патрэбу часу, жыва адгукаўся на важнейшыя падзеі ў жыцці нашага народа і краіны. Гэтую любов Купалы мы можам адчуць нават у тым цёлым даравальным надпісе, які пакінуў паэт на адной са сваіх кніг: «Міленькаму і даражэнькаму Сымону Янку. Менск, 21/VIII.32 г.».

Таццяна Віктаравна перадала музею і фотаздымак Сымона Баранавых з Уладзіславай Францаўнай Луцэвіч на юбілей Янкі Купалы ў 1932 годзе.

Т. ТАРАСАВА.

З НОВЫХ ПЕРАКЛАДАЎ

Райнэр Марыя РЫЛЬКЕ

ПАЧАТАК КАХАННЯ

О ўсмешка, першая усмешка, наша — твая, мая. Удыхаць духмянец ліп і слухаць парк маўклівы —

раптам глянь у глыбіню вачэй і пасміхніся. Ва ўсмешцы гэтай успамін пра зайца, што там, на ўлонні, бегаў па траве, і то было яшчэ маленства ўсмешкі; о ўсмешка рухаў лебедзя, якога угледзелі мы вечарам бязгучным, — ён кроўі роўнядзь става напалам... І вершаліны ў небе чыстым, вольным, яшчэ пакуль што не начным,

не чорным усмешкай цепляць вусны на абліччы зачараванай будучыні нашай...

КАХАЮ

Так, пакутую табой. Ізгою дзе ратунак, дзе спягада, дзе мара нікляя, што сувакою беспаспабінасцю сябе, з якою шлях мяне к табе даўно вядзе —

...з тых часоў. О, колькі перажыта... Хай стагнаў ад здрады я, няхай — енк мой быў маўкліваасцю граніта, па яім струменіцца ручай.

А вясною нешта ўзварушыла зноў мяне, ад часу адкрышыла,

ад несамавітасці і тла. Цёплую знявечаную душу з рук у рукі здаць камусьці мушу, хто не знае, чым душа была.

ЦІШЫНЯ

Чуеш, каханая, — рукі узношу... чуеш іх шлох... Нават самота падслухае рух адзінокага сэрца, парываў душы. Чуеш, каханая, —

апускаю павекі, Іх шалахценне — табе; чуеш, каханая, шэпты вачэй... «Дзе ты, чаму не са мною... Рухаў пахілых адбітак — вязень шоўкавай цішыні; невынішчальны у завесі далечы найлагаднейшы павеў. Подыхам лёгкім тваім узносяцца і апускаюцца зоркі. Водар на вусны сплывае і п'ю, нібыта пешчу датклівае рукі далёкіх анёлаў. Думаю толькі пра іх. Цябе я не бачу.

ПЕСНЯ КАХАННЯ

Як утрымаць душу мне, каб яна не рвалася к тваёй! Хачу да болю узяць яе і вывесці на волю: самотны буду я і ты — адна. Тады свае парывы задаволю,

а позва сэрца будзе не чутна. Але дарма! Ты, я — мы дзве струны, калі пад смыкам скрыпача ў цішы суладным голасам пляюць яны. Чый гэта дзіўны лад! Які скрыпач так непарывуна паяднаў наш плач! О спеў душы!

АДЗІНОТА

Як дождж, як мроіва, як слота, Неславіта наша адзінота. Устае з раўніны, з мора і з балота, Згушчаецца ў хмары і тады Цячэ, ліецца, мжыць на гарады.

На золку сочыцца яна, цярусьціца На вуліцы маўкліва, на цэлы Расчаравана-млявыя, што, мусіць, Знайсці не здолелі, чаго хэцелі; Калі, абняўшыся ў адной пасцелі, Нянавісцю расплачваюцца ўпотаі,

У рэкі зноў сплывае адзінота...

ПАЭТ

Адлятаюць гадзіны; і сэрца крыллем раняць яны, летучы. Я адзі: і куды мне падзецца, што рабіць удзень, уначы!

Хто прызна рукою махне! Дзе апора ў сябрах, у каханых! Рэчы, людзі, якім я адданы, пасталеўшы, кідаюць мяне.

Перапілаў з вямесцай Васіль СЕМУХА.

НАМЕСНИК начальніка абласнога аддзела культуры Брэста Міхаіл Васільевіч Лукашук прапанаваў: «Хочаце, паглядзім на старажытны Брэст?»

І вось мы на мысе, дзе левы і правы рукаў Мухаўца ўпадаюць у Заходні Буг. На слупе — дошчачка з надпісам: «Дзядзінец Бярэсце». Праходзім у катлаван, частка якога пад велізарным драўляным навесам. А там, у глыбіні, — горад! Так, такі Горад!

...Ідзем па вуліцы, якая ўзнімаецца крыху ўгору, па вымашчанай бярвеннямі маставой. Па абодва бакі ад яе, прыснутыя адна да адной, звернутыя тыльным бокам да вуліцы, — драўляныя пабудовы... Амаль у кожнай будыніне — вялікая глінабітная печ, а дзе-нідзе і пагяная. Падлога паслана шырокімі дошкамі, пакладзенымі на лагі. Між дамамі ўсё вымашчана дошкамі або тонкімі бярвеннямі.

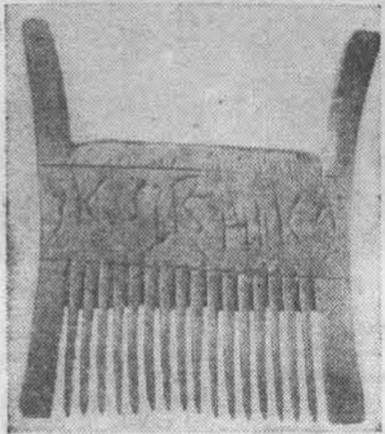
Па гэтай вуліцы хадзілі і ездзілі на калёсах берасцяне многа стагоддзяў назад. Магчыма, менавіта адсюль пачыналі шлях абозы з таварамі для абмену з яцвягамі, літвінамі, мазаўшанамі... Глядзім і вачам сваім не верым! Нібы і не ляжалі пабудовы пад пластам зямлі столькі вякоў!

Калі высветлілі каштоўнасць раскопак, вырашылі не паглыбляцца далей (хоць ёсць меркаванні, што ў культурным плане, які застаўся пад горадам, ёсць рэшткі збудаванняў і рэчаў пачатку X і XI стагоддзяў). Вырашылі захаваць усе драўляныя збудаванні, каб у будучым стварыць павільён-музей старажытнага горада. Малады вучоны Юрый Віхраў з бацькам, акадэмікам, знайшоў спосаб захавання выкапнёвай драўніны. Пад кіраўніцтвам Юрыя зрабілі кансервацыю. Драўніну насычаюць феноласпіртамі, выцясняючы з яе ваду, потым прасушваюць, і яна робіцца цвёрдай і трывалай. Да Берасцянскага гарадзішча выкапнёваю драўніну ў нас яшчэ не захоўвалі такім надзейным спосабам і ў такіх маштабах.

Кіруе археалагічным атрадам Пётр Фёдаравіч Лысенка, старшы навуковы супрацоўнік Інстытута

Берасцянікі арнамент на гаршку. Ці ж не прада, што выраб вельмі падобны да сучасных?!

Першы буквар... Унікальны грабенчык, знойдзены на раскопках. Фота аўтара.

гісторыі Акадэміі навук БССР. Яго памочнікі — Таццяна Мікалаеўна Каробушкіна і Іван Якаўлевіч Вібікаў.

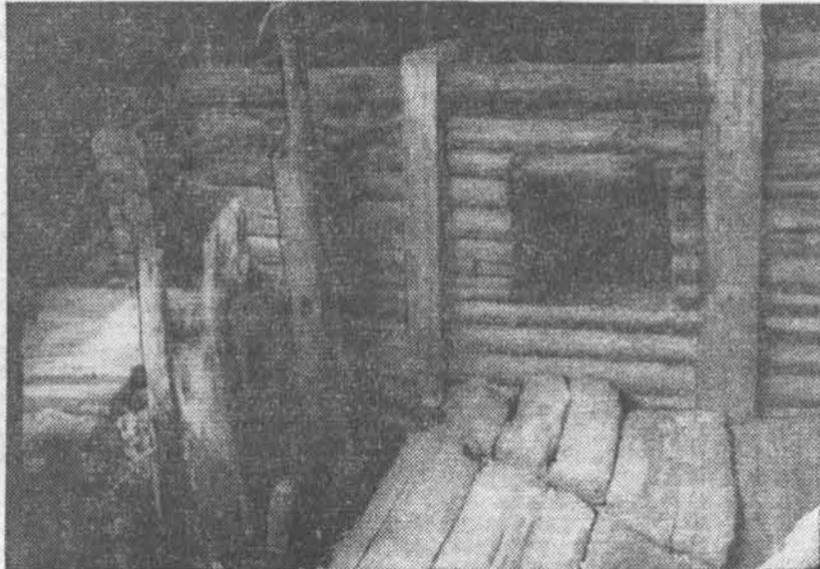
Убачыцца з Пятром Фёдаравічам на працяг дня — справа складаная. Ён на матацыкле імчыць то з горада на раскоп, то з раскопу ў горад... Застаць яго можна толькі да пачатку работы на краязнаўчага музея. Тут, на лавачцы пад ліпамі, Пётр Фёдаравіч Лысенка і навуковы супрацоўнік Брэсцкага краязнаўчага музея Міхаіл Іванавіч Алексюк — вялікі знаўца гісторыі Брэсцчыны, калекцыянер і зборальнік старажытнасці, бліжэйшы

памочнік Пятра Фёдаравіча і кансультант — збіраюцца на свой «малы вучоны савет», каб абмеркаваць справы на раскопе... Тут давялося пачуць гісторыю і перадагісторыю пошукаў старажытнага Брэста.

Існуе легенда аб заснаванні і ўтварэнні Брэста.

Нібыта вёз купец на калёсах свой тавар у Літву ды завяз у багністых балотах. Не выбрацца. Пачаў выдзіраць бяроству і засцілаць ёю гаць. А калі назад з Літвы

дзвярэй, якія складаліся з некалькіх або з дзвюх дошак (усе дошкі, знойдзеныя ў раскопе, коланія тапаром), якія злучаліся паміж сабой шыпамі «ў ластаўчын хвост». З коланых дошак або тонкіх бярвенняў рабілі і насцілы паміж дамамі. Песната ў горадзе была неверагодная. Дваравы насціл вельмі хутка зарастаў. Паверх яго насцілаўся новы насціл. У некаторых месцах знойдзена некалькі ярусаў такіх насцілаў. Вельмі хутка зарасталі і старэлі ў такой цеснаце і бу-

Вось яна, хата старажытнага Бярэсця. Добра відаць дваровая вымастка і праём для дзвярэй.

ДЗЯДЗІНЕЦ БЯРЭСЦЕ... УНІКАЛЬНЫЯ ЗНАХОДКІ

вяртаўся, пабудаваў па гэтым месцы каплічку. Да той каплічкі, як да святага месца «на бярэсце», пачалі з'яжджацца людзі. Месца гэта было лёгка ўмацаваць ад ворагаў. Кругом прыродны абарончыя равы (рукавы Мухаўца). І пачалі асядаць тут людзі, пачалі будаваць горад «на бярэсце»...

Адзін з самых заходніх і старажытных гарадоў Беларусі (1019 год) Брэст даўно прыцягваў вучоных. Але — без поспеху. Бо ў час пабудовы ў 1836 годзе Брэсцкай крэпасці так змяніўся старажытны рэльеф, што п'яжка было, нягледзячы на найўныя звесткі, вызначыць, дзе першапачаткова знаходзіўся горад. Давялося старанна вывучыць змены рэльефа. Пры супастаўленні атрыманых дадзеных з планами на адной з гравюр XVII стагоддзя было выказана меркаванне, што дзядзінец горада знаходзіцца на мысе ўпадання двух рукавоў Мухаўца ў Буг, а горад — на востраве. Гэта меркаванне было на ўзроўні адкрыцця.

У 1968—69 гадах пры абследаванні мясцовасці былі знойдзены чарапкі керамікі — спецыялісты датавалі іх XI—XII стагоддзямі. На месцы знаходка заклалі шурф і... выявілі культурны пласт ад 3 да 5 метраў, у якім добра захаваліся рэчы арганічнага паходжання. Знайшлі кераміку X—XI стагоддзяў. На жаль, у гэтым месцы далей капаць было немагчыма: перашкаджала дамба — яе давялося б узрываць. Таму ў 1970 годзе пачаўся заклалі новы раскоп.

Унікальная захаванасць знойдзеных на гэтым месцы збудаванняў і рэчаў робіць гэты раскоп вельмі каштоўным і цікавым.

Дамы, зрубленыя сакераю ў прасты вугал сем—восем стагоддзяў назад захавалі 6, 8 і нават 12 вяноў! Такой захаванасці не знаходзілі ні ў адным раскопе сярэднявечных гарадоў старажытнай Русі. На сценах некалькіх дамоў ёсць меткі-насечкі. На ніжнім вянку адна, а на кожным наступным на адну больш і так да 12 насечак. Можна дапусціць, што з-за песнаты ў горадзе зрубны складваліся ў лесе, потым на насечках складваліся на загады падрыхтаваным месцы.

На многіх зрубках ёсць дзвярныя праёмы з прыкметамі таго, што тут былі дзверы і адчыняліся яны ў сярэдзіну. Дзвярныя праёмы — з'ява таксама незвычайная. Да гэтага часу дзвярныя праёмы ў збудаваннях ранняга сярэднявечжа не сустракаліся. Знойдзены і рэшткі

дынкі. Верхнія вяноў знікліся, а на астатніх двух-трох вяноў, якія заставаліся ў зямлі, ставіліся новыя збудаванні. У раскопе многа прыкладаў такіх шматярусных збудаванняў.

Дахі ў дамах не захаваліся, знойдзены толькі рэшткі мацаванняў-калошыны. (На калошыну ўкладвалася рабром дошка, у якую ўпіраліся дошкі даху). Дах, мяркуюцца, быў драўляны, двухскатны...

Частка знойдзеных рэчаў увайшла ўжо ў экспазіцыю Брэсцкага краязнаўчага музея. Мяркуючы па знаходках, старажытныя жыхары горада любілі ўпрыгожваць рэчы дэкаратыўным малюнкам-арнамантам. Яны рабілі прыгожыя грабенчыкі з рознага дрэва і косці, вырабляючы на іх геаметрычны арнамент. Падобным арнамантам упрыгожвалі і касцяныя дзвяржаны нажоў.

Знойдзены каменныя формачкі для вытворчасці падвескаў. А сведчаннем таго, што мясцовыя модніцы цікавіліся такімі ўпрыгожваннямі, — мноства прывязаных упрыгожанняў, накішталі фібул заходне-літоўскага тыпу XII стагоддзя. Знойдзены, напрыклад, вельмі тонкай работы білонавы колт. Каларовыя шкляныя браслеты прывозілі з Кіева і Полацка. (Браслеты насілі гараджанкі — у вёсках іх не насілі. Можа на браслеты была толькі да першай паловы XIII стагоддзя). Прывозілі таксама і рэчы культуры — іконы, янтарныя крыжы і г. д. Гэтыя знаходкі гавораць нам і аб тым, што берасцяне падтрымлівалі гандлёвы сувязі з іншымі княствамі.

Цікавых знаходак у раскопе яшчэ мала. Знайшлі, напрыклад, прыстававанне для напісання на бяросце або васковай паперы — «пісала». Але самая цікавая знаходка, канечне ж, — вельмі добра захаваны самштытавы грабенчык з выразнай на ім з двух бакоў азбукай. Да гэтага грабенчыка сярод пісьмовых дакументаў старажытнай Русі азбука знойдзена толькі ў Любчы на шыфернай прасціцы (XI ст.) і ў Ноўгарадзе — берасцяная грамата хлопчыка Анфіма і яго сябра (пачатак XIII стагоддзя), ды драўляная дошчачка з азбукай (канец XIII стагоддзя). Азбука на Берасцяніскім грабенчыку накрэслена кірыліцай. На адным баку ад буквы А да Е, на другім ад Ж да Л. Па накрэсленню літар вучоныя алфавіт гэты алфавіт к канцу XII стагоддзя або самаму пачатку XIII стагоддзя.

Большую частку знаходак Таццяна Мікалаеўна і Пётр Фёдаравіч паказалі ўжо не ў музеі, а ў драўляным складзе, які пабудаваны на тэрыторыі катлавана раскопак. Прыбеглі сюды «паперажываць» і хлопцы-школьнікі — галоўныя памочнікі і асноўныя работнікі ў палывы перыяд работ на Берасцяніскім гарадзішчы. (Многія з школьнікаў працуюць тут з самага першага дня работ). Гэта яны выцягвалі на «свет божа» кожную знаходку, старанна і асцярожна счышчаючы з яе пэндзілкам або шточкай адвечны пыл!

...Вось два цэлыя сасуды з задымленай керамікі і некалькі глыбокіх невялікіх місачак з малосенкімі ручкамі. Міскі складзены з кавалкаў, але форма выразна чытаецца. Расшыраныя кверху на невысокім паддоне, яны завяршаюцца тоненькім абадком. Знойдзена зусім цэленькая гаршкападобная гліняная пасудзіна, на якую нанесены злізападобны дэкаратыўны арнамент. Формы і дэкор такія знаёмыя, блізкія да сённяшніх. Калі паставіць сённяшняе вырабы з Пружан — гаршчок або міску з ручкай побач з гэтымі сярэднявечнымі, іх не адрозніш, так яны падобныя!.. Керамічныя формы аказаліся вельмі ўстойлівыя (нездарма, відаць, так гарача дамагаўся мяне пераканаць народны майстар з Пружан Антон Такареўскі ў тым, што яго кераміка многа вякоў назад зачалася. Бо, маўляў, дзед ягоны ўсіх родзічаў аж да дваццатага калена ў кнігу запісваў, і выходзіла, што яны спрадвеку ўсе займаліся ганчарствам).

Велізарная колькасць керамічных чарапкоў, кавалкаў гаспадарчых пасудзін і цэльых сасудаў, знойдзеных на раскопе, сведчаць аб развіцці ў Бярэсці ганчарнага рамяства.

Ведалі старажытныя берасцяне і сакрэты апрацоўкі металаў. Яны ўмелі кляпаць, паліць меддзію і нават лудзілі металічныя рэчы. Знаходкі сярпоў, кос, нарогаў гавораць аб тым, што старажытныя берасцяне былі не толькі рамеснікамі, але і займаліся сельскай гаспадаркай. Аб гэтым жа сведчаць і такія рэчы, як ступа нажная (драўляная), жорны (каменныя), сохі (драўляныя) і г. д. Аб высокім узроўні кавальскага рамяства сведчаць трубчатыя замкі складанай і тонкай будовы.

Былі берасцяне і воінамі. Знойдзена многа рэчаў узбраення (стрэлы для арбалета, коп'я, бранябойныя стрэлы, пласціначатая бронь). Былі яны і будаўнікамі. Аб гэтым сведчаць знойдзеныя ў раскопе долаты, свярдзёлкі, нажніцы, сакера, кавальскі прабойнік і рэчы амуніцыі конніка (стрэма, шпоры).

Займаліся берасцяне і вырабамі са скуры. Знойдзены абрэзкі скуры, абутак, футаралы, чахлы. Абутак вышывалі шарчэнымі ніткамі. Узоры вышыўкі — ад самага простага крывыкам да складанага — шырокай палоскай арнаменты.

Асабліва многа знаходак з дрэва. З яго выраблялі большую частку гаспадарчых і бытавых рэчаў. Гэта розныя рыдлёўкі і лыжы, пялі ад кроснаў, восі, спіцы ад колаў, працік для бялізны, вясло, лясвіца, высечаная з цэльнага дрэва, точаныя міскі, талеркі...

А работы тут яшчэ многа. Зусім нядаўна за бастыёнам, у новым шурфе, знайшлі валы, умацаваныя драўлянымі клецямі. Непадалеку ад раскопу — у лме ад выбуху — знойдзены каменныя рэшткі — можа сярэднявечны замак?.. Хутка, відаць, пра гэта даведаемся.

Раскопкі працягваюцца. З пад зямлі вызваляюцца ўсё новыя і новыя знаходкі, якія расказваюць нам іншы раз значна больш, чым летапісы, асабліва пра сацыяльна-эканамічнае жыццё народа, пра яго культуру. І хто ведае, можа галоўная знаходка, якая раскрыве нам самыя цікавыя старонкі жыцця берасцяняў ранняга сярэднявечжа, яшчэ не знойдзена...

А пакуль галоўны клопат — захаваць усе знаходкі, закансерваваць усё знойдзенае ў раскопе дрэва. Мы здолеем тады мець унікальны музей старажытнага горада.

Браніслава ЛОБАН,
наш спец. кар.

Брэст — Мінск.

ВЕЧЕРАМ Иван выйшаў на вясковую вуліцу, прысеў на лавачцы насупраць дома, у якім стаў на кватэру, расцягнуў мякі свайго баяна, зайграў «По долинам и по взгорьям». Каля лаўкі хутка пачалі збірацца дзеці, заглянулі і дарослыя. «Хто гэта да Мар'і ў гасці прыехаў?» — перашэптваліся жанчыны. «Не госьць я тут. Буду ў вас дырэктарам Дома культуры...» — адказаў Иван. А сівабароды дзядуля, Пётр Раманоўскі, прысеў побач з баяністам, пахваліў яго за ігру, кашлянушы ў кулак, загаварыў: «Кольсць у нашым чырванавардзейскім атрадзе быў адзін такі, як ты, сыноч, малады музыка з гармонікам. Як урэжа, бывала, дык ногі самі ішлі».

Праз паўгода, калі ў доме культуры будзе ўжо сфарміраваны калектыў мастацкай самадзейнасці, а на афіцыйным шчыце кожны месяц пачнуць з'яўляцца абвесткі аб вечарах адпачынку і тэматычных вечарах, калі пра здольнага баяніста загавораць нават у раённым

цэнтры, Иван успомніць таго гаваркога дзядулю, былога чырванавардзейца, заслужанага калгасніка, удзельніка трох войнаў і запрасіць яго, а таксама першага старшыню калгаса пенсіянерку Раісу Раманаўну Кіжык на калгасны «агеньчык» у гонар ветэранаў. Расчу-

не толькі ў сваім калгасе, але і выязджаў у суседнія вёскі. Лічылася, што ў Новых Дарогах моладзі няма, а дарослыя занадта заняты работай, каб праявіць цікавасць да клуба і яго спраў. А вось, аказваецца, праявілі, калі ўбачылі чалавека жывога, ініцыятыўнага.

не абяцаюць. Цяжкавата з кадрамі. Стараюся трымаць сувязь з актывістамі дома культуры. Настаўніца Ніна Кухмар, бібліятэкарка Ліда Ямачка, лабарантка Валя Сямчук, трактарыст Рыгор Сулімчык, акушэрка Валянціна Палаўчэня... Усе яны мае шчырыя і добрыя па-

Нядаўна прыязджаў сюды Іванаў бацька, выслухаў нас і ледзь не заплакаў ад радасці, што сын у яго такі аўтарытэты ў вёсцы чалавек. Потым, прызнаўся, што і дочкі яго таксама любяць музыку і мастацтва, маўляў, з іх таксама толк будзе. Мінулай восенню, ка-

Рэпертуар — ваш народны. Ну, як згодны?» І тут не сцяпела загадчыца фермы Ганна Бабайцава: «Хіба мы якія няўмекі, ці што? Такі прыгожы хлапец прыйшоў да іх, а яны цану сабе набіваюць! Вось што, Міткевіч — запісвай мяне першую!».

Хутка першы ў раёне хор даярак выступіць з канцэртаў на сцэне сельскага дома культуры.

У яго шмат задумак і хочацца ўсё здзейсніць. Хочацца дапамагчы суседняму Каваліцкаму сельскаму клубу ў падрыхтоўцы харавога калектыву — там няма свайго баяніста; паказаць, нарэшце, выступленне хору даярак, набыць касцюмы для ўдзельнікаў мастацкай самадзейнасці. Грошы, калі трэба, старшыня калгаса заўсёды адпусціць — ён для клуба сродкаў не пашкадуе. Машына патрэбна для выездаў з канцэртаў у іншыя калгасы? Калі ласка, даць самую лепшую, ды яшчэ палярэдзіць шафёра, каб брызентам кузаў накрыў. З такім старшынёй і працаваць ахвота.

...Калі я ад'язджаў з Новых Дарог, насустрач у хмарах пылу рухаўся скрэпер з каўшом, напоўнены гравіем, і грэйдэр: ад вёскі да дома культуры, праз палетак, па распараджэнні праўлення калгаса пракладваюць дарогусыпанку з гравійным пакрыццём, каб у любую пару года людзі маглі, ідуць у СДК, абуць не гумавыя боты, а туфлі і чаравікі. Дарогу ж да іх сэрцаў праклаў Иван Міткевіч, сельскі баяніст.

М. ТЫЧІНА.
Старадарожскі раён.

ПРЫЗВАННЕ — КУЛЬТРАБОТНІК

ленныя ўвагай, гэтыя сціплыя людзі са слязьмі на вачах будуць успамінаць сваю маладосць, раскажучь, як адмятаючы пагрозы кулакоў, не зважаючы на стрэлы кулацкіх абрэзаў, стваралі калгас, аднаўлялі яго ў нялёгкай пасляваеннай гады. І многія з маладых хлеббаробаў будуць потым гаварыць паміж сабою: «Вось, аказваецца, які ў нашай вёсцы людзі жывуць! Міткевіч году не пабыў, а выведаў усё».

Для некаторых было сенсацыяй, што Иван Міткевіч праз месяц пасля прыняцця спраў у СДК стварыў там надрэжны харавы калектыў і агітбрыгаду і ўжо выступіў з канцэртамі

...Мы сядзім у пакойчыку дырэктара СДК. Чыста, утульна. На століку — тэлевізар, у кутку на крэсле — магнітафон (перад тым, як зайсці сюды, Иван паказваў толькі што набытыя, злучаныя нікелем мікрафоны, устаноўленыя ў зале — ішла падрыхтоўка да канцэрта ў гонар пераможцаў спаборніцтва па вяснявай сярэбе). Ён раскавае аб сваёй рабоце:

— Пакуль што адзін і за дырэктара, і за мастацкага кіраўніка. Работы шмат, за будынкам клуба таксама патрэбен нагляд. Спадзяюся, што райадзел культуры прышле мастацкага кіраўніка, хаця яны пакуль што нічога

мочнікі. Рыгор — саліст, любіць беларускія і рускія народныя песні. Ніна ў нас вядучая, добра чытае вершы. Летась мы далі шмат канцэртаў і ў сябе, і на выездзе. У нас вялікая зала. А калі вечар адпачынку з канцэртамі — яблыку ўпасці няма дзе. Асабліва любяць хлеббаробы нашы тэматычныя вечары. Вось толькі мала ёсць кароткіх драматычных твораў, каб можна было стварыць невялікую драматычную групу...

А вось што сказаў пра новага дырэктара старшыня калгаса Уладзімір Іванавіч Івашка:

— Хлопцам гэтым мы задаволены. Ведаеце, з яго прыходам ажыў дом культуры.

лі сталі на палымым стане камбайны пасля ўборачнай кампаніі і бярозы абапал шашы накінулі жоўтыя хустачкі, у доме культуры віншавалі перадавікоў уборкі. «Добры дзень, людзі, песень дастойныя» — так называўся тэматычны вечар, падрыхтаваны Іванам і яго актывістамі, вечар, на якім кожны з гасцей адчуў сябе імянінікам. Віншаванні, памятыя падарункі, песні ў гонар перадавікоў спаборніцтва, затым каравай, уручаны аднаму з маладых камбайнераў і потым раздзелены паміж усімі ўдзельнікамі вечара — усё гэта было незвычайным, хвалючым. А вось яшчэ адзін эпізод з жыцця Івана Міткевіча.

...Нехта падказаў, што сярод калгасных даярак ёсць жанчыны з надрэжнымі галасамі, і калі з імі папрацаваць, можна стварыць вакальную групу. Дачуўшыся аб гэтым, Иван пайшоў у «разведку». Вычакнуўшы, калі жанчыны пасля даення зайшлі ў чырвоны куток, раскаваў аб сваёй задумцы. «Ой, якія з нас спявачкі! Адчапіся, хлопца, пашукай маладзёйшых, у нас і без тваіх песень клопатаў хапае і тут, і дома», — загаварылі жанчыны. «Я сам буду да вас прыходзіць з баянам.

ГАДЗІНА ЛЯ МІКРАФОНА

Па яго камандзе людзі танцуюць «Лявоніху», спяваюць «Хай заўжды будзе сонца» і з завязанымі вачыма шукаюць на падлозе кеглі... Ад яго кароценькай рэплікі дружна выбухаюць смехам... А між тым, ён усім не падобны на залівацкага, разбітога масавіка-забаўніка, дэвіз якога: хоць памры, але насмяшы публіку, і які стаў ужо мішэнню для фельетонаў. Раман Паперны — смуглявы прыгожы хлопец з тонкім выразным тварам — хутчэй падобны на інжынера, дыктара, акцёра. А ён і сапраўды акцёр. Кожную суботу і нядзелю ён — цэнтр вялікай аўдыторыі, якая, насцярожаная спачатку, паступова становіцца...

...мала сказаць — паслухмянай, такі кантакт усталёўваецца літаральна праз некалькі хвілін паміж гэтымі дзецьмі, моладдзю, мітуслівымі матулямі, суровымі пенсіянерамі, з аднаго боку, і адзіным чалавекам ля мікрафона. Сцэна становіцца вузенькім капітанскім мастком, а вакол — хвалімі бушуе смех, азарт спаборніцтва, аматараў паспрабаваць новы атракцыён прыходзіцца стрымліваць. Аўтарытэт Рамана дзейнічае імгненна — сціхаюць віноўныя, парушальнікі выходзяць з гульні. Песні змяняюцца атракцыёнамі, атракцыёны — танцамі. Час ляціць хутка. Гадзіна ля мікрафона. Яна так і называецца — гадзіна

гульні. Але гульня для прысутных. Для Рамана гэта — работа, вялікае нервовае напружанне. Такое абавязкова бывае ў дыктара перад тэлекамерай, у артыста перад спектаклямі; заўважаюцца і імгненныя ўспышкі прыкрасці: вунь той, збоку, бязладна і гучна падказвае вядучаму — відаць, падвыпіў... А гэты зноў і зноў лезе ў гульні — і трэба напаміць, каб даў месца іншым... А тут канчаюцца прызы — малавата выпісалі канцэртараў...

А людзі смяюцца — бесклапотна, шырока... Яны прыходзяць у парк 50-годдзя Кастрычніка адпачываць. І яны адпачываюць...

В. БЕЛЯЗКА.

ДАЛЁКІЯ СУСТРЭЧЫ

На першым здымку — заключная сцэна спектакля «Вайна — вайне» па п'есе Я. Коласа, пастаўленай у БДТ-2 (зараз тэатр Я. Коласа) у самым пачатку 1937 года. Пастаноўка В. Дарвішава, мастакі А. Басулаў, В. Філіпава, кампазітар М. Крэсёў. Гісторыя другога здымка такая. Зімою 1967 года быў арганізаваны калектыўны прагляд калгаснікамі-ўдарнікамі і кіраўнікамі Лёзненскага раёна спектакля «Вайна — вайне». З Лёзна гасці ехалі спецыяльным поездам. Іх сустракалі на вакзале прадастаўнікі тэатра,

абласных і гарадскіх арганізацый. Прывезлі ў тэатр, праводзілі ў гардэроб (усё было незнаёмым), вадзілі па будынку, раскавалі пра тэатр наогул, пра БДТ-2, яго спектаклі. Многія з іх ніколі не бывалі не толькі ў тэатры, але і ў вялікім горадзе, таму гэты прыезд быў для іх незвычайным і ўражлівым. І, думаю, запомніўся на ўсё жыццё. Пасля спектакля артысты сфатаграфаваліся ў фае тэатра разам з калгаснікамі. На жаль, памятаю толькі прозвішчы артыстаў, і то не ўсіх. Тут Л. Гепнер, Я. Глебаў-

ская, А. Радзялоўская, І. Катовіч, П. Іваноў, В. Дарвішаў, З. Вялікі, Л. Мазалеўская, М. Бялінская, Ц. Сяргейчык... Углядаючыся ў фотакартку, пазнаю сярод артыстаў і сябе. Прозвішчаў калгаснікаў, зразумела, не ведаю. Але можа хто-небудзь з іх убачыць гэты здымак у газеце і напіша ў рэдакцыю. Цікава было б ведаць, як склаўся лёс нашых удзячных гледачоў, што робяць яны цяпер... Быў яшчэ адзін калектыўны прыезд (на памятаю, якога раёна) на конях. Плошча перад тэат-

рам была ўся занята прыбранымі санямі, коньмі. Прыехалі са сваёй музыкай — гармонікамі, бубнамі... Сапраўднае свята!

І яшчэ адна хвалючая падзея — спектакль «У пушчах Палесся», які паставіў у тагачасным Другім БДТ рэжысёр В. Дарвішаў. Інсцэніроўка слаўтай аповесці «Дрыгва» фактычна была новым драматургічным творам Якуба Коласа. Калектыў прысвяціў пастаноўку 20-годдзю Вялікага Кастрычніка. Спектакль карыстаўся поспехам у гледачоў. Адной з самых дарагіх для нас была ацэнка Якуба Коласа. Ён гаварыў, што вобраз дзеда Талаша ў выкананні А. Ільінскага цэлкам адпавядае таму, які «бачыўся» пісьменніку, калі

ён пісаў аповесць, і адзначаў, што артыст многае «ўзяў» ад самога старога партызана ў часе сустрэч і гутарак з ім на Палессі, куды спецыяльна ездзіў на спатканне з жывым прататыпам героя. Жыццёваць і яркасць вітаў народны пясняр і ў вобразах, створаных П. Малчанавым, Ц. Сяргейчыкам, А. Шэлегам, Р. Кашэльнікавай (прыемна, што і аўтара гэтых радкоў Колас таксама называў — гл. газету «Камунар Магілёўшчыны», № 81 1938 года).

...Засталіся пажоўклыя выразкі з газет, здымкі. І ў сэрцы захоўваецца перажытае ў тыя незабыўныя гады станаўлення і росквіту нашага тэатральнага мастацтва.

Таццяна БАНДАРЧЫК.
(Фота з асабістага архіва).

З НАТХНЕННЕМ МАЛАДОСЦІ

РАСКАЗВАЕМ ПРА ТАЛЕНАВІТУЮ
БАЛГАРСКУЮ МАСТАЧКУ ДОРУ БОНЕВУ

...Яна сама — з каштанавымі валасамі, падоўжаным авалам твару, вялікімі вачыма, пяшчотнай усмешкай балгарскіх мадон, якіх з такой любоўю пісалі майстры Адраджэння, можа быць цудоўнай мадэллю для мастака.

Дора Бонева ўступіла ў свет мастацтва 12—13 гадоў назад (нарадзілася ў 1936 годзе ў Габрове, у 1959 — скончыла Сафііскі інстытут выяўленчых мастацтваў імя Мікалая Паўловіча). Па сёння яна захавала прыроджаную жыццярэаднасць, тэмперамент, энтузіястна «падарожжаў» па будоўлях, заводах, гарняцкіх пасёлках, яна з самага пачатку натхняецца тэмай працы. На яе ранніх палотнах — контуры будучых будоўляў. У гэтых палотнах — жывасць успрымання, натуральнасць і шчырасць маладосці.

Сёння, як і раней, яе палітру акрылле маладосць. Сведчаннем таму — серыя карцін: «Маладосць», «Пасля работы», «Хлопцы». Дора Бонева імкнецца да вобразнай змястоўнасці. Характэрная рыса яе мастацкай манеры — глыбокі псіхалгізм, дзякуючы якому яна раскрывае ў вобразах маладых людзей ідэі нашага часу, будучыні.

Мы не толькі разумеем гэтыя вобразы, але і верым ім...

На Першай нацыянальнай выстаўцы маладых мастакоў 1961 года Дора Бонева была прадстаўлена карцінай, якая расказвае аб буйнейшай будоўлі краіны — Крэмікоўскім металургічным камбінаце: «Будаўніцтва чыгуначнай лініі». Міжвольна задаеш пытанне: чаму маладая мастачка звярнулася да гэтай тэмы, якая, здавалася б, абмяжоўвала сакваітасць палітры. Аднак Дора Бонева думае інакш. І даказала гэта сваімі наступнымі палотнамі. Яна наагул лічыць, што каларытна і жывапісна можна перадаць любую тэму, любы сюжэт.

Паўднёвы тэмперамент мастачкі не мог не адбіцца на яе палотнах. Яна аддае перавагу яркім фарбам, інтэнсіўнай гаме, дынаміцы чырвонага колеру. Вабіць яе, зразумела, і пейзаж з яго поўным паветра і свежасці фарбамі і прасторавасцю. Аднак перш за ўсё Дора Бонева жывапісец новага, жывапісец будоўляў, іх працаўнікоў. У вобразах людзей яе прыцягвае іх прастадушнасць, іх эмацыянальнасць.

У апошнія гады лічычны настрой мастач-

кі ўсё часцей прымушае яе звяртацца да цяжкага жанру партрэтага жывапісу. На мастацкай выстаўцы 1970 года побач з іншымі работамі яна выставіла шэраг партрэтаў. Як правіла, гэта людзі, якіх яна добра ведае, чый духоўны свет ёй зразумелы і блізкі.

Дора Бонева паўстае перад намі як мастак з выразнай індывідуальнасцю і светаразуменнем. Яна ні на міг не забывае, што жывапісуючы якую-небудзь асобу, фактычна выяўляе тыповыя рысы сучаснасці, душэўнага складу грамадства.

У 1969 годзе ўстаўлена была арганізавана першая персанальная выстаўка Боневай. Было відавочна, што яна вырасла як мастак: шэраг яе работ, якія раней выстаўляліся, былі адзначаны прэміямі ЦК камсамола, яна тройчы выходзіла пераможцай на сафііскіх конкурсах. Прэміяй быў адзначан і яе цікавы партрэт Рыгора Вацкава на мастацкай выстаўцы ў 1970 годзе. Першая персанальная выстаўка несумненна адыграла стымуючую ролю ў творчасці мастачкі, пасля яе яна стварыла шэраг новых цікавых палотнаў.

У 1970 годзе Дора Бонева атрымала магчымасць пазнаёміць са

Дора БОНЕВА. Балгарскі пейзаж. Масла.

сваімі работамі зарубежную публіку, выступішы з невялікай самастойнай выстаўкай у Кембрыджы і Лондане. Прэса адгукнулася радзіма пахвальных водгукаў. З няменшай цікавасцю гэта выстаўка была сустрэта і ў Венгрыі. Карціны Доры Боневай выстаўляліся і ў СССР, куды мастачка часта ездзіць, робячы замалёўкі гарадоў, помнікаў, выдатных мясцін і людзей «з ярка выяўленым рускім характарам».

Натуральна, поспех даецца Доры Боневай і любові да мастацтва. Яна ніколі не супакойваецца на дасягнутым. Верная сваёй «страсці» да людзей, будоўляў,

яна раз-пораз адпраўляецца ў дарогу за новымі ўражаннямі. Яе палітру акрылле маладосць. Магчыма, менавіта таму яна знаходзіць час і для сур'ёзнай грамадскай работы. Дора Бонева кіруе «Атэльэ маладога мастака», яна — прэзідэнт Клуба маладой балгарскай творчай інтэлігенцыі. Акрамя ўсяго яна — любячая маці (яе дзеці — адзінаццацігадовая дачка Марта і пятнаццацігадовы сын Уладзімір, ужо зусім «самастойны» малады чалавек, заўсёды з нечарпеннем чакаюць яе вяртання з паездкі, каб падзяліцца сваімі клопатамі, (выдатная жонка) так, ва ўсякім выпадку лічыць яе муж

— вядомы балгарскі паэт, лаўрэат Дзімітроўскай прэміі, першы намеснік старшыні Нацыянальнага Савета Айчыннага фронту, нягледзячы на тое, што яму, як ён жартуе, нярэдка «ў пажарным парадку» даводзіцца выступаць у ролі мадэлі).

«Жыццё рухаецца так хутка, што яго прыходзіцца пастаянна даганяць. Варта толькі адцягнуць ад яго сваю ўвагу хоць бы на момант, і рызыкуеш адстаць на дзесяцігоддзі...» — такая творчая і жыццёвая пазіцыя таленавітай балгарскай мастачкі.

Первалета ПРАКОПАВА.

(«Сафія—прэс»).

ТВОРЧАСЦЬ НАРОДАЎ АКІЯНІІ

Два стагоддзі назад мораплаўцы Кук і Бугенвіль даследавалі ціхаакіянскія астравы. Аднак па сёння яшчэ не высветлена шмат пытанняў, якія датычаць Акіяніі. Ахутаны тайнай паходжанне, звычкі і вераванняў астравіянаў, іх культура і сваеасаблівае мастацтва. Эпапея Кон-Цікі не адкрыла вочы на вытокі палінезійскай цывілізацыі. Па-ранейшаму невядома, прыйшлі палінезійскія плямёны з Амерыкі або Азіі; па-ранейшаму не вытлумачана, чаму на адным і тым жа востраве некаторыя мастацкія вырабы вызначаюцца незвычайным рэалізмам, а іншыя — узоры абстрактнага мастацтва.

Раскопкі на архіпелагах Меланезіі, Палінезіі, Мікранезіі пачаліся праўдальна нядаўна (каля дваццаці год назад). У ходзе археалагічных даследаванняў няспынна ўзнікаюць усё новыя загадкі.

Што ж, па сутнасці, вядома аб Акіяніі і наколькі можна гаварыць пра яе мастацтва?

Палінезія — этнаграфічны комплекс, які аб'ядноўвае ціхаакіянскія астравы паміж Аўстраліяй і Амерыкай. Здаўна яе засялялі адважныя мораплаўцы, пра якіх напамінаюць каменныя статуі, што прыйшлі на змену драўлянай скульптуры. Самая характэрная форма палінезійскага мастацтва — «тапа» або «сіапа» — раслінная тканіна, вырабленая жанчынамі з унутранай кары тутавага дрэва. Яе ўпрыгожваюць інкрустацыяй, афарбоўваюць, адбіваюць на ёй арнамент і да т. п.

Меланезія — прытанішча незлічоных і разнастайных птушак. Не дзіўна таму, што птушка — асноўны матыў меланезійскай сімвалікі і іканаграфіі. Характэрны таксама (у прыватнасці, для Новай Гвінеі) культавыя будыні, упрыгожаныя арыгінальнымі статуямі і поліхромным арнаментам.

Мікранезія аб'ядноўвае каралавыя рыфы і астраўкі, раскіданыя ў Ціхім акіяне паміж Інданезіяй і Філіпінамі на захадзе, Меланезіяй на поўдні, Палінезіяй на ўсходзе. Накшталт

сваецкіх плямёнаў Аўстраліі, Меланезіі і Палінезіі, і жыхары астравоў Мікранезіі стварылі самабытнае мастацтва. Асабліва цікавыя па-майстэрску сплеченыя цыноўкі, упрыгожаныя стылізаваным геаметрычным малюнкам.

Нягледзячы на адрозненні ў выбары сродкаў вырашэння і ў спосабах выканання творчай задумкі мастакоў, усё ж няма разрыву ў этнічным і культурным адзінстве, якое характарызуе народы Палінезіі, Мікранезіі і Меланезіі. Акіянія — геаграфічны пункт, дзе спрэдку адбываецца няспыннае змяшанне народнасцей. У ходзе гісторыі першабытныя абшчыны перажывалі міграцыі, стыхійныя бедствы, нападцы чужаземцаў, узнікненне, заняпад і поўнае знішчэнне цывілізацый.

Культурна-этнічны комплекс, які ўтварыўся ў выніку міграцый і змяшэння, даў багаты мастацкі набытак, разнастайны і адзіны па сутнасці.

Паводле вераванняў палінезійцаў, звышнатуральная сіла — «мана» ўрываецца ў лёс асобнага чалавека і абшчыны. Моцная «мана» засцерагае чалавека ад небяспекі і варажых уплываў, якія адусюль пагражаюць яму. Чалавек залежыць ад першапачатковай творчай сілы, і чым больш ён здзейсніў подзвігаў, чым вышэй яго сацыяльнае становішча, тым больш актыўна ён у ёй уздзелнічае. Для жыхароў Акіяніі няма грані паміж жыццём і смерцю — «мана» памершага не перастае дзейнічаць. Вернае ў гэта растлумачаецца велізарнае значэнне культуры продкаў у міфалогіі астравіянаў. Упадоблены да багоў продка «Цікі» — памочнік чалавека, — больш даступны, чым грозныя і таемныя сілы прыроды.

Вераванні жыхароў Акіяніі адбіліся не толькі ў іх абрадах і рытуальных танцах, але і ў нерухомах формах выяўленчага мастацтва. Міф раскрываецца ў мудрагелістых узорах стылізаванага арнаменту, у якім пераважаюць крывая, спіраль, спляценне ліній. Арнамент складаецца з элементаў расліннага і жывёльнага свету: рыба, кенгуру. Чалавечыя фігуры сустракаюцца не толькі ў наскальных малюнках, але і на дошчачках з кары з'юкаліптавага дрэва, на кераміцы, бумерангах, шчытах, дубінах, дроціках.

Творчасці народаў Акіяніі была прысвечана выстаўка, якая экспанавалася сёлета ў парыжскім Музеі Чалавека.

Паводле бюлетэня ЮНЕСКА.

ПІСЬМЫ Б. ШОЎ

Англійскі прафесар Д. Х. Лоўрэнс сцвярджае, што Бернард Шоў напісаў каля чвэрці мільёна пісьмаў. Лоўрэнс — вядомы знаўца творчасці праслаўленага пісьменніка, і яму цяжка не паверыць, якой бы неверагоднай ні здавалася гэта лічба. Пасля нескладаных арыфметычных падлікаў выяўляецца, што драматург на працягу 70 гадоў сваёй літаратурнай дзейнасці адпраўляў штодзень у сярэднім па 10 пісем. Б. Шоў, як вядома, апрача п'ес, напісаў велізарную колькасць артыкулаў літаратурнага і грамадска-палітычнага характару.

Лонданскае выдавецтва «Макс Рэйнхарт» выпусціла кнігу «Выбраныя пісьмы» Бернарда Шоў, у якую ўключана толькі нязначная частка яго перапіскі — каля 650 пісем, хоць у томе звыш тысячы старонак. Прыкладна дзве трэці гэтых пісем, адзначае ў прадмове Лоўрэнс, публікуюцца ўпершыню.

Немагчыма пералічыць тэмы, якіх крапаецца Шоў у сваіх пасланнях сябрам, чытачам, выдаўцам, журналістам, пісьменнікам,

акцёрам. Сярод яго адрасатаў — Фабіянскае таварыства, шэкспіраўскі мемарыяльны тэатр, Акадэмія драматычнага мастацтва, таварыства аўтараў, савет гарадскога раёна, дзе жыў Шоў, і нават клуб веласіпедыстаў. Шоў піша пра важнейшыя грамадскія падзеі свайго часу, разважае аб прызначэнні чалавека і мастацтва, аб каханні, аб рэлігіі, расказвае пра сябе і пра свае творы. У поўным парадку пісьме Льву Толстому, якое напісана ў 1910 годзе, Бернард Шоў тлумачыць, напрыклад, чаму ён лічыць, што бога не існуе.

Усе спробы зменшыць значэнне творчасці Шоў дэярца паражэнне, і яго творы па-ранейшаму прыцягваюць чытачоў і гледачоў, піша газета «Іўнінг стандарт» у рэцэнзіі на кнігу выбраных пісьмаў. Рэцэнзент газеты «Файнэншл таймс» мяркуе, што сакрэт поспеху Шоў як драматурга заключаецца ў яго шырокай цікавасці да грамадскага жыцця.

В. ВАСІЛЕЦ.
(Кар. ТАСС).

Лондан.

РАСКОПКІ ГАЛЬСКАГА ФОРУМУ

У ходзе будаўнічых работ у Парыжы пад вуліцай Суфло, у сэрцы Лецінскага квартала землякопы выявілі сляды цэнтральнай часткі форуму старажытнага гальскага горада Лютэцыя. Васемнаццаць стагоддзяў таму назад ён узвышаўся на гары св. Жэнеўевы, недалёка ад цяперашняга Пантэона.

Дакладнае месцазнаходжанне форуму было ўстаноўлена яшчэ ў другой палавіне XIX стагоддзя Тэадорам Вака, які рабіў раскопкі старажытных помнікаў Парыжа, у прыватнасці, пад цвінтаром сабора Нотр-Дам. Ён першы аднавіў планы палаца і тэрм Клоні, рымскай вілы на вуліцы Гей-Люсака, арэн Лютэцыі, антычнага Адэона. Паводле меркаванняў даных Вака і некаторых іншых археолагаў, велічны форум Лютэцыі быў узведзены ў II стагоддзі нашай эры. Ён прадстаўляе сабой вялікую прамавугольную плошчу, акружаную высокай вонкавай сцяной, пад якой змяшчаліся порцік і элементы каланады.

У 1971 годзе былі праведзены вялікія раскопкі ў раёне вуліцы Суфло. Археологі выявілі прыблізна 60 сцен (некаторыя з іх былі пабудаваны пазней — у XIV стагоддзі), частка надмагілля Карла Валуа, манеты, кераміку, кавалкі фустоў калон і, галоўнае, цокаль цэнтральнага прамавугольнага форуму, а таксама дзве паралельныя з ім сцяны.

Уздоўж усяго цокала ўзвышалася галерэя шырынёй у 60 см. Ля ўсходняга канца даўжэйшага боку прамавугольніка выяўлены дзіўна размешчаныя блокі. На адным з іх чырванай вохрай напісана: «Дамітран». Напэўна, гэтыя каменні можна аднесці прыкладна да 150 г. н. э. З усходняга боку форуму ўдалося выявіць добра захаваную галерэю са слядамі апалубкі.

«Навіны ЮНЕСКА».

Творчы тупік.

Мал. Д. МІХЛЕВА.

Я. ГЕРЦОВІЧ

ЧАГО НЕ БЫВАЕ

Бываюць дні вясны сярод зімы,
Вароны хваляць цёплую пагоду,
І тыткаюцца мільяны самы
Насамі ў тоўшчы лёду.

Мікола Арочка.

Бываюць і зімою дні вясны.
Мядзведзь-шатун шукае броду.
І тлустыя пудовыя ўіоны
У юшку просяцца з-пад лёду.
Ды не зважае на мароз
Паэт у пошуках прывалу.
Душа гарыць, ды мерзне нос,
Было натхненне — і прапала,
А з ім прапала і вясна,
Упрочкі збегла без дазволу,
І рэкі вымерзлі да дна,
І з голаду памерлі пчолы...
Без мёду ёў паэт аладкі,
Калі пісаў свой верш нашчадкам.

ТВОРЧАЯ СТАЛАСЦЬ

Сустрываю усход праміністай зары,
Не губляю слядоў у дрымотным бары,
Не баюся адзіг заблудзіцца
Уначы...

Яўген Крупенька.

Не баюся акул, не баюся кітоў,
Не баюся мышэй, не баюся катоў,
Не баюся ваўкоў, не баюся сабак...
...Не баюся, што верш напісаў абы як.

МІМАХОДЗЬ

- Часта ўжываў словы «Упасна кажучы», хоць уласных думак ніколі не меў.
 - Сілу прыцягнення зямлі асабліва адчуваў пасля лішняй царкі.
 - Лічыў сябе сейбітам — сеяў насенне разладу.
 - Ты з кожным днём чарсвешч, папракала булка бохан хлеба.
 - Распісацца ва ўласнай дурноце — гэта паставіць сваё прозвішча пад бяздарным творам.
 - Ні пуху, ні яра — птушкаферма, якая праваліла план вытворчасці прадукцыі.
- Ул. Рудзінскі.
- Рэпутацыю можна падмачыць і сухім віном.
 - Дэвіз: жыць па законах сумнення.
 - Чорнае ў нас жыццё, — скардзіліся супрацьсонечныя акулары.
 - Уменне начальніка: будучы маленькага росту, глядзець на падначаленых звыска.
- В. Палаўкоў.

ХУТКА прэзідэнту Ніксану спатрэбіцца прыняць адно з найважнейшых рашэнняў за час яго прэзідэнцтва. Яму неабходна вырашыць, ці размаўляць па тэлефоне з Бобі Фішарам — прэтэндэнтам на званне чэмпіёна свету па шахматах, ці не.

Даўно ўжо не было такога чалавека, як Бобі Фішар. Захапленне ім да матча і ў час яго правядзення склала аднаго з аматараў шахмат напісаць у газету: «Фішар з'яўляецца адзіным амерыканцам, які можа прымусяць усіх грамадзян Амерыкі стаць на бок Расіі».

Калі мы прыгадаем, што выкінуў Фішар у Ісланды, то тэлефонная размова магла б атрымацца такая:

— Хэло, Бобі. Гэта я, прэзідэнт Ніксан. Я звяно, каб пажадаць табе перамогі ў Ісланды.

— Карацей. Я стомлены.

— Бобі, гэта будзе вялікі дзень Амерыкі.

— Гэта будзе мой вялікі дзень. Я выйграю 150 тысяч долараў і панажу гэтым ісландскім тумакам, што такое я.

— Ведаеш, Бобі, калі я вучыўся ў каледжы, я ледзве не пачаў гуляць у шахматы.

— А шкада.

— Але я добра гуляў у футбол.

— І дзеля гэтага вы мне звоніце?

— Хвілінку, Бобі. Я заўсёды зваю тым, хто здабывае славу Амерыцы. Калі ты вернешся, я хацеў бы ў твой гонар даць абед у Белым доме.

— А колькі вы мне за-

але пры такой умове: вы вышлце ў Ісландыю прэзідэнцкі самалёт. На аэрадроме вы мяне прывітаеце асабіста, падасце лімузін, закажаце нумары ў ателі, а таксама забяспечыце прыватны тэнісны корт, плавальны басейн і 10 сакрэтных агентаў, каб ахоўваць мяне ад да-

— Гэта вырашайце самі. Калі я пачую чый-небудзь голас, то вам трэба будзе шукаць другога чэмпіёна свету па шахматах.

— Зробім усё, што трэба, Бобі. Гэта ж абед у твоей гонар.

— А калі пачынаецца трапеза?

— Думаю, што гадзін у восем вечара.

— Тады я прыйду ў дзевяць. Не люблю глядзець на тупых, напышлівых палітыканаў.

— Разумею цябе, Бобі.

— І яшчэ. Я прынесу сваё ўласнае крэсла. Не магу есці седзячы ў чужым крэсле. Вам таксама варта ведаць, што я не выношу яркага святла. Калі зала будзе надта асветлена, я і за стол не сяду.

— Добра, Бобі. Я хацеў бы толькі дадаць, што мы ўсе вельмі хвалюемца за цябе. Ты натхніеш усю амерыканскую моладзь.

Прэзідэнт паклаў трубку і тут жа набраў нумар дырэктара ЦРУ Рычарда Хелмса.

— Дзёк, вышлі мой самалёт у Ісландыю па Бобі Фішара. Зрабі мне такую ласку. І настаяся, каб самалёт быў захоплены павяграмімі піратамі.

Пераклад з англійскай
В. КАЛАЧЫНСКІ.

Размова НІКСАНА з Бобі ФІШАРАМ

Арт БУХВАЛЬД

плаціце за прысутнасць на прыёме?

— Заплаціце? Мы не плацім за ўдзел у такім абедзе!

— Дык што ж я тады з гэтага буду мець?

— Я запрашу членаў свайго кабінета і вярхоўнага суда, членаў кангрэсу і ўсіх багатых шахматыстаў-рэспубліканцаў з усёй краіны. Будзе таксама запрошаны аркестр Ламбарда, каб іграць нам у час абеду. Для каго яшчэ я магу зрабіць больш, чым для цябе, Бобі? Ты пераможаш вялікага Спасакага...

— Добра. Я прыйду,

кучлівых журналістаў.

— Думаю, Бобі, што я магу гэта зрабіць.

— І ніякіх тэлевізійных камер.

— Ніякіх тэлевізійных камер?

— Я ненавіджу іх. Яны выводзяць мяне з раўнавагі. Калі я ўбачу ў час абеду хоць адну тэлевізійную камеру, то адразу ж уцяку.

— Не хвалойся, Бобі, ніякіх камер не будзе.

— І ніякіх размоў, калі я буду есці. Я не магу есці, калі хто-небудзь размаўляе.

— Бобі, вельмі дзяка зрабіць так, каб у час абеду ў Белым доме ніхто не размаўляў.

Марат БАСКІН

СУСЕДЗІ

седзі кран закруціць забыліся. Ну, цяпер паскачучы! Паплывуць іх пантофлі караблікамі. Буджу жонку:

— Прачніся! Чуеш?

Жонка вушы наставіла.

— Цячэ вадзічка, — даводжу ёй. — Цячэ, родненкая. Пэўна, з абодвух кранаў: і халодная, і гарачаная. А мы заўтра скаргу ў ЖЭК, і — кропка, аштрафуець!

— Ой, у іх жа новы венгерскі гарнітур! — радасна ўспляснула рукамі жонка. — Ён жа страшэнна вадзіца, пакарабаціцца!

— Была дарагая рэч, будучы — запчасткі, — адказваю я, смеючыся. — Чуеш, як плешча, нібыта на той Нарачы... Падыемца вада, хутка і цераз акно ірване... А яны спяць, бы проса прадаўшы... Хатні басейн робяць сабе... Ха-ха-ха! Хутка ў Яўменчыкаў са столі капачэ пачне. От тады я іх і разбуджу... Ох і дам я ім у косці, ох і расчышчу!

Раптам як загрукое нехта да нас у дзверы.

— Адчыняйце!

Нахабства нейкае, сярод ночы так грукаць.

— Андрэй Сяргеевіч!

Ага, мяне завуць! Здаецца, Дзятловіч. Пакрычы-пакрычы сабе. Дудкі я табе адгукнуся. Жонцы знай раблю, — не варушыся, маўляў.

Стукаў-стукаў ён у дзверы, ды некуды ўсё ж знік.

«Пранесла», — думаю. Аж тут мяне затрэсла, бы да электрычнага дроту дакрануўся. Жончыні бот і мой чаравік ціхенька падільваюць да мяне, гойдаюцца на хвалю. Што, адкуль? Прыгледзеўся — вада ў майей спальні ўзнялася аж да спінакі ложка!

— Божа! Гэта ж у нас краны не закручаны! — залемантаваў я.

— Як жа мы да дзвярэй дабаромся? — завойкала жонка. — Я ж і плаваць не ўмею, утаплюся...

І тут нашы дзверы знянацку шырока расчыніліся, ускочылі Дзятловіч з жэкаўскім слесарам, пачалі нас выратаўваць. Прыбеглі і Баравікоў з Цэдлікам. Гвалт!

Так бы і прайшло цішком. Ды мая жонка ім, дурная, усё і раскажала... Думалі, кажа, што гэта ў суседзяў дурчыць з крана, вось і не адчынялі дзверы...

Усё — у рогат... І цяпер (прайшло ўжо колькі часу!) не сунімаюцца: кпяць... Вось і мяняю кватэру. Мо ведаеце, каму трэба?

Па тэхнічных умовах унутраныя восем старонак газеты друкуюцца і выпускаюцца асобна ад васьмі знешніх. Атрымаўшы або набыўшы газету, укладзіце ўнутраныя аркушы ў знешнія.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 32-24-62, аддзела вывучэння мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукапісы рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Х. Д. ЖЫЧКА.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНИКАУ, Ю. П. ГРЫГОР'ЕУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ (адказны сакратар), Л. Я. ПРОКША, Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.